

SÖZELTİ

ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI DERGİSİ

İNCELEME ARAŞTIRMA ELEŞTİRİ

İstanbul - 2025/13 (Ocak/Şubat)

KÜNYE

Kurucu ve Yayın Yönetmeni:

Necdet Neydim

Dergi Editörleri:

Enise Eryılmaz, Semanur Ağca, Tuğçe Ören

Web Tasarımı:

Gökalp Koçak

Logo Tasarımı:

Gökçe Akgül

Dergi ve Kapak Tasarımı:

Burak Özkaracahisar

Metin Danışmanları:

Asalet Erten, Alev Bulut, Filiz Şan, Yeşim Tükel

Düzeltili Ekibi:

İrem Tunay, Semanur Öztürk, Şehnaz Helvacılar

Yayın Kurulu:

Asalet Erten, Göksenin Abdal, Fatih İkiz, Hikmet Asutay, Şirin Yener, Mümtaz Kaya,
Erkan Çer

Yazı ve Araştırma Kurulu:

Büşra Yaman, Ensa Filazi, Meltem Kılıç, Neslihan Demez, Nurcan Demir, Rüya Tunçel

Makale, Araştırma ve Çevirisi Yayınlananlar:

Asalet Erten, Bilal Şahin, Fatih Talha Nişancı, Gizem Bulut, Hatice Nur Bağ, İlayda Altuner, İpek Ortaer Montanari, Miray Gültekin, Necdet Neydim, Nüseybe Hilal Zorlu, Pınar Baysal, Suzan Deniz, Yasemin Yılmaz Yüksek, Zeynep Erbay

Sözelti

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Dergisi

İnceleme Araştırma Eleştirisi

ISSN: 2718-0573

www.sozelti.com

Önsöz.....	I
Bu Sayımızda.....	II

Özgün Yazılar

Çocuk Edebiyatında Beden, Dil ve Engellilik - Yasemin Yılmaz Yüksek.....	2
Çocuk Edebiyatında Engellilik ve Sosyal Sorun Olarak Tanıklık: "Aslanlarını Arayan Çocuk" - Necdet Neydim.....	12
Hayvanlarda Engellilik : Feridun Oral'ın ' Farklı Ama Aynı ' Kitabı Üzerine Bir İnceleme - Asalet Erten.....	16
Hanzade Servi'nin Mira Adlı Eserinde Engellilik Temsili- Gizem Bulut.....	22
Otistik Spektrumda Olan Çocuk ve Bakımı- Suzan Deniz.....	30
Bir Özyaşam Öyküsü: Sol Ayağım - Pınar Baysal.....	38
Ortaklaşa Yazım Ürünü Bir Hikayenin Çevirisi: Yıldız Prensesi'nin Büyülü Yolculuğu - Fatih Talha Nişancı.....	44

Makale Çevirileri

Çocuk Edebiyatında Engellilik Temsili- Miray Gültekin.....	58
'Hikayeler Anlatmak'' Klasik Çocuk Masallarında Yer Alan Özel Gereksinimin Temsiline Dair Bir Araştırma - İlayda Altuner.....	70
Resimli Çocuk Kitaplarındaki Sağır Karakterlerin Tasvirini Yeniden Düşünmek- Bilal Şahin.....	94
ALPACA: Cep Bilgisayarlarındaki (PDA/Kişisel Dijital Asistan) Alternatif İletişim Yöntemleri ve Otizm - İpek Ortaer.....	102
InBook'lar Hakkında - İpek Ortaer.....	112

Film İncelemeleri

Özel Gereksinimli Çocukları Konu Alan Filmler - Nüseybe Hilal Zorlu.....	130
--	-----

Çeviri ve Telif Öyküler

Yağmur-Zeynep Erbay.....	138.
Küçük Orman Faresi ve Gri Sis - Hatice Nur Bağ.....	144.
Kirpi Baharı - Nüseybe Hilal Zorlu.....	146

Özgeçmişler

Sevgili Okurlarımız,

Sözelti'nin on üçüncü sayısını sizlerle buluşturmanın heyecanını yaşıyoruz! Dört yıldır Sözelti'de çocuk ve gençlik edebiyatı konularını farklı yönleriyle ele alıyor ve edebiyatseverlerle buluşturuyoruz. Bugüne kadar fantastik ve distopya anlatılarından mitolojiye, çizgi roman ve animasyondan ergen edebiyatına, çocuk edebiyatında savaş temasından ebeveyn-çocuk ilişkisine kadar pek çok konuyu derinlemesine inceledik. Bu sayımızda ise **“Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Engellilik ve Özel Gereksinimli Çocuklar”** konusuna odaklanıyoruz. Engellilik, sadece bireysel bir deneyim değil; aynı zamanda toplumsal bir mesele, dolayısıyla da anlatılar aracılığıyla görünürlük kazanan ve farklı perspektiflerden ele alınması gereken bir konu. Bu özel sayımızda çocuk edebiyatındaki engellilik temsillerini, sosyal tanıklığın anlatılardaki yerini ve farklı gereksinimlere sahip bireylerin edebi metinlerde nasıl konumlandırıldığını inceliyoruz. Nitekim çocuk ve gençlik edebiyatı, engellilik ve özel gereksinimle ilgili konuları daha fazla ele alarak toplumsal farkındalığı artırmada önemli bir rol oynuyor.

Dergimizde bu amaçla, ‘Özgün Yazılar’ başlığı altında çocuk edebiyatında beden ve engellilik arasındaki ilişkiyi ele alıyor; hayvan karakterler üzerinden engelliliğin nasıl işlendiğini ve bu temsillerin çocukların algısı üzerindeki etkilerini inceliyoruz. Ayrıca otizm spektrum bozukluğuna sahip bir çocuğun bakımının aile içi dengeleri nasıl şekillendirdiğini ele alan edebi temsilleri inceleyerek, engelliliğin bireysel ve toplumsal boyutlarını irdeliyoruz. Yine engelliliğin edebiyatta nasıl temsil edildiğini yalnızca kurgu üzerinden değil, otobiyografik anlatılar aracılığıyla da ele alarak, bireylerin kendi deneyimlerini nasıl betimlediklerini ve bu anlatıların toplumsal algıyı nasıl dönüştürdüğüne odaklanıyoruz. Böylece çocuk edebiyatında beden, engellilik ve kimlik temalarının kesişim noktalarını derinlemesine keşfederek, farklı bakış açılarını içeren kapsayıcı bir analiz sunduğumuzu umuyoruz.

Bu sayıda ayrıca, dünya çocuk ve gençlik edebiyatında engelliliğin nasıl ele alındığını, araştırma çevirileri aracılığıyla inceliyoruz. Masallarda özel gereksinimli bireylerin nasıl anlatıldığını, çocuk kitaplarında S/sağır ve işitme engelli bireylerin tasvirini ve alternatif iletişim yöntemlerinin edebiyat aracılığıyla nasıl desteklenebileceğini okurlarla buluşturuyoruz.

Bunların yanı sıra, engellilik temalı filmlerin incelemeleriyle sinemanın bu konuyu nasıl ele aldığını değerlendirirken, özel gereksinimli bireyleri merkeze alan öykülerle edebiyatın kapsayıcı gücünü vurguluyoruz.

Sözelti olarak, bu sayımızda çocuk ve gençlik edebiyatında kapsayıcı, farkındalık yaratan ve toplumsal duyarlılığı artıran metinleri keşfetmeye davet ediyoruz. Engellilik temsillerinin edebiyatta nasıl işlendiğini, bu metinlerin bireyler arasındaki empatiyi nasıl güçlendirdiğini ve toplumsal algıyı nasıl şekillendirdiğini gerek özgün yazılarla gerekse çevrilen akademik çalışmalarla tartışıyoruz.

Çocukların ve gençlerin farklı yaşam deneyimlerini anlamalarına olanak tanıyan, çeşitliliği kucaklayan ve duyarlılığı artıran edebi eserleri birlikte keşfetmeyi umuyor, sizlere keyifli okumalar diliyoruz.

**Sevgi ve Saygılarımızla,
Semanur Ağca**

Sözeltili'nin On Üçüncü Sayısı Yayında!

Çocuk ve gençlik edebiyatına dair nitelikli yazılar sunan Sözeltili, on üçüncü sayısııyla siz okurlarımızla buluşuyor. Her sayımızda olduğu gibi bu sayımızda da çocuk edebiyatını farklı açılardan ele alan inceleme, araştırma, çeviri, film incelemesi ve öykü çalışmalarına yer veriyoruz.

Bu sayımızın dosya konusu, “Çocuk Edebiyatında Engellilik ve Özel Gereksinimli Çocuklar” olarak belirlendi. Engellilik temsilleri, beden ve dilin çocuk edebiyatındaki yeri, özel gereksinimli bireylerin anlatılardaki konumu ve toplumda nasıl ele alındıkları üzerine hazırlanan birbirinden kıymetli yazılarla, çocuk edebiyatının kapsayıcılığına dair derinlikli bir perspektif sunmayı amaçlıyoruz.

Bu sayımızda yedi özgün çalışma yer alıyor. Yasemin Yılmaz Yüksek'in “Çocuk Edebiyatında Beden, Dil ve Engellilik” başlıklı yazısı, engellilik temsillerini farklı açılardan ele alıyor. Necdet Neydim'in “Çocuk Edebiyatında Engellilik ve Sosyal Sorun Olarak Tanıklık: Aslanlarını Arayan Çocuk” adlı çalışması, edebiyatın bu önemli boyutuna ışık tutuyor. Asalet Erten'in “Hayvanlarda Engellilik: Feridun Oral'ın ‘Farklı Ama Aynı’ Kitabı Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışması çocuk edebiyatında engellilik kavramına farklı bir pencereden bakmamızı sağlıyor. Gizem Bulut'un “Hanzade Servi'nin Mira Adlı Eserinde Engellilik Temsili”, Suzan Deniz'in “Otistik Spektrumda Olan Çocuk ve Bakımı”, Pınar Baysal'ın “Bir Özyaşam Öyküsü: Sol Ayağım” ve Fatih Talha Nişancı'nın “Ortaklaşa Yazım Ürünü Bir Hikayenin Çevirisi: Yıldız Prensesi'nin Büyülü Yolculuğu” başlıklı yazıları, bu sayımızın derinlemesine incelenmesi gereken özgün çalışmaları arasında yer alıyor.

Makale çevirileri bölümünde, Miray Gültekin'in çevirdiği "Çocuk Edebiyatında Engellilik Temsili", İlayda Altuner'in "Hikayeler Anlatmak: Klasik Çocuk Masallarında Yer Alan Özel Gereksinim Temsiline Dair Bir Araştırma", Bilal Şahin'in "Resimli Çocuk Kitaplarındaki Sağır Karakterlerin Tasvirini Yeniden Düşünmek" İngilizceden Türkçeye çevirileri, İpek Ortaer'in "ALPACA: Cep Bilgisayarlarındaki Alternatif İletişim Yöntemleri ve Otizm" ve "InBook'lar Hakkında" başlıklı İtalyancadan Türkçeye çevirileri yer alıyor.

Film incelemeleri bölümünde ise, Nüseybe Hilal Zorlu'nun "Özel Gereksinimli Çocukları Konu Alan Filmler" başlıklı çalışması dikkat çekiyor.

Son olarak, çeviri ve telif öyküler bölümünde Zeynep Erbay'ın "Yağmur", Hatice Nur Bağ'ın "Küçük Orman Faresi ve Gri Sis", Nüseybe Hilal Zorlu'nun "Kirpi Baharı" başlıklı çalışmaları okurlarımızla buluşuyor.

Sözelti olarak, çocuk edebiyatının her yönünü ele alan, farklı bakış açılarını bir araya getiren ve çocuk edebiyatının sınırlarını genişleten bir yayın olma yolunda ilerlemeye devam ediyoruz.

Bu sayımızda emeği geçen tüm yazarlarımıza, çevirmenlerimize ve editörlerimize teşekkür ederiz. Çocuk edebiyatında engellilik temsilleri üzerine zengin bir içerik sunan bu özel sayıyı keyifle okumanızı dileriz.

Keyifli okumalar!

Dergi Editörleri

ÖZGÜN YAZILAR

Çocuk Edebiyatında Beden, Dil ve Engellilik

Yasemin Yılmaz Yüksek

Fiziksel farklılıkları olan bireylerin, çocuk edebiyatında hangi özellikleri öne çıkarılarak ele alındığı çok sayıda araştırma ve inceleme makalesinin konusu olmuştur. Çoğunlukla içerik analizinin kullanıldığı bu incelemelerde eserlerin konusunun, karakterlerin nasıl tasvir edildiğinin ve hangi engellilik türünün ele alındığının dökümü yapılmıştır. Belirli yıllar arasında yayımlanmış çocuk kitaplarında hangi engellilik türlerinin öne çıktığı tablolarla verilmiş, okur ve araştırmacılara bütünlüklü künye bilgileri sunulmuştur. Bu çalışmada ise tüm bu içerik analizi yapan araştırmalardan farklı olarak bedenin kültürel anlamda nasıl kodlandığı, toplumsal açıdan “mükemmel” bedenin karşısında engelli bedenin nasıl görüldüğü irdelenmiştir. Bedenin fiziksel varlığının, iktidar mekanizmalarınca belirlenen kültürel ve toplumsal normlar tarafından ikincil sıraya itilmesi, bireyin benlik algısında kırılmaya sebep olmakta, söz konusu engelli bir beden olduğunda ise bu kırılma bireyin toplumsal dışlanmaya maruz kalması ve nihayetinde kendini toplumdan soyutlamasıyla sonuçlanmaktadır.

Toplumun farklı alanlarında, özellikle de okullarda, kapalı topluluklar içinde kendine yer bulmaya çalışan engelli bireylerin karşılaştıkları kabul görmeme, farklı addedilme ve dışlanma deneyimleri, çocuk kitaplarında konu edinilirken farklılıklara sahip bireylerin güçlü yönlerinin öne çıkarılması edebiyatın kapsayıcı rolüne işaret eder. Rekabet kültürü etkisinin iyice hissedildiği, zorbalık eylemlerinin artarak vuku bulduğu yirmi birinci yüzyıl eğitim sisteminde, kurgunun gerçek sorunları çarpıcı bir şekilde ele alan şiirsel diline, çok daha fazla ihtiyaç duyulduğu tartışılmaz. Farkındalıkların koşulsuz kabulünü ve empatiyi mümkün kılan bu dil, Seran Demiral’ın *Parmak Uçları* (2015), Sevim Ak’ın *Dörtgöz* (2023) ve Sevin İzgü’nün *Rekortmen Tekerlekli Sandalye* (2003) eserlerinde okurun karşısına çıkmaktadır. Dahası edebiyatın bu kapsayıcı yaklaşımı, beden politikalarının ötekileştiren, dışlayan ve belirli grupları “normal dışı” olarak kodlayan diline alternatif bir dil üretmektedir.

Bu özgün yazıda yer alan çizim Naz Tuncer tarafından tasarlanmıştır.

Giriş

Fiziksel ve zihinsel farklılıkları olan özel gereksinimlere sahip bireylerin yaşamlarını, toplumla ilişkilerini ve mücadelelerini konu edinen engellilik çalışmaları, engelli olma durumunu iki açıdan ele alır. Engelliliği biyolojik bir durum olarak irdeleyen geleneksel yaklaşım, sorun analizine dayanan incelemelerin ardından tıbbi çözümler sunmayı hedefler. Engelli bireylerin maruz kaldığı dışlanma ve hak ihlallerini ön plana çıkarmaya çalışan ikinci yaklaşım ise engelliliği sosyo-kültürel bir yapı içerisinde incelemeyi önceliklendirir. Bu anlayışa göre engellilik, aslında toplumun engelli bireylerin önüne koyduğu engellerden ve devlet aygıtlarının engelli haklarını gözetecek politikalarından yoksun oluşundan kaynaklanmaktadır. Engellilik sosyolojisi çalışan Carol Thomas (2004: 571) da engelliliğin temelde toplumsal baskı, eşitsizlik ve dışlanma etkisiyle şekillendiğini dile getirir. Bu bağlamda engellilik, bireyleri fiziki olarak kısıtlamasından çok öte toplumsal bariyerler yaratan bir mekanizma olarak faaliyet gösterir. Bedensel farklılıkların toplumsal yaşamda doğrudan ya da dolaylı olarak onaylanmama ya da kabul görmeme sebebi olması, bedeninin sosyal ve kültürel olarak kodlanması fikrini akla getirmektedir. Bir başka deyişle bedeninin “normal” ve “normal dışı” olarak iki karşıt kategoriye yerleştirilmesi, toplumsal yaşamda bireylerin tutumları, devletlerin politikaları ve sivil toplumun rolüyle yakından ilişkilidir. Söz konusu engelli bireyler olduğunda bedeni salt biyolojik bir varlık ya da medikal bir nesne olarak görmek, “yaşantılanan” bedeninin deneyimlerini yadsımak, özne olduğunu kabul etmemektir (Aksoy, 2010: 85).

Beden çalışmalarının sıklıkla üzerinde durduğu bir argüman, bedeninin yazılı, sözel ve görsel kültür ürünleri aracılığıyla kodlandığı, mükemmel beden algısının toplumda genel kabul gördüğü ve bedensel aksaklıkların dolaylı bir biçimde istenmeyen durum olarak sunulduğudur. Mükemmel beden tasvirlerinin kolaylıkla “normal” bedeni imlediği bu algının temelinde yatan ise sakat, işlevsiz, bütünlüğünü kaybetmiş beden korkusudur (Eşberk, 2017: 183). Fiziksel beden görünür olması dolayısıyla her zaman kendi

başına özne olma potansiyeli taşır. Bedenin bir yerde bulunuşu, duruşu, hareketleri içinde bulunduğu kültür ve toplumla birlikte düşünüldüğünde bir temsiliyet yetisini işaret eder. Bireyselleşmiş beden bu yönüyle kamusal olana dair de ipuçları verir. Bu sebeple beden bir taraftan iktidar tarafından tanımlanmaya/sınırlanmaya maruz kalırken diğer taraftan kendi bireyselliğini ifade etmeye/var olmaya çalışır. Beden, toplumsal normların üretildiği ve sağlamlaştırıldığı bir çatışma alanı olmanın ötesine geçerek, kendi olarak var olmaya çalışan bir özne olduğunu kabul ettirmek ister. Bu muhalif doğası gereği beden, yüzyıllardır sanatın öncelikli konusu haline gelmiştir. Klasik sanatın kahramanlık, doğurganlık, saflık, yücelik addettiği beden (Yılmaz, 2021: 162), aynı zamanda korkulan, eksik görülen, normal dışı ölçülere ve biçimlere sahip “kötü” varlıkları anlatmak için de kullanılır. İyi/Kötü, tam/eksik, sağlıklı/sağlıksız gibi ikili karşıtlıklara dayanan betimlemeler bedenin özneliğini ve beden üzerinden kurulan ideolojileri sorgulamak için yetersiz kalmaktadır.

Edebiyatın Performatif Bedenleri

Çağdaş sanatın “farklı” beden figürlerini dolaşıma sokmasıyla paralel biçimde edebiyat da toplumda “öteki” ya da “azınlık” olarak görülen “normal dışı” bedenleri kurguda daha görünür kılmaya başladı. Aslında okuma teorilerinin ortaya sürdüğü değişen okur profillerine de bakarak bedenin deneyimlerinin ve yaşanmışlıklarının, bir başka deyişle özne olarak varlığının önem kazandığı söylenebilir. Değişen medya teknolojilerinin okur üzerindeki etkisinden ve farklı okuma edimlerinden bahsedildiği, hatta insan-olmayan varlıklarla dolaşıma giren insan bedeninin “beden-ötesi” (İbrişim, 2019: 88) düşünüldüğü bir dönemde karakterin bedeni, bedensel varlığı neden ikinci plana atılsın? Beden, fiziksel varoluşuyla on yıllardır dil üzerinde kurulan güç dengesini sarsar. Gerek gündelik yaşamda gerek edebiyat metinlerinde belirli söylemler üzerinden bir tarafın “farklı, anormal, dışlanmış” (Acar, 2015: 13) addedilmesi dilin normali belirleme gücüne işaret ederken edebiyat ve sanatta bedenin özne konumuna getirilmesi mevcut dil karşısında yeni bir dil yaratma çabasını gösterir. Normal kabul

edilmeyen engelli bedeni, “toplumsal sınıflamada yer aldığı konumuyla sınıfsal beğenin maddileşmesini temsil eder” (Kara’dan akt. Acar, 2015: 15). Aykırı diliyle sanat ve edebiyat ise bu konumlandırmanın dışına çıkar ve kabul edilmiş normların ezberciliğini ortaya çıkarır.

Sanatta resmin, edebiyatta ise çoğunlukla roman ve öykülerin somutlaştırdığı idealler, söz konusu beden olduğunda sağlıklı, çekici ve işlevsel bedeni tasvir eder. Bu tasvirler gündelik yaşamda normal olanın dil üzerinden gerçekleştiğini bir daha hatırlatmakta ve kalıcı hale gelmesini mümkün kılmaktadır. İdeal beden temsillerinin ters yüz edildiği noktada ise geleneksel edebiyat ve sanat anlayışının dışına çıkan daha kapsayıcı bir tavırdan söz etmek mümkündür. Farklı olanın da normal kabul edilebildiği, tek tipleşmeye karşı ve daha çoğulcu bu tür üretimlerde metnin edebî değeri ve estetiği de ön plana çıkmaktadır.

Dörtgöz (2009)

Sevim Ak’ın *Dörtgöz* eserinin ana karakteri gözlük takmak istemeyen Deniz isimli bir kız çocuğudur. Deniz için gözlük, onu arkadaşlarından farklı kılan ve alay edilen bir fazlalıktır. Yüzüne bakan arkadaşının öğürmesine ve hatta koşarak ondan uzaklaşmasına sebep olan büyük bir sorundur. Ne var ki roman ayrımcılıktan ve dışlanmadan çok Deniz’in mahalledeki neşe dolu yaşamı, arkadaşları ve komşularıyla ilişkisi etrafında döner. Deniz tam da yaşının özelliklerini yansıtan şekilde, özellikle karşı cinsin ilgisini kaybetmemek için gözlük takmak istemez. Babasının ısrarları karşısında bunalır: “Kandırmaya çalışmaya beni. Yakışmadığını biliyorum... Şu halime bak... Patlak gözlü hafiye! Pimpirik büyükanne! Öff! Herkes alay ediyor benimle” (Ak, 1999: 5).

Ak’ın kullandığı mizahi dil, toplumsal bir sorunun çocuk gerçekliğindeki yansımalarını etkileyici bir şekilde ortaya koyarken çocuk okurun bu sorunu sorunsallaştırmadan düşünmesini sağlamaktadır. Okurun kolay bir şekilde Deniz’le özdeşleşmesi, “engel” ya da “farklılık” olarak algılanan durumun sorgulanmasını mümkün kılmaktadır. Deniz’in

bayramlıklarıyla sokakta oynamak istemesi, kısa süre sonra gündelik kıyafetlerin sunduğu rahatlığı tercih edip hoplayıp zıplaması, boyalarla duvarlara resimler çizmesi çocuk okurun bağ kurmasını sağlayacak özellikler olarak karışımıza çıkar. Bu yönüyle eser, okurun engelli karakterleri kendilerine birçok yönden benzeyen “tam ve karmaşık varlıklar” olarak anlamasını önceler (Adomat, 2014). Deniz gözlük takma konusunda babasının tüm açıklamalarına karşı çıkar ancak önemli ve başarılı isimlerin gözlüklü kişiler olduğunu öğrendiğinde gözlüğe karşı beslediği olumsuz yargılardan kurtulur.

“Babam haklıydı. Düşünürler, bilim adamları, ressamalar, yazarlar, devlet büyükleri hep gözlüklüydü. Benim de gözlüğüm var. Hem de bu yaşta” (Ak,1999: 7).

Okurun Deniz’le bağ kurabilmesine benzer şekilde Deniz de kendisiyle benzerlik kurabilecek kişiler arar. Deniz’in gözlük takmakla ilgili çevresinden edindiği ve önceden sahip olduğu yargılar öğrendiği yeni bilgiyle harmanlanır ve gözlük takmak yeni bir anlam kazanır. “Dörtgöz” olmak istenmeyen ya da korkulan bir özellik olmaktan çıkar ve normalleşir.

Beden çalışmaları perspektifinde bakıldığında Deniz’in bedensel bir farklılıktan kaynaklanan dışlanma korkusu bu farklılığın toplum nezdinde kabul gördüğünü anlaması üzerine yerini kabullenmeye bırakır. Önceleri engel olanın sonrasında olumlu bir özellik olarak görülmeye başlaması engelliliğin ve normal olanın akışkan doğası hakkında da fikir verir. Normal olanın ne olduğu, kim tarafından belirlendiği, engel olarak nitelendirilen bir fiziksel farklılığın nasıl bir eksiklik ya da kusur olarak algılandığı sorgulanır. Deniz’in babasından başarılı ve gözlük takan insanları duyunca hissettiği rahatlık bir çocuğun verebileceği gerçekçi bir tepki olup gözlük takmayı idealize etmez. Gözlük takanlar hep/daha başarılıdır indirgemesini kullanmadan kurguya yerleştirilen bu ayrımı beden çalışmaları açısından oldukça önemlidir. Fiziksel bir farklılığın fazla idealize edildiği metinlerde yazarlar engelli bireyin engelini “düzeltme” güdüsüyle hareket etme riskiyle karşı karşıyadır (Dunn’dan akt. Adomat, “Idealization of Differences”).

Sevim Ak'ın gözlük takmayı istenen, arzulanan bir durum olarak gösterme gayretinden uzak durması, eserini gerçekçi kılmış ve engelliliğin bireyin sahip olduğu herhangi bir fiziksel özellik olarak algılanmasını sağlamıştır.

Parmak Uçları (2014)

Yukarıdaki paragrafta üzerinde durulan farklılıkların idealize edilmesi hususu daha belirgin bir şekilde Seran Demiral'ın romanında karşımıza çıkmaktadır. Görme engelli Doğan'ın durumunu bir "kusur" olarak gören babası karşısında annesinin destekçi ve sağduyulu tavrı engelli bireylerin toplum içerisinde maruz kaldıkları acınma, ayıplanma, yok sayılma gibi durumlara net bir karşı duruştur. Genç bir erkek olan oğlunun dışarıda yürürken elini bırakmayan baba figürüne onun bağımsız bir birey olduğunu sık sık hatırlatan, oğlunu engelsiz olan diğer çocuklarından ayrı bir yere konumlandırmayan Sophie, ne Doğan'ın durumunu bir mağduriyet gibi gösterir ne de onun diğer yeteneklerini aşırı idealize eder:

"Evet, bizim gibi değil, bir farkı var. Ama bu bir eksik değil. Gözüyle görmediğini kulağıyla duyacak, parmaklarıyla tanıyacak" (s.20).

Sophie'nin oğlundan utanan eşine karşı net duruşu, aslında daha çok toplumun ön yargılarına ve acımasızlığına karşı bir ses yükseltmedir. Bedensel bir farklılığın "kusur" olarak görülmesi, ayıplanması, dedikodu malzemesi yapılması gibi katı gerçeklerin karşısında bireyin özne olarak var oluşunu ve haklarını öncelik edinen bir bakış açısı sergilemektedir. Sophie, "kör" ya da "görme engelli" gibi kavramlara çok takılmadan Doğan'ın bağımsız bir birey olarak var olabilme hakkına odaklanır.

"Aynı anlama geliyor sonuçta. Kör göremeyen demek değil mi? Bu bir hakaret değil, Erkan. Oğlumuz kör ama bu kötü bir şey değil! Bırak da o ruhu körelmiş insanlar kendilerine üzülünler, bizim çocuğumuza değil!" (s.20).

Parmak Uçları, bedensel farklılığı olan bir bireyle kurula(maya)n ilişkiler etrafında örülmüş bir anlatıdır. Karşısındaki insanların mimiklerini ve duygularını seslerinden anlayan, güzel kavramını dokularla ayırt eder

Doğan'ın insanlarla ilişkilerinde tereddüt, çekinme, utanma yoktur. Doğan kendi gerçekleşmesini tamamlamış, iç dünyasında eksiklik hissetmeyen bir bireydir. Anlatının ana karakterlerinden Işık ise anne eksikliğini derinden hisseden, babasının ikinci eşi Yelda Hanım ve kızı Kardelen'e katlanamayan ve tüm bunlara ek olarak ergenlik buhranları içerisinde olan bir kızdır. Kendisiyle baş başa kalmaktan korktuğu için kütüphaneye gitmeyen, etrafında sürekli insanlar olsun diye uğraşan asosyal bir ergen karakteri olarak resmedilmiştir. Evden sinirle çıktığı bir gün yolda görme engelli Doğan ile karşılaşması ise kendini tanımaya başlamasının miladı olarak kabul edilebilir.

“Kaldırımında yürümekte olan Işık, karşısından gelen çocuğa pürdikkat bakıyordu. Elindeki beyaz renkli baston ilgisini çekmişti. Daha evvel görme engelli insanlar gördüğü için bu bastonun ne işe yaradığını biliyordu. Fakat ilk defa kendi yaşlarında bir çocuğun böyle bir bastonla sokakta dolaştığını görüyordu. Garipsemişti” (s.12).

Işık'ın Doğan'la ilk konuşması ve Doğan'da gördüğü “eksiklik” ona “kendisini eksiksiz hissettirecek” olsa da tanıştığı bu yeni insanın onda uyandırdığı duygular ve zihninde oluşan sorular tamamen yenidir. Bir bakıma Işık, uzun zaman sonra ilk defa kendi içine yönelmiş, kendini sorgulamaya ve eleştirmeye başlamıştır. Bir yandan kendisi gibi olmayan birisiyle arkadaş olduğu için kendisini yeni bir dünyanın kapısının eşiğinde buluyor “bir yandan ise ona duyduğu ‘acıma’ hissi nedeniyle kendisini kötü hissediyordu”. Işık'ın bu karmaşık duyguları Doğan'ın kütüphaneye gittiğini öğrenmesiyle daha da karmaşık bir hal alır. Işık daha önce hiç kütüphaneye gitmemiş, o sessiz odada kendi başına kalmaya korkmuştur.

“Herkes, kendi bulunduğu sosyal çevrede, kendi etrafında yer alan insanlar ve onların ortaya koyduklarıyla yetiniyordu. Yeni insanlar, yeni mekanlar, farklı deneyimler...Hatta başlı başına ‘farklılığın’, farklı olmanın kendisi insanı ürkütüyordu” (s.16).

Yüzündeki siyah noktalardan nefret eden, ayna karşısında uzun vakit geçiren, dış görünüşünde hiçbir kusur görmek istemeyen Işık'ın aksine Doğan için “dış görünüşlerin yarattığı önyargılar” yoktur. Oldukça dışa dönük, yeni insanlarla özellikle görebilen kişilerle tanışmaya can atan biridir Doğan. Yaşama ve insan ilişkilerine dair Doğan ve Işık arasındaki bu karşıtlık, anlatının da temel dinamiğidir. Işık'ın kötü duygularla örülü iç dünyası, Doğan'la arkadaşlığı süresince arınır. Kabullenemediği üvey annesini Doğan'a annesi olarak tanıtır. Dahası o güne kadar çevresinde bulunan çok sayıda okul arkadaşıyla gerçek bir arkadaşlık ilişkisi kurmamış olduğunu Doğan'la arkadaşlığı ilerledikçe anlar. Doğan'ı arkadaş olarak kendisi seçmiştir. Işık'ın kendisini başkası üzerinden tanıma ve keşfetme süreci şaşırtıcı, eleştirel ve dönüştürücüdür. Dış görünüşe verdiği aşırı önemi eleştirirken Doğan'la sohbetleri esnasında hayatında nelerin eksikliğini çektiğini ve kimlere haksızlık yaptığını da fark eder. Kendisine ve insanlara dair görmediklerinin hayatını ne kadar olumsuz etkilediğini anladığında Doğan'la kurduğu arkadaşlığa bir kez daha sıkı sarılır:

“Görmemek, estetik duygulardan yoksunluk getirebilirdi belki; bu işin olumsuz yanıydı. Öte taraftan ahlaki yönden daha saf bir yanı da beraberinde getiriyordu. Ayrımların, hiyerarşinin olmadığı aydınlık bir yerin hayali, karanlığın tam da içinden geçiyordu belki” (s.54).

Parmak Uçları bedensel tahakkümün ortadan kalktığı bir karanlıkta insan bakışının yıpratıcı, kategorize edici, ayrımcı doğasını ortaya çıkarır. Doğan'ın parmak uçlarında deneyimlenen dünyası, paylaşım ve karşılıklı anlayış üzerine kuruludur. Işık'ın geçirdiği dönüşüm, bakmanın kusurlarına dikkat çekerken aydınlık-karanlık gibi karşıtlıkları da aşmanın gereğine işaret eder.

Sonuç olarak...

Özellikle fiziksel engeller hakkında kurgulanan hikâyelerde engel teşkil eden durumun dramatize ya da idealize edilmeden verilmesi, metinleri çocuk okurun gerçekliğine uygun hale getirirken yetişkin dünyasının beslediği ayrımcılıkları da geçersiz kılar. Her türlü bedensel farklılığın kişisel bir özellik olarak kabul görmesi, engellilik üzerinde oluşan toplumsal kodların aşılması ile mümkün olacaktır. Bu da engele ya da o engelin yarattığı zorluklara değil de insan ilişkilerine ve deneyimlere vurgu yaparak gerçekleşebilecektir. Gerek *Dörtgöz* gerek *Parmak Uçları*, karakterlerin bedensel farklılıklarını hayatlarındaki zorlukların kaynağı olarak göstermekten çok karakterlerin etraflarındaki dünyayla ve insanlarla kurduğu ilişkilere ve yaşam pratiklerine odaklanırlar. Böylece kurgusal olarak yeniden ayrımcılığa uğramamış, belirli kategorilere yerleştirilmemiş daha gerçekçi karakterlerle sayfalarda buluşmak daha sahici bir edebiyat deneyimi sunar.

Kaynakça

Acar, M. T. (2015). XX. Yüzyıl Türk Romanında Engelli Engelli Karakterlerin *Küçük Ağa ve Köyün Kamburu* Romanları Çerçevesinde Değerlendirilmesi. FSM Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.

Adomat, D. S. (2014). Exploring Issues of Disability in Children's Literature Discussions. *Disability Studies Quarterly*, 34(3).

Ak, S. (2009). *Dörtgöz*. İstanbul: Can Çocuk.

Aksoy, C. S. (2010). Antropolojide beden sorunsalına bedenleşme teorisinin katkısı. *Antropoloji* (24), 69-93.

Demiral, S. (2014). *Parmak Uçları*. İzmir: Tudem.

Eşberk, H. (2017). SAMUEL BECKETT'İN ROCKABY ADLI OYUNUNDA ENGELLİLİK SOSYOLOJİLERİ VE BEDENSEL EDİNİMSELLİKLER. *International Journal of Language Academy* (5), 4: 181-188. DOI:[10.18033/ijla.3696](https://doi.org/10.18033/ijla.3696)

İbrişim, D. G. (2019). Yasın Antroposantrik Olmayan" Öteki" Hali: Sürgün'de Şiddet ve Acının Beden-ötesi Yolculuğu. *Monograf*, (11).

Thomas, C. (2004). —How is disability understood? An examination of sociological approaches. *Disability & Society*, 19: 569–583. doi:[10.1080/0968759042000252506](https://doi.org/10.1080/0968759042000252506)

Yılmaz, B. (2021). Sanatta İdeal Beden İmgesi, Öteki ve İğrençlik Bağlamında Bir Araştırma. *Sanat ve İnsan Dergisi* (5), 1: 161-168.

Çocuk Edebiyatında Engellilik ve Sosyal Sorun Olarak Tanıklık: “Aslanlarını Arayan Çocuk”

Necdet Neydim

Doksanlı yıllarda Almancadan çevirdiğim “Das war der Hirbel” [Aslanlarını Arayan Çocuk] çeviri bağlamında engelliliği anlatan ender kitaplardan biridir. Aslına bakarsanız telif eserler arasında da engelliliği anlatan kitap çok fazla bulunmaz. Çocuk edebiyatının ilgi alanına fazla girmemiştir bu konu.

Doğumda meydana gelen bir hata sonucunda spastik olarak dünyaya gelmiş bir çocuktuk, Hirbel. Annesi spastik olarak dünyaya gelen çocuğunu, ona bakmakta zorlandığı için bir yurda terk edip gitmişti. Anne, arada bir yurda gelir ve çocuğu Hirbel’i ziyaret eder, ona kâğıttan külaha doldurulmuş şekerlemeler ve balonlar getirir ve daha sonra giderken tekrar geleceğine dair yeminler eder, binlerce söz verir, onu yalnız bırakmayacağını teminat verir; ama aradan aylar geçer gelmezdi.

Hirbel anne yokluğunu ve onun yarattığı bu boşluğu, yuvadaki bakıcılarla ya da oradaki kadın öğretmenlerle gidermeye çalışırdı. Onları severdi ve onlarla yaptığı en önemli şakalardan bir tanesi, aslında buna şaka da denemezdi: Hirbel çok sevdiği kadın öğretmenlerine onu evlat edinmesini söyler, hiç yaramazlık yapmayacağına dair sözler verirdi.

Öğretmenlerin elbette böyle bir imkanları ya da yetkileri yoktu. Belki de böyle bir şeyi yapmak istemiyorlardı, işte böyle bir durumda Hirbel hep bu beklenti içerisinde, her yeni gelen öğretmene, her yeni gelen bakıcıya onu evlat edinmesini teklif ederek, yalvararak geçirirdi günlerini.

Hirbel’in çok daha başka düşleri de vardı. Rüyalarında gördüğü aslanların arasına gitmek istiyordu. Aslına bakarsanız düşlerinde gördüğü aslanlar onun dış dünyada ulaşmak istediği ve birlikte yaşamak istediği bir hayaldi. Ama aslında bu hayale bir ara yurttan kaçıp dış dünyaya çıktığında gördüğü

ve aralarında yaşadığı koyun sürüsü neden olmuştu. Hirbel koyunların aslan olduğunu düşünüyordu.

Hep bu düşlerle hep bu özlemle günlerini geçirdi. Sonra bir gün, günlerden bir gün fırsatını bulup yuvadan kaçtı ve koyunların arasına gitti. Onların arasında mutluydu. Sıcacık ve güvenliydi. Sonunda yuvadan insanlar geldi ve onu buldular ve onu tekrar yuvaya götürdüler. Hirbel arkadaşlarına yine kaçacağını ve aslanlarına kavuşacağını anlatıyordu. Aslanları gördüm, aslanlarla beraber yaşadım ve ben bir gün gelecek yine aslan dostlarımla arasına gideceğim.

Bir gün yuvaya onu aslında sevgiyle kucaklayan, sevgiyle saran bir öğretmen geldi. Hirbel onu anne yerine koydu. O kadar çok sevdi ki onu ...

O kadın da aslında Hirbel'i yanına alamazdı. Ve onun da bir gün yuvadan ayrılması gerekti. Hirbel çok sevdiği o öğretmenin gidişine o kadar çok üzüldü ki, yine yuvadan kaçmaya kalktı. Artık Hirbel ile ilgili son bir kararın verilmesi gerekmektedir. Hirbel başka bir yurda gönderilecekti. Acımasız bir karardı bu.

Başka bir yere gitmesi gerçekleşir mi, gerçekleşmez mi? Onu bilemeyiz. Yazar hikayesini burada sonlandırır...

Hirbel'e sonra ne olmuştur? Annesi onu aramış mıdır? Süreçle ilgili düşünme rolünü yazar okurlarına bırakır.

Kitabı okuyan çocuklar, onunla birlikte olduklarında niye Hirbel'in mutlu bir sona kavuşmadığını yazara sorarlar. Ona niye kimsenin yardım etmediğini ve yeterince sevgi göstermediğini...

Haertling'in cevabı sert ama gerçektir. Yazar gerçek hayatta neler olduğunu düşüncelerini ve bunu araştırmalarını söyler çocuklara. O çocukların hayatın içinde nasıl durduklarını, varoluşlarını sürdürmek için nasıl mücadele ettiklerini bilmek gerektiğini de ekler.

Engelli çocukların toplumsal bağlamda baktığınızda hayatın içine karışması çok fazla istenen şeylerden biri değildir. Engelli çocukların daha

çok toplum dışı bırakılma yani toplumun onları içine almama ve onları kendinden uzak tutma eğilimi baskın konumdadır. Tarihsel sürece baktığımız zaman bu engelli çocukların da hayata karışabileceği ve o çocukların haklarının olduğu, yaşama hakkının olduğu, toplumsallaşma hakkı olduğu konusu çok tartışılmıştır ama bu tartışma sonuçta özellikle anneye dönük bir suçlama ya da annenin kendini suçluluk duygusuyla cezalandırmasıyla sonuçlanır ve çocuk bu suçlama ve suçluluk duygularının egemenliğinde değil toplumsallaşma, dış dünyaya çıkma konusunda bile bir hakka sahip olamaz.

“Çocuk Hakları Sözleşmesi”nin imzalanmasının ardından engelli çocukların da dış dünyaya çıkabileceği, eğitimden yararlanabileceği sosyal hayatın bir parçası olabileceği kabul edilmeye başlanmıştır.

Yerel yönetimlerin öncülüğünde bu çocukların hayata karışabileceği sosyal projeler gerçekleştirilmeye başlanır ama bu gerçekten toplumsal bağlamda baktığımız zaman oldukça yeni bir süreçtir ve o sürece gelene kadar çocukların toplumsallaşması yani toplum içine çıkması konusu bile aileler için bir utanç konusu olmuştur. Daha sonra yukarıda vurguladığımız çocuk hakları çerçevesinde bunların yavaş yavaş ortadan kalktığını söylemek mümkün. Ama yine de bu tür konuların 2000’li yıllara gelene kadar çok geniş bağlamda çocuk edebiyatına yansıdığı, o çocukların da hayatın içinde var olduğu ve var olma haklarının olduğu konusu oldukça geride tutulmuştur ve suçluluk duygusu baskın konumda varlığını sürdürmüştür. Başka bir örnek vermek gerekirse, yerli yazarlarımızdan Kemalettin Tuğcu aslında kendisi yürüme engelli bir çocuk olarak doğmuş ve hayatını böyle sürdürmüştür.

Tuğcu, engelli çocuğun hayatını anlatırken onu annesiyle birlikte bir pencere kenarına oturtur, sokakta top oynayan çocukları seyrettirir ve o engelli çocuğun özlemlerini bastırır. Aslında bahsettiği kişi kendisidir.

Toparlayacak olursak, çocuk hakları sözleşmesi 20 Kasım 1989’da imzalanmıştır. Daha öncesine bakarsanız çocuklar için bu haklardan söz etmek söz konusu değildir. Birleşmiş Milletlerin imzalanan bu bildirgeyi

yayımlaması, evrensel bağlamda toplumların çocuk haklarından söz etme imkanını yaratmıştır. Edebiyat bu konuda en önemli destek alanıdır ki bu konu edebiyat tarafından ele alındıkça tartışma konusu olmuş ve daha fazla kamusal alanda konuşulmaya başlanmıştır. Var olan metinlerin yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Toplumlar yerelde bu konuyu konuşmak konusunda henüz hazır görünmedikleri izlenimi vermektedir. Oysa bunu ne kadar çok edebiyata taşırsak ve ne kadar tartışırsak yaşanan sorunları o kadar kolay aşabileceğiz. Çeviri ve telif eserlerle bu alanın desteklenmesinin önemli olduğunu düşünüyorum.

Aslanlarını Arayan Çocuk (1993 İstanbul)

Afa Yayınları

Yazan: Peter Härtling

Çeviren: Necdet Neydim

Aslanlarını Arayan Çocuk

Das war der Hirbel

Hayvanlarda Engellilik: Feridun Oral'ın 'Farklı Ama Aynı' Kitabı Üzerine Bir İnceleme

Asalet Erten

Çocuk yazını çocuğun dünyayı keşfetmesi ve anlamasına yardımcı olan bir alandır. Çocuğun günlük hayatta karşısına çıkabilecek olaylara daha objektif bir bakış açısıyla bakabilmesinde büyük rol oynamaktadır. Bu nedenle, çocuk yazını eserlerinde işlenen konular da hassasiyetle seçilmeli ve iyi örneklerle anlatılmalıdır. Son zamanlarda da zor ve travmatik konular, örneğin; ölüm, şiddet, savaş, göç, boşanma ve engellilik gibi konular da işlenmeye başlamıştır. Bazı yazarlar bu konulara hiç değinmemekte, bazıları ise hayatın gerçekleri olduğu için çocuk okurların da bu konulardan haberdar olmaları gerektiğini savunmaktadırlar. Çocuk gerçekliği dediğimiz bu olgu sorun odaklı çocuk yazını içinde yerini almıştır. Çocuk okurun farkındalığını arttırmak ve sorunlarla yüz yüze geldiğinde ne yapacağına karar vermesi ve davranması konusu önem taşımaktadır. Tüfekçi Can'a göre 21. yüzyılda travmatik konuları çocuklardan saklamak imkansızdır, bu nedenle çocuk kitaplarında bu konulara yer verilmelidir (2014). Bu görüşe Yavuzer de katılmakta yazarların yer yer olumsuz konuları işlemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Zor ve travmatik konuların işlenmesindeki en önemli durum çocuk okura konunun nasıl anlatılacağıdır.

Konunun nasıl anlatılacağını tamamlayan bir unsur da konunun odağındaki karakterdir. Çocuğun anlayışına uygun karakter seçimi de çocuğun o karakter ile özdeşleşmesini sağlayacaktır. Bunun nedeni ise, çocuk okur kendi sorunu ya da sorunlarına benzer bir durum ile karşılaşınca bu kahraman ya da kahramanlarla daha kolay iletişim kuracak ve çözüm yollarını görecektir.

Kahraman ya da kahramanlar insan olabileceği gibi cansız varlıklar (robot, araba gibi), bitkiler ve hayvanlar da olabilmektedir. Hatta, bu karakterlere insan özellikleri bile verilmektedir. Bu nedenle, kahraman ya

da kahramanlar engelli, hasta, kötü muamele görmüş insanlar olabileceği gibi aynı durumda bitkiler ve hayvanlar da olabilir. Bu durumda çocuk okur insan karakter ile nasıl özdeşleşebiliyorsa bitki ya da hayvan ile de aynı ilişkiyi yaşayabilmektedir. Tepkiler değişmez. Kahramanın engelli olması durumunda da engelliliğin türüne ve derecesine göre kabul etme ya da kabul etmeme, olumlu ya da olumsuz bulma hali mümkündür.

Travmatik ve zor konular anlatılırken didaktiklik ön planda olmadan çocuk gerçekliği, çocuğa görelilik ve çocuk bakış açısına uygunluk önemli olmalıdır çünkü çocuk okur hikayedeki kahraman ile kendini özdeşleştirebileceği için güven duygusu boyut kazanmaktadır.

Çocuk yazınında fabl türü eserlerde hayvan karakter odak noktasında olduğu için hayvan sevgisine sahip çocuk okur hayvanı çok sevdiği için engelli olsa bile ona şefkat duygusu hep vardır. Aslan'a göre engellilik duyarlılıkla işlenmesi gereken konulardan biridir. Çocukların engellilerin durumlarını ve farklılıklarını anlayabilmeleri, onlarla eş duymasal ilişki kurabilmeleri, sorunlarına duyarlılıkla ve bilinçle yaklaşabilmeleri için küçük yaşlardan başlayarak bu konunun başarıyla ele alındığı çocuk yazını ürünleriyle de buluşturulması gerekir (2021).

Engelli kavramı her toplumda yer alan sadece bireyler için değil hayvanlar için de geçerlidir. Sakat terimi özürlü teriminden değişerek engelli imgesine evrilmiştir. Daha da ötesi engelli, eksik ve kusurlu terimlerinden farklı olarak algılanmaktadır. Sosyal ihtiyaçlar giderilse de engellinin iç dünyasını anlamak oldukça zordur. Öte yanda, bir engelli ile karşılaşan ister insan ister hayvan olsun empati yapmak durumu biraz daha kolaylaştırır.

Buradan hareketle bu yazının konusu olan Feridun Oral'ın 'farklı ama aynı' başlıklı resimli çocuk kitabı incelenecektir. Kitap doğuştan engelli olan bir oğlak ile ilgilidir. Oğlağın ön bacakları tutmamaktadır. Bu nedenle yürüyememektedir. Çoban yavruyu görür ve onun biraz farklı olduğunu anlar çünkü yavrunun ön ayakları farklıdır. Bu nedenle, onu hep heybesinde taşır. Sürüyü otlatırken bir gün bir ağaç altında oturur ve yere

bir şeyler çizer küçük oğlak da onu izlemektedir. Başka bir gün, çoban yere çizdiği ağaç dallarını bisiklet yapmış olarak döner. Bu ağaç dallarından yapılmış bisiklete binen oğlak çok mutlu olur ve öyle bir meler ki bütün diğer hayvanlar yanına gelir. Artık oğlak da yürüyebiliyor ve arkadaşları gibi zıplayıp oynayabilmektedir. Hatta bir gün, çalılıklarda dallar dolanan bir keçiyi kurtarır ve arkadaş olurlar ve hiç ayrılmazlar. Derken, biri kız diğeri erkek oğlak sahibi olurlar. Yavrular ondan farklı ama aynıdırlar.

Kitabın kahramanı engelli bir oğlaktır. Yazar engelli bir hayvanı kahraman yapmıştır ve çocuk okurların günlük hayatta böyle durumlar ile karşılaşabileceklerini vurgulamaktadır. Kitabın başlarında engelli olmasına rağmen oğlak koşup zıplayacağı günlerin hayalini kurmaktadır. Çobanın hayal gücü ve yardımıyla bunu başarır. Yazar çocuk okurların umutsuzluğa kapılmamaları için oğlağı yürütmüş ve olumlu mesaj vermiştir.

Yazar hayatta aşılması zor engeller vardır ancak paylaşıldığında bu engeller de aşılar temasını işlemektedir. Engelli olanları dışlamaktansa onlara yardımcı olduğunda engeller aşılmaktadır. Kahramanın hayvan olması, hayvan sevgisini perçinlemektedir. Oğlak da engelli olmasına rağmen hayata küsmez ve tam tersine hayaller kurup yaşamaya devam etmektedir. Çocuk okur da şikayet etmeyen oğlak da hayatın devam ettiğini öğrenir.

Oğlağın duyguları çizimlere de yansımış böylece sözel ve görsel birbirini tamamlamaktadır. Yazar ve çizerin aynı kişi olması da bu husus da rol oynamaktadır. Feridun Oral'ın hassas bir konuyu böylesine etkileyici bir biçimde hayvanlar üzerinden sunması çok önemlidir. Hatta, kitabın başlığı da bunu yansıtmaktadır. 'farklı ama aynı' küçük harflerle ve eğri büğrü yazılmıştır. Aslında mesaj en başta kitabın kapağında verilmektedir.

Yazar çocuk okurlara hayata bir engelle başlayanların fiziksel olarak farklı görünmesinin dışında herkes ile aynı olduğunu göstermektedir. Engeller paylaşarak ve yardımlaşarak ortadan kaldırılabilir. Hayatında hiç engelli birini insan ya da hayvan olsun görmeyen bir çocuk okur bir hayvanın engelli olmasından çok şey öğrenebilir. Umut vardır.

Diğer yavrulardan farklı olan oğlağı hem çoban hem de sürüdeki hayvanlar dışlamamaktadır. Aksine oğlak diğer yavrular ile oyunlar oynar, arkadaşlık eder. Çoban da diğer hayvanlar da onu severler.

Çobanın engelli oğlağın yaşamını devam ettirebilmesi için ağaç dallarından bisiklet yapması onun yaratıcılığının ve merhamet duygusunun göstergesidir. Öte yanda, oğlağın da bir başka hayvana yardım etmesi de sanki onun borcunu ödediğinin göstergesidir. Bir başka deyişle, kendisi yardım aldığı için o da bir başka hayvana yardım etmektedir. Yardımlaşma ve paylaşma kitabın ana temasını oluşturmaktadır. Yazar doğrudan mesaj vermek yerine böyle bir yöntemi tercih etmiştir. Aslında kahraman engelli bir çocuk olabilirdi ama tema bir engelli hayvan üzerinden verilmiştir. Feridun Oral'ın doğa tasvirleri resimler yoluyla verilmiş böylece çocuk okur resimleri takip ederek de hikayeyi öğrenmektedir.

Çocuk edebiyatında zor konulardan biri olan engellilik 'farklı ama aynı' başlıklı resimli kitapta çocuk okuru üzmeden, incitmeden empati kurdurarak ve hayvan sevgisi üzerinden 22 sayfada başarı ile anlatmaktadır. Kitabın sol tarafındaki sayfaların büyük bir çoğunluğu tam sayfa resimden oluşmaktadır. Bu durum da çocuğa doğanın keyfini çıkarmasını sağlamaktadır. Sözel ve görsel el ele kitabın hikayesini tamamlamaktadır. Sadece kitap sözel ya da sadece görsel olsaydı bu kadar etkileyici ve yüreğe dokunan bir kitap olamazdı. Feridun Oral'ın bütün çocuklara ithaf ettiği bu kitap uluslararası boyutta da bütün çocuklara seslenerek onları empati yapmaya davet etmektedir.

Oral'ın görüşleri engellilik üzerine çalışma yapan Ünal'ı onaylamaktadır:

Bir edebi eserde engellinin kendini bulması, yaşamın zorluklarıyla baş edebilmek için yeni ufuklar fark edip, yeni umutlar kazanması ne kadar önemliyse, bir engelsiz bireyin bir engellinin yaşam zorluklarını anlaması, kendi davranışlarının kolaylaştırıcı mı zorlaştırıcı mı olduğunu düşünmesi, empati kurabilmesi, ön yargılardan sıyrılabilmesi de o denli önemlidir. Çocuk edebiyatı ise bu köprüyü kurabilecek gizil gücü olduğu için ön yargıları en aza indirgemede, engelli ve engelsiz

bireylerin insan olarak buluşabilmelerini sağlamada çok önemli bir yere sahiptir. Bunu edebi ölçütlerden ödün vermeden yapabilen eserler en ideal eserlerdir (2011: 51).

Kaynakça

Aslan, C (2021) Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi Yayınları

Oral, F (2024) Farklı Ama Aynı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 6. Baskı

Tüfekçi, C. D (2014) Çocuk Edebiyatı Kuramsal Yaklaşım. Konya: Eğitim Yayınevi

Ünal, G.A (2011) Türk Çocuk Edebiyatında Engellilik. İstanbul: Evrensel Basım Yayın

Yavuzer, H (2001) Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hanzade Servi'nin *Mira* Adlı Eserinde Engellilik Temsili

Gizem Bulut

Çocuklar ve gençler için hazırlanmış eserler edebî değeri olan, çocuk gerçekliğini duyarlı olarak ele alan ve çocuklara okur kimliği kazandırabilecek sanatsal değeri olan kitaplardır. Çocuk yazınının yetişkin yazınından ayrılması çocukluk algısının değişmesiyle gerçekleşir. Gelişim ödevlerini gerçekleştirme sürecinde çocuğun, yetişkin bireylerden farklı olarak ihtiyaçlarının anlaşılması ve bağımsız bir birey olarak kabul görmesi uzun zaman almıştır. “Sanayileşme, aydınlanma ve kentleşme; aile içi ilişkileri, üretim sürecini ve biçimini, eğitim sürecini etkilemiş bunun sonucunda çocukluk algılaması da değişmiştir” (Neydim, 2006, s.3). Değişen çocukluk algısıyla çocukların zihinsel, bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine özgü metinlere ihtiyaç duyduğu anlaşılmaya başlanır. Çocuk edebiyatı eserlerinin temel amacı eğitmek olmasa da edebî duyuş kazandırmanın yanı sıra çocuklara farkındalık kazandırmak gibi işlevi bulunur. Ayrıca çocuk okuru, yaşamda karşılaşılabileceği bazı olay ve durumlara karşı hazırlayan unsurlar da yer alır.

Kurgusal metinler sayesinde çocuk okur, çevresinde yaşanabilecekleri ve bunlara verebileceği tepkileri deneyimlemiş olur. Çocuk, kurmacanın içinde çeşitli duyarlılık örnekleriyle karşılaşır. Kahramanların gözlerinden dünyaya bakar, kendine yeni pencereler açar. Sanatçı duyarlılığıyla ve çocuğa görelilik ilkesiyle yazılmış eserler, çocuğun kahramanlarla özdeşleşerek karakter gelişimine ve kendi kimliğini oluşturmaya katkıda bulunur. Kültürel kodların çatışmalar yardımıyla aktarıldığı, çocuk okurun çözüm üretmediği ama yaşam içerisinde maruz kaldığı ekonomik ve sosyal genel sorunlar kimisi de doğru ve bilinçli çözümler üretebileceği günlük sorunlardır. Bu türden iletilerin yer aldığı eserler “sorun odaklı” çocuk edebiyatı altında değerlendirilir. Sorun odaklı çocuk edebiyatı alanında başlıca çalışmalardan biri Ayfer Gürdal Ünal'ın kaleme aldığı *Türk Çocuk*

Edebiyatında Engellilik başlıklı çalışmadır. Gürdal Ünal (2011) engelliliği “aile”, “okul”, “arkadaş”, “dış çevre”, “bireyin iç dünyası” ve “dil, ideoloji ve engelliler” başlıkları altında ve çeşitli engellilik kuramları ile incelemiştir. Çocuk kitaplarında engelli imgesi edilgen, zavallı ve sakat olarak yer alırken geçmişten günümüze etkin ve aktif bir engelli imgesine doğru bir değişim olmuştur. Olaylara yön veren, değişim ve farkındalık getiren kahramanlar yerine olaylardan etkilenen ve yardıma muhtaç engelli birey çerçeveleri yer almaktadır. Engelli-çevre ilişkilerinde, dış çevrenin engelli bireyle alay etmesi de en önemli bulgulardan biridir. Dış çevrede yer alan engelli kahraman, arkadaş çevresi içindeyken en çok bu alanda örselendiği görülmektedir. Ayrıca Gürdal Ünal (2011) başka bir bölümde engellilerin iç dünyasına ulaşıldığında en çok karşılaşılan durumun “normal” olmaya duyulan özlem olduğu sonucuna yer vermiştir.

Engellilik, çeşitli sebeplerle fiziksel, zihinsel, toplumsal ve duyuşsal yetilerinde farklı ölçülerde kayıplardan dolayı sosyal yaşama uyum sağlayamama ve temel gereksinimlerini karşılamada yetersiz olma durumudur. Korunma, destek, danışmanlık gibi görevlere gereksinimi olan kişiler de engelli bireylerdir. Çocuk edebiyatı ürünleri özel gereksinimi, çocuk okura anlatma noktasında eğitimciler için bir araç olabilir. Yazar, sanatçı duyarlılığı ile etrafında olup bitenleri hayallerinde ve düşüncelerinde birleştirerek kurmaca metinlerin gerçekliğine dönüştürür. Böylelikle kişi edebî metinler aracılığıyla kendinden başlayarak dünyaya ve başka insanlara duyarlılık kazanır. “Çocuk, kendisi için yaratılmış edebiyat eserinde yaşadığı ortamın bir benzerini bulur. Yazılanla yaşanan arasında ilişkiler kurma, karşılaştırmalar yapma fırsatını yakalar” (Şimşek, 2002, s.32). Çocuğun hayal dünyasına hitap eden nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri dil duyarlılığını çocuğa aktarırken çocuğun bilişsel, duyuşsal ve sosyal ihtiyaçlarını gideren, onu geliştiren araçlara dönüşür. Benliğine dair farkındalık kazanmanın yanında başkalarına, doğaya ve dünyaya farkındalıkla yaklaşımları için imkân sağlamak çocuk edebiyatı metinleriyle mümkün olur. Empatinin geliştirilmesinde, başkalarının duygularını anlama ve farklılıkları zenginlik olarak kavrayabilme okuma eylemiyle gerçekleştirilebilir.

Çalışmanın amacı, Hanzade Servi'nin *Mira* adlı eserinde yer alan engelli kahramanların kendilerini algılama biçimleri ile engelliliğin temsilini incelemektir.

Mira adlı eserde yer alan başkişi Mira, Gölgecik adlı bir kasabada yaşamaktadır. Yaşamdaki mutlulukları görmek ve göstermek, insanların kimseye anlatamadıklarını dinlemek ve manzara anlatıcılığı ile eğlenir ve ilgilerine yönelik hareket eder. “İnsanlara yardım etmeyi çok seviyordum” (Servi, 2018, s.125) diyen Mira, iki yetişkinin barışmasını sağlayan, yaşlı ve hasta bir kadının çiçeklerini sulayan, en yakın arkadaşına Youtube kanalı için video çekerken yardımcı olan, yalnız bir tren istasyonu makasçısıyla sohbet eden, görme engelli arkadaşına dünyayı anlatan bir kız çocuğudur. Bu eserde Mira'nın yakın çevresini oluşturan kahramanlar arasında bir çocuk bir de yetişkin olarak engelli birey bulunur.

Çocuk kahraman Güçlü, serebral palsili bir çocuktur. Edilgen ve zayıf olarak tasvir edilen engelli kahramanlara karşı Güçlü, ismiyle bile karşıtlık oluşturan bir karakterdir. Eserin başkişisi Mira, Güçlü'ye Komikadım şeklinde seslenmektedir. Komikadım, farklılığından rahatsız olmaz. “İnsanların benim için üzülmesi, dünyanın en saçma şeyi,” diyor. “Baksana, ben dünyanın en eğlenceli, en süper çocuğuyum” (Servi, s.32) cümleleri Güçlü'nün farklılığını kabul edebildiğini gösterir. Gürdal Ünal'ın (2011) bahsettiği gibi iç dünyalarına ulaşıldığında engelli bireylerin normal olmaya duyduğu özlem, Güçlü için söz konusu değildir. Kendine güveni tam, farklı bakış açılarıyla diğer insanları etkileyen ve yönlendiren, ayrıca eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerine sahip biridir. Alya Öğretmen, öğrencilerin her birinden hayallerini çizmelerini ve tek tek resimlerini sınıf arkadaşlarına anlatmalarını ister. Komikadım yani Güçlü'nün cümleleri dikkat çekicidir.

“Hayattaki en büyük hayalim, kaymaklı ekmek kadayıfı yiyen bir robot görmek.” Herkes güldü. Komikadım da kocaman sırttı. “Mizah anlayışına hayranım,” dedi Alya Öğretmen Güçlü'ye. “Ama bizimle gerçek hayallerini paylaşmanı istedim.” “Bu gerçek bir hayal öğretmenim. Siz kadayıf yiyen bir robot görmek istemez misiniz?”

“Sanırım isterim. O halde seni alkışlarla yerine alıyoruz” (Servi, s.31).

Alya Öğretmen, çocukların sanatla buluşmasına yardımcı olduğu gibi düşüncelerine ve bunları ifade edilmelerine olanak sağlayan bir eğitim anlayışını benimsemiştir. Güçlü, özgüvenli bir çocuk olduğu için cümlelerinin ve hayalinin ardında durur. Etkin ve yönlendiren bir bireydir. Ayrıca kişisel beğenilerini rahatça ifade ederken film analizi yapabilecek kadar eleştirel düşünme becerilerine sahiptir. Güçlü, “Canavarın Çağrısını izledin mi?” (Servi, s.60) diye Mira’ya sorar. Film hakkında düşüncelerini “Çok güzel. Ürkütücü. Hüzünlü. İçimizdeki gerçek duyguları tüm gizemi ve acımasızlığıyla ortaya koyuyor.” (Servi, s.60) şeklinde ifade eder. Filmin analizini yapabilen Güçlü, fikirlerini ifade etmede ve sanat hakkında kendini geliştirmeye devam eden bir karakterdir.

Engelli ve çevre ilişkisinde ailenin konumu söz konusu olduğunda eserlerde engelli birey yardıma muhtaç ve aile bireyleri yardım eden, bakım veren olarak yer alır eserlerde. Kardeşler arasında ilişki dinamiğinde engelli birey, korunması gereken kişi olurken diğer kardeş kendini ihmal edilmiş hissedebilir. Güçlü’nün beş yaşındaki kardeşi Naz ile ilişkisine bakıldığında bir karşıtlık bulunmadığı görülür. Güçlü, kardeşi Naz’a kitap okur, onunla oyunlar oynar, parka gider. Naz, kimi zaman ağabeyini taklit eder fakat bunu dalga geçmek için yapmaz. Çünkü “Komikadım, Naz’ın süperkahramanı” olarak betimlenir eserde (Servi, s.48). Gölgecik kasabasının belediye başkanı, ortaokul grubundaki çocuklarla anaokulu çağı çocuklarını bir araya getiren bir proje gerçekleştirir. Projenin adı “Ağabeyiyle Ablası, İşte mutluluk Tablası”dır (Servi, s.56). Güçlü de bu etkinlik içerisinde yer alır. 3-5 yaş arasında bir grup çocuk Güçlü’nün farklı yürüdüğünü ve değişik hareketler yaptığını fark eder. Sebebini öğrendikten sonra da üzerinde düşünmeyi bırakıp Güçlü’yü olduğu gibi kabul ederler.

“İşte büyüdükçe kaybetmememiz gereken şey bu,” demişti Komikadım. “Farklı biri görünce rahatsız olup başımızı çevirmek, bazen gözlerimizi ona dikmekten daha çok dikkat çekiyor. Ya da insanlar kendilerinde, gördükleriyle dalga geçme hakkını buluyor.

Oysa çocukları tek ilgilendiren, bu garipliğin sebebi. Onu öğrendikten sonra, komik yürümenle ya da beş tane kulağının olmasıyla ilgilemiyorlar (Servi, s.57).

Güçlü'nün bakış açısından yazarın niyeti açıkça görülmektedir. Yetişkinlerin farklılıklara olan tepkisi çocukları da yönlendirmekte esasında. Çocuklar, kendi hallerine bırakıldığında olanı olduğu gibi kabul etme becerisine daha yatkınlar.

Mira'nın ve Güçlü'nün yakın arkadaşlarından Sarın Ada'nın bir Youtube kanalı vardır ve ailesiyle birlikte kanal için içerik üretip video çekerler. Güçlü, Sarın Ada'nın Youtube kanalı yardımıyla insanları serebral palsi hakkında farkındalık yaratarak insanları yönlendirmeyi deneyimler. Üzerine 'sp' yazılı yumurtaları kafalarında kırıp üç kişiye çağrı yapacağını söyler Güçlü.

Umarım bütün dünya kafasında yumurta kırar ve böylece hayat, serebral palsili çocuklar için daha yaşanılır bir hale gelir. Tamam, dalga geçiyorum. Ama dalga geçtiğim, bazı konularla ilgili farkındalık yaratmak isteyen, yardımsever insanlar değil. Bunu sosyal medyada duyarlıymış gibi görünmek için kullanan, aslında yaptıkları paylaşımların kaç like alacağını düşünenler... Kafanızdan aşağı bir şeyler dökmeniz, normalde kimsenin işine yaramaz. En fazla, insanların 'serebral palsi de neymiş ki?' deyip Google'ı açmasını sağlıyoruz. Dünyadaki tüm insanların serebral palsinin ne olduğunu öğrenmesi de, serebral palsili çocukların hayatını kolaylaştırılmaz. Bunu, serebral palsili bir çocuk olarak söylüyorum," (Servi, s.96).

Güçlü etkin, aktif, olaylara yön veren engelli bir kahramandır. Onun böyle özgüvenli olmasında farklılıklara duyarlılık geliştiren Sarın Ada ve Mira gibi bir arkadaş çevresinin katkısı büyüktür. Arkadaşları ve öğretmeni tarafından desteklenen Güçlü, farklılığını bir engel olarak görmez.

Mira'nın "Körebeye" diyeseslendiği Gündeniz Bey, görme engelli yetişkin bir bireydir. Kör sözcüğünün hakaret olmadığını düşünür. İnsanların ona kör

olduğunu dile getirmemeye çalışırken esasında daha çok vurguladıklarını düşünür. “Yani burnu olan birinin burnunun olması o kişi için ne kadar normalse, gözleri görmeyen biri için de bu durum öyle normal,” (Servi, s.20) cümleleri engelli bireylerin yine normal olma üzerine düşünüp kendilerini olduğu gibi kabul etmeye olan yatkınlığını sezinetmektedir. Gündeniz Bey, bir heykel sanatçısıdır. Mira ile sohbet ederken insanların güzellik ve çirkinlik algılarına bir eleştiri getirir “Bunlar, görebilen insanların fikirleri. Birilerine güzel ya da çirkin deme haklarının olduğunu düşünüyorlar. Oysa benim için herkes güzel. Çirkin olan hiç kimse ya da hiçbir şey yok” (Servi, s.21). Düşünen, fikirlerini paylaşan ve sanatçı duyarlılığına sahip Gündeniz Bey, yenilikleri deneyimlemeye de meraklıdır. Kasabada bir doğum günü organizasyonu için Gündeniz Bey pasta hazırlamak zorunda kalır. “Hiçbirimiz, Gündeniz Bey’in böyle olağanüstü pastalar yapabileceğini tahmin edemezdik. Meğer resim ve heykelden başka, pastacılığa da merakı varmış” (Servi, s.141) diyen belediye başkanı, Gündeniz Bey’i takdir eder. Yeteneklerin farklı ilgi alanlarıyla birleşerek ortaya çıkan sanatı ya da işlevi takdir etmenin bir erdem olduğu örneklenmektedir. Bireylerin diğerlerinden farklılığı yeteneklerini gösterebilmelerinde engel teşkil etmediği çocuklara sezdirilmektedir.

Çocuklar ve gençler için hazırlanmış, edebî değeri olan eserlerde anlatı çocuk gerçekliğine duyarlı olarak ele alınır. Anlatı okura estetik bir haz duyumsatırken yaşamın gerçeklerine de hazırlar. Çocuk edebiyatı eserinde, engelli karakter bir kahraman gibi ya da acınması gereken biri gibi anlatılmamalıdır. Hanzade Servi’nin kaleme aldığı ve bu çalışmanın inceleme konusu olan *Mira* adlı eserde iki engelli karakter bulunur. Güçlü ve Gündeniz Bey aile, okul ve arkadaş çevresi tarafından kabul görür, onaylanır ve desteklenir. İç dünyalarında kendilerini oldukları gibi kabul eden, güçlü ve farkındalıkları yüksek bireylerdir. İç mekândan dış mekâna çıkabilmiş, etkin ve yönlendirme yeteneği olan karakterlerdir. Bu açıdan *Mira* adlı eserde engellilerin temsili pozitif bir tutum içerisinde topluma uyum sağlayabilen bireyler olarak yer almaktadır.

Kaynakça

Gürdal Ünal, A. (2011). *Türk çocuk edebiyatında engellilik*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Neydim, N. (2006). Çocuk edebiyatının durumu ve 100 temel eser üzerine. *Varlık Dergisi*, 1189(3), 3-7.

Servi, H. (2018). *Mira*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.

Şimşek, T. (2002). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Rengarenk Yayınları.

Otistik Spektrumda Olan Çocuk ve Onun Bakımı

Suzan Deniz

Sevim Ak'ın 2016 tarihli romanı *Gökkuşluğu Yazı*, 14 yaşındaki Melis'i odağına alarak kardeşi Göksu ile olan ilişkisini yansıtan bir romandır. Melis genç kızlığa yeni giren bir abla olarak 9 yaşındaki kardeşine bakıcılık yapmanın yanı sıra ev işlerini yapma, kardeşinin günlük ve sosyal ihtiyaçlarını karşılama ile sorumludur, kimi zaman da anne ve babası ile ilgilenmek zorundadır. Göksu gibi bireyler, otistik spektrumda olan bireyler olarak tanımlanırlar çünkü otizm her ne kadar nörolojik gelişim sürecindeki bir bozukluk olarak tanımlansa da bireylerde farklı seyredebilir ve farklı semptomlara sahip olabilir. Buna karşılık hayatlarını normal seyrinde idame ettiren Melis gibi bireyler ise nörotipik bireyler olarak adlandırılırlar. Günlük sorumluluklarını yerine getiren, sosyal hayata katılan Göksu gibi otizm spektrumundaki bireyler yine de belli ölçülere kadar Melis gibi kişilerin yardımına ihtiyaç duyarlar. Romanda çocuk yaşta olan Göksu ve genç kızlığının başında olan Melis spektrumda olan bireylerle ilgilenmek zorunda olup kendi hayatından feragat eden abla-kız kardeş ilişkisini yansıtmaktadır. Bu ilişki, bakıcı konumundaki kişilerin de spektrumda olan bireyler gibi kısıtlayıcı bir hayata sahip olduğunu gösterir. Fakat bu kısıtlamalar fiziksel kısıtlamalar olmaktan çok sosyal düzenlerin söz konusu durumlara bakışı ile ilgilidir. Sosyal alan genellikle nörotipik bireylerden oluşur görüldüğünden, Göksu gibi spektrumda olan ve onunla ilgilenmesi gereken Melis gibi bireyler halen sosyal alanın kenarlarına doğru itmektedir. Bu çalışmanın amacı da Melis ve Göksu'nun ilişkileri, günlük ve sosyal hayatta karşılaştıkları kısıtlamaları analiz etmektir.

Nöroçeşitlilik veya otizm spektrumunda olmak bir şemsiye olgu görevi görür ve nörolojik kaynaklı birden çok bozukluğu kapsayan bir kavramdır. "Bu şemsiyenin kapsamında yer alan otizm spektrum bozukluğu, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de son yıllarda adı çok sık duyulan bir nörogelişimsel bozukluk ve özel eğitim kategorisidir. Uzun yıllardır kullanılan "otizm" terimi, son yıllarda yerini, "Otizm Spektrum Bozukluğu

(OSB [ASD: Autism Spectrum Disorders])” terimine bırakmıştır.” (*Otizm Spektrum Bozukluğu*, s. 21) Spektrumun geniş yelpazedeki ve sayıdaki durumu kapsamasından ve bunlara kesin olarak tanı koymak için geniş kapsamlı testler yapılmasından dolayı spektrum halk arasında pek çok şekilde adlandırılabilir. Belli özelliklerin bazen birden çok durumun tanımlayıcısı olması da kimi zaman bu kavram ve tanımın tartışmasına yol açmaktadır. “Anne-babalar otizm spektrum bozukluğu olan çocukları tanımlamak için; “Otistik Bozukluk”, “Asperger Bozukluğu”, “Yaygın Gelişimsel Bozukluk”, “Başka Türü Adlandırılmayan-Atipik Otizm”, “Çocukluk Dezintegratif Bozukluğu”, “Otistik-benzeri”, “Otistik Eğilimler”, “Otizm Spektrum”, “Yüksek İşlevli Otizm” ya da “Düşük İşlevli Otizm” gibi terimlerin kullanıldığını duyabilirler. (2016, s. 22) Bu yüzden de çalışma boyunca romanın yazarının karakterine koyduğu tanıyı esas alarak otistik kelimesi veya kapsayıcı olması açısından nöroçeşitlilik sahibi birey olarak tanımlama yapılacaktır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Otizm Spektrum Bozukluğu üzerine çıkardığı kapsamlı yayında (2016) söz konusu bozukluk şu şekilde ifade edilir:

“Otizm spektrum bozukluğunun genetik, ailesel ve çevresel etmenlerden kaynaklanan bir bozukluk olarak tanımlanmasından günümüze kadar geçen yarım yüzyıllık süre içinde beyin anatomisi, fizyolojisi, histolojisi ve işlevleri alanında yapılan çalışmalar, bu karmaşık sendromun nörobiyolojik bir bozukluk olduğu ve bu bozukluktan dolayı da bireyin sosyal ilişkilerini, iletişim becerilerini, ilgi ve davranışlarını olumsuz etkilediği (A Parent’s Handbook, 2013; Geller, 2008; Volkmar ve Lord, 2007) konusunda önemli veriler sağlamıştır.” (s. 21)

OSB çocuk edebiyatı eserlerinde son yıllarda çokça yer verilen bir konu olarak karşımıza çıkar. Türkiye’de kapsayıcı bir tabir olarak özel ihtiyaçlı bireyler olarak görülen OSB sahibi bireyler, özellikle de çocuk bireyler, sosyal hayat içinde daha çok yer almaya başlamış ve buna paralel olarak görünürlükleri de artmıştır. Edebiyatın da OSB sahibi bireyleri yansıtması kaçınılmaz olmuştur.

“Tıbbi, psikiyatrik ve eğitim derecelerine göre bireyler, otistik veya ‘otizm spektrumunda’ olmaları ile tabir edilirler.” Otizm spektrumu, “Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu, Alzheimer hastalığı, bipolar bozukluklar, disleksi, depresyon, epilepsi, Tourette’s sendromu, down sendromu ve diğer psikiyatrik ve nörolojik durumları içerir. Fakat, son yıllarda bir tür şemsiye terim olarak nöroçeşitlilik olarak tabir edilen bir olgu da literatüre geçmiştir.” (Deniz, 2022, s. 76) Buradan yola çıkarak, Sevim Ak’ın romanının adındaki gökkuşağı kelimesinin de bir spektrum yelpazesi gibi kapsayıcı bir tasvir barındırdığı çıkarımı yapılabilir çünkü roman her ne kadar Melis’in ilk genç kızlığı ile ilgili olsa da anlatının genelini kız kardeşi Göksu ile olan ilişkisi kaplar. Göksu her ne kadar Türk çocuk edebiyatındaki ilk nöroçeşitliliğe sahip olan karakter olmasa da ailesi ve özellikle de kedisi ile en çok ilgilenen karakter ablası ile olan ilişkisi üzerinden analiz edilmesi gereken bir karakterdir.

Sevim Ak’ın tasvirlerine göre Göksu alışılmadık derecede yaratıcı, beklenmedik ve zeki bir çocuktur. Etrafındaki nesnelere ve olan bitenden kendisine bir anlatı çıkartıp onu oyunlaştırması Göksu’nun öğrenmeye açık ve hayal gücü güçlü bir karakter olduğunu gösterir. “Bana kıraç, küflü, ürkütücü gelen, beton kaplı yerler, kardeşime buz pisti. Çalılıklar, bilinmedik hayvan türlerinin, şaklaban giysileriyle dans ettiği bir sirk.” (Ak, 2022, s. 11) Yine “İlk sayfadaki resme bir öykü yakıştırmış, yüksek sesle anlatıyor.” (s.23) diyerek Göksu’nun yaşıtı olup normal gelişim gösteren çocukların günlük hayatlarında da yaratıcılıklarının yüksek olması olağandır çünkü bu da çocuk olmanın bir parçasıdır. Çocukluğun hayal gücünün bir gösterisi olarak etrafındaki nesnelere bir anlatı çıkarma becerisi, çocuğun yaratıcılığını ve problem çözme becerisi gibi becerileri geliştirmesine olanak sağlar. Bunlara rağmen tıbbi literatürde Atipik Otizm olarak da geçen durumu Ak, Melis’in sözleri ile “Kardeşinin yarı otistik” olması şeklinde ifade eder. Göksu, ailesi ve diğer insanlarla iletişim kurabilmekte fakat örgün eğitim, kişisel bakım, günlük rutinleri takip etme gibi konularda halen desteğe ihtiyacı vardır.

Normal bir ailede nöroçeşitlilik sahibi çocukların yetiştirilmesinde anne ve babanın üzerine fazladan sorumluluk yüklendiği aşıkardır. Çocuğa tanı konulması, birden çok tanının gözlemlenmesi, çocuğun bu durumunu kabullenme, iş ve sosyal hayatı çocuğun bakımı ile bir düzene oturtma, başka çocuklar varsa onların arasındaki iletişimi düzenleme gibi pek çok kıstas ebeveynlerin hayatına girer. Söz konusu süreçler her ebeveyn için zorlayıcı ve yıpratıcı olmasının yanı sıra eğer yaşı büyük çocuk varsa, bu durum onun da bu süreçlere sorumluluk taşıyıcı olarak katılmasını beraberinde getirir. *Gökkuşığı Yazı*'nda ise bahsi geçen uzun sorumluluk listesinin çoğunlukla evin büyük kızı olan Melis'e yığıldığı görülür. Melis, "Dört yaşından beri Göksu'yu gölgesi gibi izlemedim sanki! On bir yıllık ömrümün dört yılı, kardeş bekçiliğiyle geçti" (Ak, 2022, s. 12) derken Göksu'nun dört yaşında tanı aldığı ortaya çıkar. Bir diğer açıdan, Melis'in de Göksu'ya dokuz yaşından itibaren baktığı anlaşılır; Melis çocukluğunu yaşayamamış, özel ihtiyaçları olan kardeşinin bakımını da üstlenmiştir.

"Göksu, bütün tanıdıklarımızdan değişik düşünür. Bir konuya takıldı mı, vah haline, peşini bırakırsa aşk olsun. Şu sıralar kahvaltıda omlet ve reçelli ekmek yemeyi seviyor. İki aydır değiştirmede. Kalkınca, yüzünü yıkamadan masaya oturacak. Omleti gecikirse, öfkesinden duvarlar sarsılacak. Masada ne var ne yoksa yere, tabloları, perdelerine saçılacak. Mutfak rafları zangır zingır titreyecek... Öğlene kadar uyusa razıyım. Başımı dinlerim." (2022, s. 19)

Melis'in betimlediği bu davranışlar Göksu'nun günlük rutinlerine ne derece bağlı olduğunu ve değişmesi durumunda fiziksel olarak aşırı tepkiler verdiğini gösterir. Kendilerinin karar verdiği düzen, otistik spektrumda olan çocukların kendi güvenli alanlarını oluşturmalarının bir yansıması olduğundan herhangi bir biçimde bozulması güvenli alanın yıkımıyla eş değer olur. Spektrumda olan çocuk tarafından kurulan bu düzen nörotipik bireyler veya yetişkinler için birbiriyle alakasız şeylerin bir araya getirilmiş hali gibi görünse de spektrumdaki çocuklar için 'düzen' olgusu alışlagelmiş rutinlerden farklı şekillerde işleyebilir. Nörotipik bireyler, neden-sonuç

ilişkinin içinde yaşadığımız çağdaş hayatın dinamikleri üzerine kurgularlar fakat spektrumdaki bireyler aynı düzeni kabullenmek yerine kendi ‘normallerini’ yaratma yoluna gidip bu rutinin içinde var olabilirler. Melis her ne kadar Göksu’nun bu davranışlarını anlayışla karşılasa da bunlar karşısında öğlene kadar uyumasına razı gelmesi hem bedensel hem de psikolojik olarak ne denli yorulduğunu gösterir.

Özel bakım isteyen otistik spektrumdaki bir çocuğun bakımının 14 yaşındaki ablası Melis’e bırakılması aile içindeki stresin yüksek olduğunu gösterir. Göksu’nun yalnızca okul çevresinde değil, aile içinde de özel gereksinimleri olduğu açıktır fakat annenin işini bahane ederek odasına çekilmesi ve ev işleri dahil pek çok işin Melis’e bırakılması ailenin işlevsizliğini de gösterir.

Melis ve Göksu’nun annesi çevirmendir; iş yoğunluğuna göre bazı günler evden çalışmakta, bazen de iş yerine gitmektedir. Annesi, evde çok fazla eşyaya sahip fakat bunların çoğunun paketleri bile açılmamış, yalnızca odanın çeşitli yerlerinde istiflenmişlerdir. Çünkü annesi genellikle aynı kıyafeti giyer: “Annem bu giysilerin birini bile giymez.” (2022, s. 13) Bu eşya yoğunluğundan anlaşıldığı üzere annelerinin istifçiliğe bir yatkınlığı vardır. İstifçi bir anne ile yaşamaya çalışmak, ki kendisi de bu durumu görmezden gelen bir kadın, Melis için işleri zorlaştıran bir şeydir. Melis’in işini zorlaştıran taraflardan bir diğeri ise anneanne ve dedesi ile aynı apartmanda yaşamalarına rağmen, anneanne ve dedesinin de bu duruma karışmamasıdır. Hem Göksu’nun bütün bakımını üstlenmek hem de anne ve babasına aynı şekilde bakmak zorunda olmak Melis’in genç kızlığa yeni adım attığı dönemde hayatını zorlaştıran etmenlerdir. Göksu’nun nöroçeşitliliğe sahip olması her ne kadar anne ve babanın hayatını zorlaştıran şeyler olsa da kendi sorumluluk ve yükümlülüklerini büyük kızlarına yüklemeleri bu ailenin yanlış yapısını yansıtır. Göksu’nun evin duvarlarını boyadığı bir gün Melis’in “...kollarını bileklerini çizgi çizgi boyamış, annem öğrense, ona kıyamaz, bana kızar” (s. 25) diye ifade etmesi aslında annenin öfkesinin büyük kızına yanlış bir şekilde aktarıldığını gösterir. Melis, sadece Göksu’ya

bakma görevini üstlenmemiştir, aynı zamanda annesinin ona kızmaması için Göksu'nun davranışlarını kontrol etmektedir.

“Kapakla kaşığı kapsam mı elinden? Çıldırıp, ortalığı toz dumana katmasını sonra... Aman, çıtlatsın dursun... buna razıyım.

İştah miştah kalmadı bende. Omletin ucundan bir parça attım ağzıma; sonra, buz kesmiş parçaları çöpe sıyırdım.” (2022, s. 20)

Göksu'nun kahvaltısını hazırlayıp okula gönderen, evin temizlik işlerini üstlenen Melis'in bir de kendi beslenme alışkanlıklarını göz ardı etmesi, gelişmekte olan bedeninin ihtiyaçlarını engellemesi anlamına gelmektedir. Çocukluktan çıkıp yetişkin bedenine geçiş yapmaya başladığı yaşlarda olan Melis, yemek rutinlerini aksatmakta ve bedensel olarak güçsüz düşmekte fakat ailesi halen bu duruma ilgi göstermemektedir. Melis'in ebeveynlerinden görmediği desteği aynı apartmanda yaşadığı anneanne ve dedesinden görmeyi umması doğaldır fakat Göksu'nun onlara bırakıldığı bir günde tekrar aşırı heyecanlı şekilde evde koşması üzerine Melis, anneannesinin tepkisizliğini şöyle tasvir eder: “Anneannem salonda dantel örüyordu; onca tantanaya, yerinden kıpırdamamış bile. Televizyonda, kaçırdığı dizinin tekrar oynuyordu çünkü ... İyi ki, yaşadığımız gerilime o da katılmadı. Bir de anneannemin taşıkardisini ve titreyen ellerini yatıştırmak vardı” (2022, s. 28). Annesinin kızmasını engelleme güdüsüne benzer olarak anneannesinin de sağlık sorununu tetiklememek adına Melis yine Göksu'yu tek başına kontrol etmek zorunda kalır.

Otistik spektrumda olan bireylerin aile ortamında stres ile karşılaşılması olağandır: Melis ve Göksu'nun babaları sık sık iş seyahatine çıkma bahanesi ile uzun süre boyunca evden uzaklaşmaktadır. “Üç ay önce Kenya'ya safariye giden bir grubun peşine takıldı. Annemin dırdırından sıkıldığı bir hafta sonu, dağcılık grubuyla kampa çıktı. Göksu'nun tutturma krizlerine hele, hiç dayanamaz” (2022, s. 45) diyerek Melis'in gözünden babasının kolaya kaçma eğilimlerini görürüz. Evde olduğu sürelerde genelde Göksu'yu görmezden gelen baba, Melis'in bacağına kırılması

ve Göksu ile ilgilenme görevinin eşi ve kendisine kalması ile duruma karşı farkındalığını artırır ve Göksu ile daha çok zaman geçirmeye ve iş seyahatlerine daha az çıkmaya başlar. Fakat bu olaya kadar olan süre içinde Melis “[...] annesinin [kendisini] bir kara böcek gibi gördüğünü, kendisine özel düşüncelerini hayal bile edemeyeceğini [...]” (s. 46-7) ifade eder. Melis’in iç dünyasındaki bu depresif hal bir taraftan yeni girdiği ergenliğin etkileriyle bir taraftan da onun fiziksel ve psikolojik değişim süreçlerinde yanında olmayan annesinden kaynaklanır. Annesinin kayıtsızlığı Melis’te kendisini daha şiddetli bir şekilde göstererek yıkıcılık haline bürünür. Özel ihtiyaçları bulunan kardeşinin bakımı, hali hazırda çocuk yetiştirme konusunda fikri ve tecrübesi olmayan Melis için fazladan sorumluluk, hatta üstlenmemesi gereken bir sorumluluk olmuştur. Melis, kendi ergenliğini yaşamak ve engelli aile bireyi dahil ailesine bakmak arasında kalmış ve ikincisini seçmiştir, bedelini de zaten mental olarak türbülanslı bir dönemde psikolojik sorgulamalar ile ödemiştir.

Melis’in kendisini sorguladığı ve içsel bir yansıtma yaptığı dönemler romanda sık sık karşımıza çıkar: “Sahi ya, ben niye bu dünyadayım? Neden bu evde doğdum? Niye annem Sabriye, babam Ömer? Otizm hastası bir çocuğun ablası seçilmemin nedeni ne?” (2022, s. 64) gibi sorularla varlığını sorgulama yoluna gider. Sıradan bir genç kızın hayatında da benzer sorgulamalar doğal olarak olabilir fakat Melis’in sorgularının bir parçası kaçınılmaz olarak kardeşi Göksu ve onun nöroçeşitlilik durumu hakkındadır.

Melis’in Göksu ile olan ilişkisi, Melis hayvanat bahçesinde düşüp bacağı kırıldıktan sonra değişir. Hastanede birkaç gün geçirdikten sonra evde döndüğünde, evdeki düzenin değiştiğini görür: “Göksu kuzu mu kesildi, yoksa bana mı öyle geliyor? Önüne ne konulursa, mızıldanmadan yiyor. Bana yaptığı kaprislerin tümü babamın yanında puf diye söndü.” (2022, s. 81) Melis’in yokluğunda Göksu’nun bakımını -belki de istemeseler de- anne ve babasına kaldığından, ailesi nöroçeşitlilikle nasıl başa çıkılacağını ve kontrol edileceğini anlamışlardır. 14 yaşında bir genç kızdan farklı olarak anne ve babalık yapmayı öğrenme fırsatı bulan Sabiha ve Ömer, Göksu

ile anne-baba iletişimi kurarak, daha öncesinde yol açtıkları stresli ortamı azaltmayı başarmıştır.

Sonuç olarak, *Gökkuşığı Yazı* otistik spektrum bozukluğunun aile içi ilişkilere ne denli etki ettiğini ortaya koyan bir romandır. Nöroçeşitlilik sahibi çocukların tanı alma, günlük rutinlerini oturtma, ihtiyaçlarını karşılama hem örgün hem de evde eğitimini sağlama gibi süreçler aile ilişkilerinde karmaşık durumlara yol açabilmektedir. Romanda da tüm bu olgular 14 yaşındaki abla Melis tarafından karşılandığı için aile içi ilişkiler büyük oranda sekteye uğramıştır. Bu durum da hem Göksu'nun gereken ilerlemeyi gösterememesine hem de Melis'in ergenliğe zor bir başlangıç yapmasına sebep olmuştur. Buna rağmen Melis'in kaza sonucu Göksu'nun bakımına devam edememesi, anne ve babasının sorumluluklarının farkına varmasını sağlamıştır. Bu durum da romanın sonunda Göksu'nun otizminin gerilemesi olarak ortaya çıkar. Özetle, nöroçeşitlilik görülen aile bireylerinde bakım yükü sadece bir kişiye kalınca söz konusu bireyin gelişimi ve günlük hayata uyum sağlaması sekteye uğramaktadır. Ancak adil bir görev ve sorumluluk dağılımı bakımın kolaylaşmasına, doğru yapılmasına ve aile içinde stresli ilişkilerin büyük ölçüde azalmasına yardımcı olmaktadır.

Kaynakça

- Ak, Sevim (2022), *Gökkuşığı Yazı*, İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Deniz, Suzan (2022), Türk Çocuk Edebiyatında Nöroçeşitliliğin Keşfi: Aris'in Yolculuğu, Uluslararası Toplumsal Araştırmalar Ankara Kongresi, Ankara.
- Neydim, Necdet (2021), *Türkiye'de Çeviri ve Telif Eserlerde Genç Kız Edebiyatı*, İstanbul: Bilgiyolu.
- Otizm Spektrum Bozukluğu* (2016), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ed. Atilla Cavkaytar, Ankara: Grafiker. <https://www.aile.gov.tr/media/5616/otizm-spektrum-bozuklugu-kitabi-2016-indirmek-icin-tiklayiniz.pdf> E.T. 01.12.2024.

Bir Özyaşamöyküsü: Sol Ayağım

Pınar Baysal

“A powerful biography... a moving portrayal of an astonishing man with a brilliant brain trapped inside a damaged body” -The Observer

“Güçlü bir biyografi... hasarlı bir vücudun içinde sıkışıp kalmış parlak bir beyne sahip şaşırtıcı bir adamın dokunaklı bir portresi” -The Observer

5 Haziran 1932’de Dublin’de Rotunda Hastanesi’nde doğan Christy’nin sıradışı yaşamöyküsü... Toplam yirmi iki çocuktan yaşamını sürdürebilenlerden biri olan Christy Brown. Zor bir doğum sonunda dünyaya gelen, evine ancak bir süre hastanede bakıldıktan sonra gidebilen ve dört aylıkken boynunu sabit tutamadığı annesi tarafından fark edilen Christy. Yaşamı boyunca sol ayağı dışında bedenini ve konuşmasını kontrol edemeyecek olan Christy.

Bir yaşında başlayan hastane ziyaretlerinden hep zihinsel engelli ve tedavisi mümkün olmayan bir hasta tanımı ile ayrılmış aile. Garip, küçük, şekilsiz bir tip olarak görülen Christy’nin anne ve babası; ne doktorları ne de aile dostlarını dinledi. Onlar oğullarını diğerlerinin tarifi ile bir embesil olarak görmediler ve ona da ailelerindeki diğer çocuklarına açtıkları kucağı açtılar. Evet, fiziksel engelliydi ama zekâ geriliği yoktu. Evet; parmakları hep bükülmüş haldeydi, kolları arkaya sarkıyordu, ancak yerde bir yılan gibi kıvrılarak hareket edebiliyordu.

Ama bir Aralık günü bir şey oldu. Kardeşleri matematik çalışıyordu ve ortada sarı bir tebeşir vardı.

Sarı tebeşir ve A harfi ile ilk değişim başlıyor:

“Dikkatimi bu kadar çeken şey tebeşirdi. Uzun, ince, sapsarı bir çubuktu. Daha önce hiç böyle bir şey görmemiştim. Tahtanın siyah yüzeyinde öyle bir belirgindi ki altın bir çubuk gibi

etkilemişti beni. Tebeşiri ayak parmaklarımın arasında sıkıca tuttum ve dürtü ile hareket edip tahtanın üzerine gelişi güzel karalamalar yaptım.” (2009:15)

Annesini bunu fark edişi ve oğluna ısrarla yol göstermesiyle...

“Dişlerimi okadarsık mıştım ki az kalsın alt dudağımı deliyordum. Yine de ‘A’ harfini yazdım. Önümde yerde duruyordu. Titrekti, acemiceydi; kenarı eğri büğrüydü ve hiç düzgün olmayan bir orta çizgisi vardı. Yine de ‘A’ harfiydi. Başımı kaldırdım. Bir an annemin yüzünü gördüm, yanaklarında yaşlar vardı. Sonra babam eğildi ve beni omzuna aldı.” (2009: 18)

Sarı tebeşirle yazılan bu A, Christy’nin çizdiği ilk harftir. Zihinsel engelli olmadığına dair değerli bir kanıttır. Bu sahne, anne ve babanın verdiği tepkilerle nasıl da özel! Christy’ye inanmayı hiç bırakmayan anne ve babanın desteği ile daha ne kutlamalar yapılacak!

Kardeşler de çok güçlü bu ailede. Ailenin küçük annesi Lily’nin diğer çocuklarla ilgilenmesi, ev işlerine yardımcı olması, aldığı sorumluluklar ve böylece anneye, Christy ile ilgilenmek için daha fazla zaman kalıyordu.

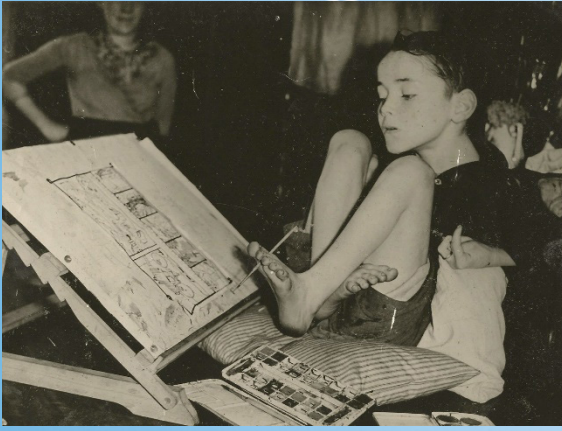
Bu ilgi hiç karşılıksız kalmadı. “Annem, bana ayağımla A harfini çizmeyi öğrettikten sonra, bütün alfabeyi hemen hemen aynı yolla öğretmeye koyuldu. Kendisine sunulan mucizevi fırsatı değerlendirmeye ve benim dünyanın geri kalanı ile konuşarak, olmuyorsa yazılı olarak iletişim kurmama yardım etmeye karar vermişti.” (2009: 19) Christy’nin yazdığı ilk sözcük: “ANNE” oldu.

Christy, kardeşleri ile evde saklambaç ve körebe oynuyordu, yerde sürünerek de olsa. Hızlı hareket etmeyi gerektiren bu oyunlara katılması, onun azmini ve hırsını; kardeşlerinin de ona karşı anlayışlı ve destekçi yanlarını ortaya koyuyordu.

Ve kardeşlerine takılarak Henry ile kanalda yüzmeye gidişler... Henry kim mi? “Sekiz yaşındayken hâlâ o eski arabaya biniyordum ve içinde asil bir kral gibi oturuyordum. Bu araba çirkin, eski püskü bir şeydi; kimseden

iyi muamele görmüyordu. Hep tekmeleniyor, devriliyor, itiliyor ve üstüne basılıyordu. Herkes onunla alay ediyordu ama benim gözümde neredeyse bir insan gibi sevmeye değerdi. Benden başka kimsenin takdir edemeyeceği garip bir saygınlığı vardı sanki.” (2009: 38)

Aynı Christy, on yaşına geldiğinde eve kapandı. Duyguları öyle ters yüzdü ki... O mutlu çocuğun yerine kendi sözcükleri ile “sinirleri kırık bir cam parçası gibi keskin ve telgraf telleri gibi gergin, koca gözlü bir yaratık” geldi. Annesinin de gücü yetmedi o günlerde ama önemli bir şey oldu ve evde geçirdiği, herkesten uzaklaştığı o anlarda sarı tebeşirin yerini boya kalemleri aldı.

Ve annesinin hastalığı döneminde çok özel bir insan dahil oldu Christy'nin yaşamına: Katriona Delahunt. Annesinin hasta bakıcısı, on sekiz yaşlarında genç bir kız. Annesi hastanedeyken onunla iletişim kurmasını sağlamanın yanı sıra Christy'nin kendisine

duyduğu güvenin artmasını sağladı. Hayallerindeki kızla tanıştığını düşünen Christy, onun ısrarı ile Noel Resim Yarışması'na katıldı. Yarışmada birinci olması ile evlerine gelen muhabirler, onun ilk fotoğrafını çektiler. Aslında resimlerini yerde yapan Christy'yi, bir sehpa oturma otururken fotoğrafı uygun buldular.

Resim yapmayı, öyküler yazma isteği izledi. İlk öyküleri, birer mezarlığa dönüyordu çünkü karakterlerini birer birer öldürüyordu. Romantik ve hüznü ilişkiler, polisliyeler, şiddet, ölüm, ölüm... Kendisini kötü hissettiğinde evde bir köşeye çekilip yazıyordu. Monoton günlerden böyle kaçıyor. O günlerde ona en iyi gelen şey klasik müzikti. İçine işleyen ilk eser de Handel'in “Largo”su.

Bu da bir süre sonra Christy'nin ilgi alanından çıktı. Kendi kendisiyle kaldığında Tanrı ile hesaplaşmaya başladı. Büyüdükçe onun kendisinden uzaklaştığını düşündü. İşte bu günlerde Bayan Maguire'nin (Katriona evlenmişti) önerisi ile ilk yurtdışı seyahatini planlamaya başladı. Lourdes'e gidecekti. Lourdes; ikonik dini mekânlara ev sahipliği yapan, Batı Avrupa'nın en önemli hac merkezlerinden birisiydi. Umutsuz hastaların burada mucizevi bir biçimde şifa bulduğuna inanılırdı. Christy, tek başına çıktığı bu yolculuk sonunda acı çeken diğer insanları gördüğünde yalnız olmadığını düşünmeye başladı hatta bir salyangoz gibi kabuğuna çekilmekten vazgeçti çünkü kendisinden daha kötü durumda insanlar olduğunu görmek ve kendi acılarını, diğerlerinin acıları yanında hiç olduğunu düşünmek onu derinden etkiledi.

Duygusal olarak oldukça sarsıntılı yaşanan bu yolculuğun ardından Christy'nin karşısına Doktor Collins çıktı. Onu bebekliğinden beri tanıyan, uzaktan takip eden ve beyin felci tedavisinde ulaşılan gelişmeleri paylaşmak için evlerine kadar gelen Doktor Collins. Yeni bir umut oldu doktor, Christy ve tüm aile için.

Christy'nin dört erkek kardeşi de babaları gibi duvar ustasıydı. Christy, onlar gibi duvar öremediği için bu işten nefret ediyordu. Ailesindeki erkekler tuğlalarla evler inşa ederken o da düşüncelerini yazarak kocaman ve özgür bir dünya inşa edecekti. Beş yaşında sol ayağının ayak parmakları ile ilk harfi yazmayı öğrenmesinin ona yeni bir hayatın anahtarı olduğunu on yedi yaşında fark etti.

Doktor Collins'ten sonra Christy'yi muayene etmek için eve gelen Doktor Warnants oldu. Her pazar evde çalışmaya başladılar. Bir süre sonra egzersizler için daha geniş bir yere ihtiyaç duydular. Eğer bu çaba sonuç verirse bir kilinikte fizik tedavi adı verilen süreç başlayacaktı ki Christy için "fizik tedavi" şahane bir isimdi. Çözüm her zamanki gibi anneden geldi ve her zamanki gibi baba ve kardeşler anneyi destekledi: Evlerinin arka bahçesine Christy için küçük bir ev inşa ettiler.

Christy'nin duygu dünyası o kadar değişkendi ki... Kendisine ait yeni evinde yazarak özgürleşen Christy, konuşamadığı için isyankârdı. Ona

göre yazmak ölümsüz olabilirdi ama konuşmak gibi insanlar arasında köprü kuramazdı. Bir arkadaşı ile tartışmayı, bir kızla birkaç dakika sohbet etmeyi dünyalara değişmezdi.

Christy'nin özyaşamöyküsünü on üç yaşındaki kardeşi Francis yazıyordu. O farklıydı. Diğer kardeşler, akıllarını vermeden makine gibi yazarken Francis düşünüyordu da. Yazdığı bölümleri Christy'ye okuyor; sözcükler ya da dilbilgisi ile ilgili sorular soruyor ama Christy rahat konuşamadığı için bunları yanıtlamakta zorlanıyordu.

Yazdıklarına yorum getiren asıl isim Doktor Collins'ti. Sadece klinikteki tedavi desteği ile kalmayan bu doktor, Christy'nin yazdıklarına en ağır eleştirileri getiriyordu. Annesinin çabası ile okumayı ve yazmayı öğrenmişti ama bir okula gidememişti. Bu mümkün değildi. Özel bir öğretmene ihtiyacı vardı. Doktor Collins, bu noktada da onun yardımına koştu. Bay Guthrie'nin fiziksel hareketler ve konuşma zorluğu için Christy'yle çalışmasını sağladı.

Bir süre sonra farklı yazarların eserlerini okumaya, matematikle ilgilenmeye başladı ama bu okumalar da yetmez oldu çünkü o gerçekleştiremeyeceğini bilse de dağlara çıkmak, kızlarla dans etmek istiyordu.

Bir gün bir şey oldu. Bir patlama... Onun için yazmaya gelen Francis'i odadan kovdu, sol ayağının ilk iki parmağının arasına koyduğu kalemle yazmaya başladı. Yazdı, yazdı, yazdı... Doktor Collins'in koyduğu o büyük yasağı delmişti. Bedeninin diğer uzuvlarını da kullanabilmeyi öğrenmesi için sol ayağın o iki parmağını unutması gerekiyordu ama olmadı. Onlar sayesinde kendi deyimiyle özgürce konuşabiliyor, yaşayabiliyor ve yaratabiliyordu.

Christy'nin yaşamındaki en büyük şans, ona inanan insanlardı. Önce annesi ve ailedeki diğer bireyler, sonra da doktorları. Bir gün Doktor Collins, bir konserden bahsetti. Bu konserin bitiminde beyin felci ile ilgili bir konuşma yapacaktı ama o, sıradan bilgilendirici bir konuşma yapmak yerine Christy'nin yazmaya başladığı özyaşamöyküsünün ilk bölümlerini orada, tüm davetlilere okumak istiyordu: Sol ayağıyla yazdığı, annesi ve A harfi ile ilgili bölümleri.

Konserin verileceği balo salonu tıklım tıklım doluydu. Söylenilen şarkıların ardından Doktor Collins'in okuduğu metni tüm konuklar gibi pürdikkat dinlerken Christy de bir süre sonra artık telgraf teli gibi gergin değildi; kucağında kıvrılıp duran ellerini unutmuş, çarpık ağzını unutmuş, sallanan kafasını unutmuştu.

Doktor, metnin son cümlesini de okuyunca salonda çılginca bir alkış ko-ptu. Ön sıralarda oturan Christy'nin yanında annesi ve babası, arkalarda kardeşleri vardı. Alkışlar bitmiyordu. Bir hanımın getirdiği kırmızı gül buketi, Doktor Collins tarafından Christy'nin annesine, beyin felçli oğluna inanmayı, ona destek olmayı bir gün bile bırakmayan annesine sunuldu.

Yaşama çok gerilerde başlayan Christy'nin böyle bir aileye doğması en büyük şansydı. Onu çaresizlik sarmalının dışına çeken ailesi ve gücünü keşfettiren tüm sevenleri. Resimlerindeki renkler ve şekiller, kitaplarındaki sözcükler; beyin felci ile doğan bir çocuğun bir sanatçı oluşunun kanıtıydı.

Bu romanı okuyan okurlar, Christy özelinden yola çıkarak “engelli” diye nitelendirilen bireylere daha başka bir gözle bakmaya başladılar. Nereden mi biliyorum? Öğretmenliğimin yaklaşık son on yılında, bine yakın öğrencim Sol Ayağım'ı okudu, okurken çok etkilendi. Christy Brown'u tanımak, yaşamı farklı bir pencereden tanımaktı.

O-kunması, okutulması gereken bir roman “Sol Ayağım”.

Christy Brown'u, roman satırları dışında da tanımak isterseniz www.christybrown.info'yu ziyaret etmenizi yürekten öneririm.

Kaynakça

Brown, Christy (2009) *Sol Ayağım*, çev. Kahraman Filiz, İstanbul: Memis Kitap.

(Çevrimiçi) <https://www.christybrown.info/page20/index.html> , 20.01.2025.

(Çevrimiçi) <https://www.penguin.co.uk/books/415701/christy-brown-by-georgina-louise-hambleton/9781780573342> , 20.01.2025.

Ortaklaşa Yazım Ürünü Bir Hikayenin Çevirisi: Yıldız Prensesi'nin Büyülü Yolculuğu

Fatih Talha Nişancı

Oyunlar insanlık tarihi kadar eski olsa da yeni medya ve Web 4.0 teknolojileri ile birlikte oyunların ve bu doğrultuda çocukluğun ve gençliğin dönüştüğünü söylemek mümkündür. Eskiden seksek, saklambaç, körebe gibi oyunlarla vakit geçiren çocuk ve gençler, günümüzde vakitlerinin büyük çoğunluğunu bilgisayar başında video oyunları oynayarak geçirmektedirler. Özellikle gençlerin sosyal bağlarını dijital ortamlarda kurmaları, oyunların sosyal etkileşim aracı olarak değer kazanmasına sebep olmaktadır. Bu durum, gençlerin sosyal ve dilsel becerilerini oyunlar aracılığıyla geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Türkiye Oyun Sektörü 2023 Raporu'na göre, Türkiye 47 milyon oyuncusu ile 580 milyon dolar hasılat elde etmiştir. Bu oyuncularının büyük çoğunluğunun çocuk ve gençlerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Dijital oyunlar sadece eğlence aracı olmakla kalmayıp, aynı zamanda çocukların ve gençlerin problem çözme becerilerini ve stratejik düşünme yetilerini geliştiren birer öğrenme aracı haline gelmiştir. Farklı bölgelerde hazırlanan oyunların pazarda kendine yer bulmaya çalıştığı bu dönemde, yerelleştirmenin ve elbette çevirinin önemi ise göz ardı edilemez. Firmalar oyun yerelleştirme yoluyla birçok farklı dilde ürünlerini pazarlayabilmekte ve oyuncuların beğenisine sunabilmektedir. Dijital oyun dünyasında birleştirici bir güç olan çeviri, firmalara her türlü pazara ulaşabilme ve oyunculara oynadıkları oyunu kendi dilinde deneyimleyebilme fırsatı sunmaktadır. Bu sayede, farklı kültürün bir ürünü olan bu yapıtlar, yerelleştirme süzgecinden geçerek yeni deneyimlere yelken açabilmektedir.

Çocukların hayal gücünü geliştiren ve onlara farklı dünyaların kapılarını aralayan hikayeler, yüzyıllardır insanoğlunun en yakın dostu olmuştur. Bu kadim dostluk, dijital oyun dünyasında da kendini göstermekte ve oyun severlerin yoğun ilgisiyle daha da pekişmektedir. Özellikle genç oyuncuların oyun hikayelerine olan ilgisi, bu alandaki yenilikçi çalışmaların artmasına

neden olmuştur. Ortaklaşa yazım yöntemi bu yenilikçi çalışmalar arasında sayılabilir. Ağ bağlantılı bilgisayarların gelişmesi ile 1990'larda ortaklaşa yazım yöntemi özellikle akademide daha yaygın hale gelmiş ve 30 yıl boyunca hızlanarak artmıştır. Oyun sektörünün en kullanışlı yöntemlerinden biri olduğu için firmalar sık sık bu yönteme başvurmakta, yazar, sanatçı, programcı gibi rollerden oluşan ekipler, hikâyenin en iyi versiyonuna ulaşmasını sağlamak için kafa kafaya vermektedirler. Her eyleyicinin fikrini belirtebileceği bu yöntem farklı ve yaratıcı fikirlerin hikâyeye eklenmesine olanak sağlamaktadır. Bu sayede, ortaya oyuncuları kendine çeken ve duygusal olarak onları etkileyebilen ürünler çıkmaktadır. Bu yazıya ilham olan Yıldız Prensesi'nin Büyülü Yolculuğu başlıklı hikâyenin de "ortaklaşa yazım tekniği" (Sharples vd. 2004) ile ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Video oyununa ilham olan bu hikaye de Endonezya merkezli bağımsız bir oyun geliştirme ve yayınlama stüdyosu olan TOGE Productions'ın bir ürünüdür. TOGE Productions 2009 yılından beri çeşitli oyunlar üretmektedir ve hikayeleri vasıtasıyla her kesimden oyuncuya hitap edebilmeyi kendilerine görev bilmiştir. TOGE Productions'ın oyunlarının, özellikle genç oyuncuların duygusal dünyalarını zenginleştiren ve onların empati yeteneklerini geliştiren güçlü hikayeler sunduğunu belirtmek mümkündür. Bu çeviri ürüne ilham olan bu firmanın son oyunu A Space for the Unbound, hikayesi ile oyuncuların dikkatini çekmektedir. Oyunlarının ardında yatan hikayelere ve bu hikâyelerin yazımına ayrı bir önem veren TOGE Productions, kendileri ile gerçekleştirilen röportajda A Space for the Unbound başlıklı oyunun hikayesini "ortaklaşa yazım" yöntemi ile ortaya çıkardıklarını belirtmiştir. TOGE Productions ile gerçekleştirilen Röportajı ve Yıldız Prensesi'nin Büyülü Yolculuğu'nu sizler için Türkçeleştirdik!

- **Fatih:** Hikayeyi oyun geliştirme sürecine başlamadan önce mi geliştirdiniz yoksa hikaye oyunun oluşturulma süreciyle birlikte mi gelişti?
- **Arya:** Evet, önce hikayeyi geliştirdik. Ana karakterin yolculuğunun genel fikrini, ana karakterin hedeflerini, hikayenin hedeflerini ve

ayrıca kabaca bir son oluşturduk. Asıl önemli olan şey ise oyunun hikayeye ve mesajına bağlanabilecek mekaniğini bulmamız gerektiğiydi. Ayrıca hikayenin ana hatlarını içeren bir taslak hazırladık. Oyunda daha ayrıntılı bir gizem unsuru yaratmak ve dünya inşası yapabilmemiz için genel bir çerçeve de hazırladık. Geliştirme sürecinin ortasında, edindiğimiz deneyimin işe yarayıp yaramadığını test ettik. Bazen hikayenin hızını, akışını ve mantığını daha iyi hale getirmek için bazı hikaye vuruşlarının değiştirilmesi veya bazı yeni unsurların eklenmesi gerekir.

- **Fatih:** Hikâye ortak bir yazma sürecinin sonucu muydu? Eğer öyleyse, her bir yazarın anlatının şekillenmesine nasıl katkıda bulunduğunu açıklayabilir misiniz?
- **Arya:** Evet, tamamen ortaklaşa çalıştığımız bir süreçti. Oyunun hikaye taslağı bile tek kişilik bir çaba değil. Oyun fikri bir kişi tarafından başlatılmış olsa da bir noktada senaryoya bakacak, yardım edecek ve hikayeyi daha eksiksiz ve kapsamlı hale getirmek için geri bildirim paylaşacak başka bir kişi daha olması gerekiyor. Oyunu geliştirirken farklı insanların da katkıda bulunması için her zaman boşluklar bıraktık. Bu boşluklar sadece yazar tarafından değil, aynı zamanda oyunun dünya inşasını ve deneyimini genişletmek için diğer personeller (sanatçılar, sinematik editörler vb.) tarafından da dolduruluyor. Oyunun yazım sürecinden bahsedecek olursak, adımlar genel olarak şu şekilde ilerliyor:

a: İlk olarak, hikayenin bölümünü, kullanılacak genel oyun mekaniklerini ve duygusal olarak çarpıcı noktaları içeren bir taslak belge hazırlanır. Bu süreçte birçok kısım hala değişime açık bırakılır.

b: Belirlenen ana hatlar, Anlatı tasarımcısı tarafından bir Anlatı belgesine dönüştürülür, bu belge oyunun daha ayrıntılı hikaye örgüsünü içerir. Karakterler birbirleriyle nasıl etkileşime girecek, ne tür bir sekans kullanılacak, hangi öğe görünecek, oyun görev akışı nasıl olacak ve hangi bulmaca mevcut olacak gibi ayrıntılar anlatı belgesinde buluşuyor.

c: Hikaye taslağı bittikten sonra belge, yazar, sanatçı ve programcıdan oluşan ekibe dağıtılır. Oyunun tüm içeriğini bu belgeye göre yapmaya çalışırız. Bazen neyin değiştirilebileceğini ve geliştirilebileceğini tartışırız. Oyunun deneyimini iyileştirmek için herkes fikrini veya kişisel tarzını paylaşabilir. Bundan sonra, geri bildirimleri işlemeye ve hangi uygulama tarzının oyunun genel havasına, hikayesine ve fikrine uyacağını belirlemeye çalışırız. Geliştirme sürecinin belirli bir noktasında, oyunu test edip neyin işe yaradığını ve neyin geliştirilebileceğini görürüz.

- **Fatih:** Hikayenin ana dili neydi ve çeviri veya yerelleştirme hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- **Arya:** Oyunu yaparken diyalogları öncelikle İngilizce yazmaya öncelik veriyoruz çünkü ana hedefimiz uluslararası kitle. Ana kitlemiz olan oyuncuların anlayabileceği dili, terimleri ve diyalogları kullandığımızdan emin olmak istiyoruz. Oyunu birçok dilde yayınlamak zorundayız, bu nedenle önce İngilizce yazmak yerelleştiricilerle daha erken çalışmamızı sağlıyor ve İngilizceyi diğer dillere yerelleştiren çevirmenlerle bağlantı kurmak daha kolay oluyor. Oyun yerelleştirmesi oyun endüstrisinin çok önemli bir parçası olmuş ve dünyanın birçok farklı yerinde keyifle oynanabilecek bir video oyunu yapmak için ana bileşenlerden biri haline gelmiştir. Oyunun yayınlanmasından bu yana, farklı dile ve kültüre sahip birçok oyuncudan sayısız nazik mesaj aldık. Çok sayıda insanın dil engeli olmaksızın büyük emek verdiğimiz bu oyunu deneyimleyebilmesinden dolayı gerçekten mutluyuz.

***Arya, TOGE Productions – Halkla İlişkiler Müdürü**

Yıldız Prensesi'nin Büyülü Yolculuğu ¹

Galaksinin en derin, en karanlık köşesinde, kendi yarattığı bir gezegeni evi olarak gören bir Yıldız Prensesi yaşamış. Bu Yıldız Prensesi'nin büyüleri güçleri varmış. En lezzetli yemeklerden, en muhteşem çiçeklere kadar dilediği her şeyi yerine getirebilirmiş. Tek bir şey hariç.

Bir arkadaş. Yıldız Prensesi son derece yalnızmış. Kendi kendine, "Ah, keşke bunu paylaşabileceğim bir arkadaşım olsaydı!" diye düşünürmüş. İşte o zaman yeni arkadaşlar edinmek için bir yolculuğa çıkmaya karar vermiş.

Ancak, çok sevdiği gezegenini terk etme düşüncesi onu üzmüş. Böylece, Yıldız Prensesi, yıldız ikizleri denilen iki varlığa ayrılmış.

Kuzey Yıldız Prensesi parlak bir mavi, ikizi Güney Yıldız Prensesi ise açık sarı renkte parlarmış.

Kuzey, gezegenleriyle ilgilenmek için geride kalırken, Güney büyük yolculuğuna çıkmış.

Güney, uzayın boşluğundaki ateşli bir kuyruklu yıldızın tepesinde, karşılaşacağı yeni arkadaşlarını düşünerek ışıl ışıl gülümsemiş. Kuzey ise kardeşinin yolculuğunda bol bol arkadaş edinmesi için gökyüzündeki en parlak yıldızla dilek dilemiş.

Güney Yıldız Prensesi ilk gezegenine ulaştığında yolculuk yaptığı kuyruklu yıldız kaymış ve gökyüzünde altından bir yol açmış.

Gezegene varduktan kısa bir süre sonra ürkek, cılız bir köpek yavrusuyla karşılaşmış. Köpek kendisinden daha iri ve sert olan kardeşlerinden korktuğu için sızlanıp ağlıyormuş.

"Ah, bahtsız dostum! İçten içe altın gibi bir kalbin olduğunu hissedebiliyorum," demiş Güney.

¹ Toge Productions'tan "Yıldız Prensesi'nin Büyülü Yolculuğu" yazar tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Yavru köpeğe dostluk sözü vererek esasını sallamış ve bir mucize yaratarak yavru köpeğe Sihirli Kahraman Kılıcı vermiş. Böylece ona kendini savunacak gücü ve cesareti sağlamış.

Birdenbire köpek yavrusu Güney'in gözleri önünde dönüşmeye başlamış ve bir zamanlar ürkek bir köpek yavrusunun olduğu yerde şimdi kibirli bir kurt adam duruyormuş.

Fakat dönüşüm sırasında Prensese'in arasında bir sorun çıkmış ve kurt adam önüne çıkan herkese, hatta Prensese'e bile saldırmış.

"Burayı terk etmeliyim! O kurt adam çok tehlikeli..." demiş Güney.

Kuyruklu yıldız doğru koşmuş ve gezegeni terk etmeye başlamış, bir yandan da omzunun üzerinden geriye korku dolu bakışlar atmış.

Güney gökyüzüne yükselirken korkusunu yenmek için elinden geleni yapmış. Diğer yarısını kaybeden Kuzey ise yalnız başına kendi gezegeninde oturuyormuş.

Prensese'in kalbindeki umut hâlâ sönmemişken kuyruklu yıldız ikinci kez kaymaya başlamış ve Prensese ikinci gezegenine varmış.

Onu, diğer kuğu yavrularından uzakta, sürüsü tarafından terk edilmiş kayıp bir yavru kuğu karşılamış.

"Vah zavallı şey. Ne kadar da güzelsin! demiş Güney.

Yine dostluk sözü veren Güney, esasını sallamış ve bir mucize yaratarak zarafetine zarafet katacak altından bir taç bahşetmiş.

Tacını takar takmaz bu küçük kuğu zarif bir kuğu kraliçesine dönüşmüş. Kuğu arkadaşları onun muhteşem güzelliği karşısında hayranlıkla ona iltifat etmeye başlamışlar ve altından tacını giydirerek onu yeni kraliçeleri ilan etmişler.

Fakat işler yolunda gibi gözükürken bir şeyler değişmiş. Kuğular yeni kraliçelerini Prensese'le kıyaslamaya başlamışlar ve Prensese'i küçümsemişler.

"Kraliçemizin aksine, yok altından gagası!

"Kraliçemizin aksine, yok muhteşem bir tacı!

"Defol! Defol! Kraliçemizin sizin gibilerle işi yok!"

Gözleri yaşlarla dolan Güney oradan ayrılmış. Önce kuyruklu yıldıza, sonra da gökyüzüne dönmüş.

Ufukta milyonlarca gezegen olduğunu hatırlayınca Güney hayal kırıklığını kısa sürede atlatmayı başarmış.

Ancak kendi gezegeninde tek başına kalan Kuzey giderek daha da yalnız hissetmeye başlamış.

Kuyruklu yıldız bir kez daha parlak altın bir ışık saçarak alçalmaya başlamış. Güney Yıldız Prensesi üçüncü gezegenine varmış ve gezegen tamamı büyük bir okyanusla kaplıymış.

Güney, derinlikleri keşfetmek için yüzeyin altına dalmaya karar vermiş ve çok geçmeden kabuğunda saklanan utangaç bir salyangozla karşılaşmış.

Okyanusun dalgalarıyla bile başa çıkamayan küçük salyangoz, Prenses ile yüzleşmek istememiş ve korkudan olduğu yerde büzülmüş.

"Hayır, sakın korkma! Burada görülecek o kadar çok güzel şey var ki!" demiş Prenses umut veren sözleriyle.

Salyangoza dostluk sözü vererek Sihirli Asasını sallamış ve mucizesini gerçekleştirerek salyangoza evrenin tüm harikalarını göstermiş.

Parıldayan yıldızlar, sonsuz sürüler halinde yüzen ışıltılı pullara sahip balıklar ve göz alabildiğine uzanan rengarenk çiçekler.

Salyangoz şaşkına dönmüş ve sonunda kabuğundan çıkmış. Prenses'in büyüünden çok etkilenmiş ve kendisinin nasıl böyle bir güce sahip olabileceğini sormuş.

Güney gururlanmış ve salyangoza Sihirli Asasını ödünç vermeye karar vermiş.

Ne yazık ki, salyangoz sihir yapmaya o kadar takıntılı hale gelmiş ki, Güney'i okyanusun en derin, en karanlık yerinde yalnız bırakmış.

"Beni neden terk etti? demiş Prenses gözünden yaşlar süzülürken. Son gücüyle yüzeye doğru yüzmüş ve kuyruklu yıldızına bir kez daha binmiş.

Gezegenden uzaklaşırken Güney, gözyaşlarına hakim olamamış. Büyüsü ile arkadaş edindiği için sevinmiş sevinmesine ama onları kaybettiği için de pek bir üzülmüş.

Kuzey ise kendi gezegeninde dolaşırken gözyaşları kimselerce fark edilmemiş.

Kuyruklu yıldız yine parlak altın ışığıyla düşmeye başlamış. Güney Yıldız Prensesi son gezegenine varmış.

Karanlık ve ıssız bir çöl gibiymiş bu gezegen. Sert rüzgârların esir aldığı bu yerde tek ışık kaynağı ise kendisiymiş.

Görünüşe göre gezegende yaşam varmış, Güney'in inişine tank olan ve onun parlayan varlığına hayran kalan bu başıboş kedi burada yaşarmış.

Bu başıboş kedi kendini tanıtmış ve Güney yorgun bir şekilde ona gülümsemiş. Kediye yerine getirilmesi gereken bir dileği olup olmadığını sormuş çünkü Prensesin bahşedebilecek bir dileği kalmış.

Kedi sırtarak Prenses'e şöyle söylemiş.

"Tüm hayatımı yalnız yaşadım ve yalnız öleceğimi de düşündüm. Ama sonra Prenses Miyav geldi ve bu başıma gelen en miyavteşem şeydi! Başka bir şeye ihtiyacım yok, Prenses Miyav'ın burada olması yeterli."

Nihayet Güney, en beklenmedik yerde gerçek bir dost bulmuş. Kuzey ise çoktan gözden kaybolmuş.

"Ah benim kedi dostum, keşke Kuzey Yıldız Prensesi seninle tanışabilseydi. Onu çok özleyorum. " demiş Güney.

Kedinin kafası karışmış ama soru soracak vakti yokmuş. Kader onlardan yana değilmiş.

Birdenbire yer sarsılmaya başlamış. Ağaçlar sallanıp ikiye bölünmüş ve kurak topraklarda büyük uçurumlar açılmış. Bunları gören kedi korkuya kapılmış.

Güney ise ne olduğunu biliyormuş. Kedinin dünyası yıkılıyormuş ve gezegen kurtarılamayacak durumdaymış.

Vakit gelmiş, dünya sona ermiş. Tüm gezegen toza dönüşecekken Güney'in bunu durdurmak için elinden hiçbir şey gelmiyormuş.

"Gidelim Prensese! Burada durursak başımıza miyAFET gelebilir!" Demiş kedi.

Ama Güney hareket edememiş. Gücü tükeniyormuş ve zamanının dolduğunu biliyormuş. Elinde kalan tek şey bir mucizeymiş. Arkadaşının gözlerinin derinliklerine bakmış ve gördüğü şey ona bilmesi gereken her şeyi anlatmış...

Soğuk bir geceymiş. Güney Yıldızı Prensese halsizmiş ve kedi onun için endişelenmiş.

"Prensese Miyav hasta görünüyor, miyav iyi mi? Kedi üzülerek miyavlamış.

Prensese gece gökyüzüne bakmış ve şöyle düşünmüş: "Dünyayı geride bırakma zamanı geldi."

"Senin için bir sürprizim var, sevgili dostum." demiş. "Bir ayrılık hediyesi. Sana son mucizemi göstereceğim."

Avucunun içinde bir şey, bir mucize parıldıyormuş.

Kedi konuşamayacak kadar şaşkınmış ve ağlamaya başlamış.

"Oh, Prenses Miyav! Lütfen beni bırakmayın! Miyav'ın gitmesine izin veremem" Kedi üzülerek miyavlamış.

Güney yorgun bir şekilde gülümsemiş. "Herkes mucizelerimin peşindeydi ama yanımda kalan tek kişi sendin.

Arkadaşım olduğun için teşekkür ederim."

Gece ılık ve aydınlıkmış. Parlayan Güney Yıldız Prensesi, yıldız tozuna dönüşerek gökyüzüne savrulmuş.

Fakat Prensesin ışığı güzel sarı bir çiçeğin içinde kalmış. Geride yalnız kalan kedi, bedenini çiçeğin etrafına sarmış.

Birdenbire sarı ışık kedinin vücudunu kaplamış. Göz açıp kapayınca kadar bu başıboş kedi, sırtından kocaman kanatlar çıkan büyük, muhteşem bir kediye dönüşmüş.

Güney'in son mucizesi, arkadaşına ölmekte olan gezegenden kaçması için bir çift kanat vermekmiş.

Kedi göklere doğru uçarken, gezegen arkasında parçalanmış. Bir arkadaşını ve evini kaybetmenin yasını tutan kedi ağlamaktan başka bir şey yapamamış.

Pençesinde sıkıca kavradığı sarı çiçek, uzaktaki mavi bir yıldızla uyum içinde yanıp sönmeye başlamış.

"Miyav kardeşini özledi, tabii. Gidelim o zaman. Kuzeye!"

Böylece, kedi kanatlarını çırparak yeni bir maceraya atılmış.

Ziyaret edilen sayısız yıldız, gezegen ve kazanılan sayısız dostla birlikte kedi sonunda Büyük Mavi Yıldız'a varmış.

Işığı takip etmiş ve sonunda Kuzey Yıldız Prensesi'ni bulmuş ama Prenses tek başına, kendi yarattığı hapisanede kilitliymiş.

Büyük bir hüzne kapılan Kuzey, son gücünü kullanarak aşılmaz bir bariyer oluşturmuş.

"Hayır, hayır, prensesim! Seni görmeye geldim, lütfen beni içeri alın!"

Kedi, Kuzey'i kız kardeşinin ışığıyla yeniden buluşturabilmek ve onu yalnızlığından kurtarabilmek umuduyla aklına gelen her şeyi denemiş.

Fakat çabası boşunaymış. Kuzeyin gücü çoktan tükenmiş ve kendi küçük dünyasında sonsuza dek uykuya dalmış.

Kedi bir arkadaşını daha kaybetmenin yasını tutarak ağlamaya koyulmuş. Bu yürek parçalayıcı sesle birlikte çiçek her zamankinden daha parlak bir şekilde ışıldamaya başlamış.

Işık çok parlakmış, o kadar parlakmış ki gökyüzünü ikiye bölmüş. Kedi bu yarıktan geçerek Kuzey'e ulaşmayı başarmış.

Onun varlığı ve parlak ışığın birleşimi Kuzey'in uykusundan uyanmasına neden olmuş.

"Peki sen kimsin? diye sormuş Kuzey.

"Ben arkadaşınızım! Güney Yıldız Prensesi'nin ve senin." Bununla birlikte, ikizinin ışığıyla parlayan sarı çiçeği ona uzatmış.

Yapraklar anında çiçek açarak Güney'in seyahatleri sırasında tecrübe ettiği tüm anıları ortaya çıkarmış. Kuzey tüm zor deneyimlerin arasında kardeşinin mutlu olduğu anları görünce çok sevinmiş.

Güney her yeni gezegen gördüğünde mutlu olmuş ve her yeni yaratıkla karşılaştığında kalbi umutla dolmuş. Kuzey, kız kardeşinin onu aslında hiç terk etmediğini fark etmeye başlamış.

Ağlamaya başlamış ama bunlar üzüntü değil sevinç gözyaşlarıymış. İyi ve kötü tüm anıları kucaklayan Kuzey, çiçeği kalbine yaklaştırmış.

Işık gittikçe parlamış, sonunda kardeşlerin kalpleri buluşmuş ve tek bir ışığa dönüşmüş. Yıldız Prensesi yeniden birleşmiş, hem de bir arkadaşına sahipmiş.

Yıldız Prensesi her zamankinden daha parlak ışık saçıyor. Bu ışıkla bir uzay gemisi yapmış. İşte bu gemi kediyle uzayı birlikte keşfetmeleri için öncekinden daha büyük bir kuyruklu yıldızmış.

Derler ki, en karanlık gecede bile gökyüzünü izlerseniz, Yıldız Prenses'ini ve onun kanatlı arkadaşını uzayın en derinliklerinde macera peşinde koşarken görebilirsiniz.

Yazar: Toge Productions – Mojiken (Brigitta Rena, Galuh Elsa A. N. , Eka Pramudita M, Pandu Rukmi Utomo)

İngilizceden Türkçeye Çeviren: Fatih Talha Nişancı

Düzeltilen: Halise Gülmüş Sırkıntı

Kaynak Metin: A Space for the Unbound, 19.01.2023

MAKALE ÇEVİRİLERİ

Çocuk Edebiyatında Engellilik Temsili

Hannah Schoonover

Özet

Çocuklar okudukları edebi eserlerde kendilerine dair temsiller ararlar. Ancak engelliler çocuk edebiyatında her zaman doğru veya olumlu bir şekilde tasvir edilmemektedir. Engellilik, çocuk edebiyatında mutlaka yer almalıdır; zira çocuklar, yaşamlarının bir noktasında, şahsen, aile ortamında, veya okulda engelli bireyler ile tanışacaklardır. Dahası, çocuklar engellilerin olumlu bir şekilde tasvir edildiği eserlerle de tanışmalıdır. Bu bağlamda, bu makale beş çocuk kitabını inceleyerek bu eserlerin engelliliği yapıcı bir yaklaşımla nasıl ele aldığını ve yazarların engellilikle ilgili bazı kişisel deneyimlerini nasıl yansıttığını açıklamaktadır. Bu kitaplar arasında Isaac Millman'ın Moses Konsere Gidiyor¹ (*Moses Goes to a Concert*), Jennifer Veenendall'ın Izzy Neden Kulaklarını Kapatıyor?: Hassas Duyularla Başa Çıkmak² (*Why Does Izzy Cover Her Ears?: Dealing with Sensory Overload*), Jane Yolen'ın Görme Çubuğu³ (*The Seeing Stick*), Michael Hall'ın Kırmızı: Bir Pastel Boyanın Hikayesi⁴ (*Red: A Crayon's Story*) ve Stephanie Stuve-Bodeen'in Ahtapotu Kırmızıya Boyayacağız⁵ (*We'll Paint the Octopus Red*) adlı eserleri yer alıyor. Bu kitaplar, engellilik üzerine çocuklara hitap eden olumlu bir dille vurgu yapmakta ve farkındalık yaratmaktadır. Engelleri düzeltilmesi gereken bir şey gibi göstermek yerine, karakterlerin yaşadıkları hayatları daha iyi anlamayı sağlıyor.

Anahtar Sözcükler

engellilik, duyarlılık, farkındalık, çocuk edebiyatı, temsil, yaşam tarzı

1 ÇN: Bu kitap Türkçeye çevrilmemiştir. Çeviride geçen Türkçe başlık, metnin bağlamına uygun olarak çevirmen tarafından yapılmıştır.

2 ÇN: Bu kitap Türkçeye çevrilmemiştir. Çeviride geçen Türkçe başlık, metnin bağlamına uygun olarak çevirmen tarafından yapılmıştır.

3 ÇN: Bu kitap Türkçeye çevrilmemiştir. Çeviride geçen Türkçe başlık, metnin bağlamına uygun olarak çevirmen tarafından yapılmıştır.

4 ÇN: Michael Hall, Kırmızı: Bir Pastel Boyanın Hikayesi, Türkçeye çeviren: Gamze Kabadayı, Kelime Yayınları, 2024.

5 ÇN: Bu kitap Türkçeye çevrilmemiştir. Çeviride geçen Türkçe başlık, metnin bağlamına uygun olarak çevirmen tarafından yapılmıştır.

Giriş

Çocuklar hikaye dinlemeyi çok severler, hatta kimi zaman aynı hikayeleri defalarca dinlemekten keyif alırlar. Farkında olursa da olunmasa da, çocuklar bu hikayelerde kendilerini temsil eden karakterler arar ve karakterlerle özdeşleştiklerinde hikayeleri daha da severler (Leary, 2016). Ancak, engelli çocuklar ve engelli yetişkinlerin edebiyatlarda nasıl temsil edildiği yanıltıcıdır, hatta çoğu zaman hiç temsil edilmezler. Edebiyatta engellilik konusunda uzmanlaşmış bir aktivist olan Liz Crow şöyle diyor: “Ömür boyu, okul çağındaki çocukların en az onda birinin engelli olacağını varsayabilirsiniz, bu da yaklaşık olarak sınıf başına üç çocuk demektir. Geriye kalan çocukların da çok daha büyük bir kısmı, aileleri, arkadaşları, partnerleri, kendi çocukları, meslektaşları gibi yakın çevrelerinden engelli bir kişiyle ilişki içinde olacaktır. O halde, çocukları engellilik konusunda yanlış bilgilendirmeye devam etmenin hiçbir anlamı yoktur” (Crow, 1990).

Çoğu zaman engellilik, bireyin düzeltilmesi gereken bir durumu ya da bireyin öfkelenmesi gerektiği bir durum olarak tasvir edilmektedir (Golos & Moses, 2013). Aynı zamanda engellilik, genelde yalnızca ilham veren bir olgu olarak yansıtılmaktadır. Kendisini engelli bir yazar olarak tanımlayan Alayna Leary, yayıncılık sektörüne duyduğu hayal kırıklığını şöyle dile getiriyor “Araba kullanmayı öğrenmek, baloya gitmek, bir şirketi yönetmek, bir kitap yayınlamak gibi engelli bir kişinin yaptığı şey, engelli olmayanlar için normal olsa bile, bunu sırf engelli bir kişi yaptığı için ilham verici olarak gösteriliyor” (Leary, 2016). Peki engelli çocukların kendilerini bu şekilde resmedildiğini görmeleri onları nasıl etkiliyor? Yazarlar, engelli bireyleri yalnızca engelsiz okuyuculara ilham veren ya da düzeltilmesi gereken bir şey olarak betimlemek yerine, kitaplardaki engelleri, tasvir edilen engele yönelik bir farkındalık, duyarlılık ve değer kazandırma yolu olarak ele almalıdır (Crow, 1990). Aşağıdaki çocuk kitapları bunu oldukça eğlenceli, merak uyandırıcı ve bir o kadar da renkli bir yaklaşımla anlatmaktadır.

Moses Konsere Gidiyor (Moses Goes to a Concert) -- Isaac Millman

Moses ve sınıf arkadaşları şehirdeki bir konsere gitmek üzere okul gezisine çıkacakları için çok heyecanlıdır. Konsere vardıklarında Moses'ın öğretmeni Bay Samuels'in öğrencileri için iki büyük sürprizi vardır. İlk sürpriz, konserin tadını çıkarabilsinler diye tüm öğrencilerine balonlar getirmesidir! Moses, sınıf arkadaşları ve Bay Samuels işitme engelli olduğu için, balonlar titreşim yoluyla müziği hissetmelerine yardımcı olmaktadır. Konser başladığında, öğrencilerin davul çalan müzisyenle ilgili iki şey dikkatini çeker. Sanatçı, çalgıları, normalde olduğu gibi orkestranın arkasında değil, önünde çalmaktadır. Üstelik ayakkabıları da yoktur! Bunun nedeni, onun da sağır olması ve müziği yerden gelen titreşimlerle hissetmesidir; bu da onun hangi enstrümanı ne zaman çalması gerektiğini anlamasına yardımcı olur. İkinci sürpriz ise konserden sonra öğrencilerin tüm çalgıcuların enstrümanlarını çalabilecek olmasıdır. Sanatçı, çocuklara büyüdüklerinde istedikleri her şeyi olabileceklerini söyler! Moses doktor, oyuncu, avukat ya da öğretmen olabileceğini fark eder. En sonunda ise Moses bir vurmalı çalgı sanatçısı olmak istediğine karar verir.

Moses Konsere Gidiyor (Moses Goes to a Concert), Moses'ı, sınıf arkadaşlarını ve öğretmenini sağır topluluğunun fertleri olarak doğru bir şekilde tasvir ediyor. İşiten bir kişi, sağır bir bireyin konsere katılmasının anlamsız olacağını düşünebilir, ancak bu kitap, sağır bir bireyin de bir konserden nasıl keyif alabileceğini detayları ile anlatıyor. Kitap, Moses ve arkadaşlarının müziği nasıl hissettiklerine dair belirli örnekler sunar; örneğin, orkestranın titreşimlerini hissetmek için balonlar kullanmak ve Moses'ın davulu hissedebilmek için evde çıplak ayakla yürümesi gibi. Bunlar, sağır bireylerin gerçek hayatta kullandıkları yöntemlerdir ve *Moses Konsere Gidiyor (Moses Goes to a Concert)* kitabını okuyan sağır çocukların ilgisini çekecektir. Kitap, işaret dilinin kullanılmasını teşvik etmektedir ve metni işaret diliyle nasıl aktaracağına dair doğru, renkli resimler içermektedir. Kitap, öğrencilerin alkışladıklarını göstermek için el sallamaları gibi sağır

kültürüne ait daha ince özellikleri de örneklemektedir. Kitabın en takdire şayan özelliği, Moses ve arkadaşlarının tipik yaşam tarzlarına sahip mutlu çocuklar olarak tasvir edilmesidir. Eser, onların engelliliklerini düzeltilmesi gereken bir sorun olarak görmüyor, çünkü Bay Samuels onlara başarılı olmanın ve bu tür etkinliklerden keyif almanın yollarını öğretiyor.

Izzy Neden Kulaklarını Kapatıyor?: Hassas Duyularla Başa Çıkmak

(Why Does Izzy Cover Her Ears?: Dealing with Sensory Overload)
-- Jennifer Veenendall

Izzy için birinci sınıf, anaokulu öğretmenin söylediğinden çok farklı geçiyor. Çok gürültülü, çok parlak ve çok renkli. Arkadaşı çok yüksek sesle konuştuğunda, kulağını ağrıtıyor ve bazen ağlıyor. Bir arkadaşına ona dokunduğunda, "mesafe baloncukları" patlıyor ve istemeden fiziksel olarak tepki veriyor. Işıklar çok parlak ve gözlerini rahatsız ediyor, öğretmenin renkli süslemeleri de okul ödevlerine odaklanmasını çok zorlaştırıyor. Izzy ne yapacağını bilemiyor ama neyse ki ergoterapisti ve ebeveynleri ne yapmaları gerektiğini çok iyi biliyor. Artık Izzy, sesler çok yüksek olduğunda kullanması için bir kulak tıpasına sahip. Öğretmeni, dikkatini dağıtan renkli süslemeleri kaldırıyor ve dağınık okul malzemelerini saklama kutularına koyuyor. Parlak floresan ışıkları kapatıp doğal ışığı kullanmak, tüm sınıf arkadaşlarının daha iyi odaklanmasına yardımcı oluyor. Bazen, bu müdahalelerin hiçbiri işe yaramazsa, duyuşal odaya gidip kendini "Izzy tako" haline getirebilir, ergoterapistiyle beraber stres silindiri ile oynayabilir veya sakinleşmesine yardımcı olacak diğer başa çıkma yollarını deneyebilir. Bu işe yarar yöntemler sayesinde Izzy birinci sınıfın o kadar da kötü olmadığını farkeder.

Izzy Neden Kulaklarını Kapatıyor? (Why Does Izzy Cover Her Ears?: Dealing with Sensory Overload) duyu bütünleme bozukluğu olan bir çocuk için okulun ne kadar kafa karıştırıcı olabileceğini anlatıyor. İlk olarak, parlak

ışıklar ve yüksek seslerden kaynaklanan aşırı duyuşsal yüklenme gibi Izzy'nin karşılaştığı ve diğer çocukların maruz kalmadığı engellere odaklanıyor. Kitap, bu engellerin Izzy'yi nasıl etkilediğini ve Izzy'nin bunlara nasıl tepki verdiğini anlatıyor. Ayrıca durumu öğretmeninin ya da bir arkadaşının değil, Izzy'nin gözünden anlatıyor. Bunun yanı sıra, eser, *Izzy* 'nin bunaldığında kendisini rahatlatmak için uyguladığı yöntemlere ve öğrendiği baş etme becerilerine odaklanıyor . Izzy'nin “ huysuz bir çocuk” olmadığını, ancak vücudunun olaylara diğer çocuklardan farklı şekillerde tepki verdiğini öğrendiğinde hissettiği rahatlamayı dile getiriyor. Bu kitap, öğretmenlerin, ebeveynlerin ve diğer öğrencilerin duyu bütünleme bozukluğunu anlamaları için yararlı bir kaynak olabileceği gibi Izzy gibi çocuklarla çalışan yetişkinlerin duyu bütünleme bozukluğunu tanımlarına ve bu çocukları desteklemek için gereken adımları atmalarına yardımcı olabilir. Aynı zamanda bir öğretmenin ya da ebeveynin, sık görülen yaramazlıkların altında yatan bir neden olduğunu fark etmesine de vesile olabilir. Izzy gibi bir çocuğun sınıf arkadaşları, bu kitabı okuduktan sonra onun tepkilerini ve uygun müdahaleleri daha iyi kavrayabilirler. Duyu bütünleme bozukluğu olan bir çocuk, kitabı, belirli durumlarda nasıl veya ne hissettiğini açıklamak ve bağ kurabileceği bir karakter sağlamak için faydalı bulabilir. Kitap sayesinde çocuklar, bir terapistle çalışmanın ve okulda başarılı olmalarına yardımcı olacak başa çıkma yöntemlerini kullanmanın da gayet normal olduğunu görür. En önemlisi, ana karakterin bir kız olması suretiyle, eser, genç kızlarda genellikle duygular veya hormonlar bağlamında göz ardı edilen veya önemsenmeyen duyu bütünleme bozuklukları ve otizme dikkat çekmektedir (Ratto et al., 2018).

Jennifer Veenendall, Izzy gibi öğrencilerle çalışan, insan gelişimi alanında yüksek lisans derecesine sahip bir ergoterapisttir. Öğrenme yeteneğine sahip bütün öğrencilerle çalışmaktadır ancak duyu bütünleme bozukluğu olan öğrencilere karşı ayrı bir ilgi duymaktadır. *Izzy Neden Kulaklarını Kapatıyor? (Why Does Izzy Cover Her Ears?: Dealing with Sensory Overload)* 2009 yılında Foreword Yılın Kitabı (Foreword Book of the Year) ödülünü kazandı ve 2010 yılında Uluslararası Kitap Ödülü (International Book Award) finalistisi oldu (AAPC Publishing, 2020).

Görme Çubuğu (The Seeing Stick) -- Jane Yolden

Yıllar yıllar önce Çin'in Pekin şehrinde bir imparator yaşarmış, Hwei Min adında bir tanecik bir kız çocuğu varmış. Hwei Min istediği her şeye sahipmiş ama üzgünmüş. Çünkü doğuştan körmüş ve görememiş. Babası, Hwei Min'in görmesine yardımcı olmak için elinden gelen her şeyi yapmaya karar vermiş. Bu vazifeyi yerine getirebilecek herkese yüklü bir ödül teklif etmiş. Birçok doktor ve büyücü Hwei Min'e yardım etmeye çalışmış, ancak hiçbiri başarılı olamamış. Hwei Min umudunu kaybetmeye başlarken saraya yaşlı bir adam gelmiş. Hwei Min'e üzerine çok güzel resimler oyduğu “görme çubuğunu” göstermek istemiş. Yaşlı adam Hwei Min'e sopayı anlatırken, Hwei Min heyecanlanmış ve çubuktaki güzel yontmaları görmek için can atmış. Yaşlı adam çubuğu kullanarak görebileceğini söylemiş, fakat babası şüpheyle yaşlı adamı reddetmiş. Ancak yaşlı adam Hwei Min'in elini tutmuş ve ona parmaklarıyla üzerindeki oymaları nasıl takip edeceğini göstermiş. Hwei Min heyecanlanmış ve ellerini, muhafızların, ihtiyarın ve babasının yüzünde gezdirmeye başlamış. Parmaklarıyla oymaları takip ederken onları hayal edebildiğini fark etmiş. Meğer, görmek için gözlerine değil, parmaklarına ve hayal gücüne ihtiyacı varmış. Diğer görme engelli çocuklara gerçekten gözleri olmadan da “görmenin” mümkün olduğunu öğretmiş. Hwei Min, görmesine yardımcı olan bu yaşlı adama sonsuza dek minnettar kalmış.

Görme Çubuğu (The Seeing Stick), Hwei Min'in göremediği için üzülmesiyle başlıyor ve babasının onun bu üzüntüsünü gidermeye çalışmasını konu alıyor. Ancak kitap ilerledikçe Hwei Min'in parmak uçlarıyla “görmeye” başlamasıyla yaşadığı duygusal değişim anlatılıyor. *Görme Çubuğu (The Seeing Stick)*, Hwei Min'in “düzeltilmeye” ihtiyacı olmadığı mesajını veriyor. Aslında sadece engelini benimseyebilmesi için doğru yardıma ve araçlara ihtiyacı vardı. Hatta yaşlı ve kör adamın ona öğrettiği bilgilerle diğer kör çocukların da parmaklarını kullanarak görmeyi öğrenmelerine yardımcı oluyor. Güzel çizimler; isimsiz yaşlı adam ve görme çubuğu ortaya çıkana kadar siyah, beyaz ve gri renklerle

sunuluyor. Yaşlı adam hikâyeler anlattıkça ve Hwei Min parmak uçlarıyla görmeyi öğrendikçe, resimler yavaş yavaş renkleniyor. Jane Yolen'in *Görme Çubuğu (The Seeing Stick)* adlı kitabı edebiyat dünyasında büyük bir ilgiyle karşılandı. Christopher Madalyası (Christopher Medal) kazandı, 1977'de New York Halk Kütüphanesi'nin (New York Public Library) Yılın En İyi 100 Kitabı (Best Books of the Year) listesinde yer aldı ve 1978'de Uluslararası Okuma Derneği'nin Sınıf Seçkisi Kitabı (International Reading Association's Classroom Choice Book) oldu. İlk baskısı 1977'de yapılan kitap 2009'da yeniden yayımlanmıştır (Yolen, 2019).

Kırmızı: Bir Pastel Boyanın Hikayesi -- Michael Hall

Kırmızı, üzerindeki etikette yazan kırmızı sıfatını layıkıyla taşımak için çok çabalıyor. Öğretmenleri ondan bir çilek çizmesini ya da bir gruba katılarak kırmızı trafik lambası çizmesini istiyor. Veya onu portakal çizmesi için bir sarı ile eşleştiriyorlar. Ancak Kırmızı ne kadar uğraşırsa uğraşsın, her defasında mavi bir meyve ve mavi bir ışık çiziyor ya da yeşil bir portakal yapmak için sarıya katılıyor. Kırmızı tüm çabalarına rağmen, sadece maviye boyayabiliyor. Öğretmenleri onu keskinleştirerek, etiketini açarak ve daha fazla alıştırmaya çalışmasını sağlayarak ona yardım etmeye çalışır. Ailesi kırmızıya boyayamadığı için hayal kırıklığına uğrar ama bunu belli etmemeye çalışırlar. Bazı öğretmenler Kırmızı'nın tembel olduğuna karar verir, çok zeki olmadığını düşünür ya da eninde sonunda öğreneceğini söyler. Bir gün Böğürtlen, Kırmızı'nın yanına gider ve teknesi için büyük, mavi bir okyanus yapıp yapamayacağını sorar. O da bunun çok kolay olduğunu fark eder ve mavi olan her şeyi resmetmeye başlar! Öğretmenleri ve ailesi onun mavi çizme konusunda harika olduğunu keşfeder ve Kırmızı o günden sonra okulda çok başarılı olur.

Kırmızı: Bir Pastel Boyanın Hikayesi, engellilikle ilgili sıra dışı bir kitap seçimi gibi görünebilir, çünkü bu kitap genel olarak kendini kabullenme kavramını tanımlamakta ve belirli bir engelliliğe odaklanmamaktadır. Ancak, bir birinci sınıf dersinde gözlem yapan bir eğitimci dostumuz, Kırmızı'nın, engelli bir çocuğun sınıf arkadaşlarının, o çocuğun neden kendilerinden farklı davrandığını ya da farklı şeyler yaptığını anlamalarına yardımcı olmak için kullanıldığına dair özel bir deneyim yaşamıştır. Bu sınıftaki öğretmen, öğrenci Özel Eğitim Sınıfindayken (SPED) kitabı öğrencilere okudu. Kırmızı'nın hikayesini, genç öğrencilerine, üzerlerine konmuş olabilecek etiketlere rağmen herkesin güçlü yanları ve yetenekleri olduğunu vurgulamak üzere kullandı. Öğrenciler sırayla sınıf arkadaşlarının güçlü yönlerini dile getirdiler ve eğitimci dostum bu deneyimi “bugüne kadar bir sınıfta yaşadığım en verimli deneyimlerden biri” olarak tanımlıyor. Bu kitap, bir öğretmenin sözlerinin bir öğrenci üzerinde yaratabileceği etkiyi gözler önüne serdiğinden özellikle öğretmenler için önem taşıyor. Kırmızı sadece öğretmenlerini ve ailesini mutlu etmek için kırmızı rengini boyamak istiyordu ama öğretmenlerinin ve ailesinin ona yapıştırdığı tembel, yeteneksiz ve bozuk gibi etiketlerle cesareti daha da kırıldı. Bu kitap bize sınıfta olumluların eleştirilerden daha çok yer alması gerektiğini ve eleştirilerin ise yapıcı nitelik taşımasının önemini hatırlatıyor.

Michael Hall “*Kırmızı: Bir Pastel Boyanın Hikâyesi*”ni kaleme alırken etiketi gerçek renginden farklı olan bir pastel boya ile ilgili ne tür kelime oyunları yapabileceğini düşünerek başladı. Bulduğu benzetmeler tanıdık geliyordu: “Yeterince keskin değil; Yeterince parlak değil; Daha çok çaba göstermesi gerekiyor.” Hall, çocukken kendisi hakkında da bu tür şeyler duyduğunu fark etti. Michael Hall bir disleksi hastası ve bu nedenle de *Kırmızı: Bir Pastel Boyanın Hikayesi*'ni kendi öyküsünün bir yansıması olarak yazdı. İyi niyetli ebeveynleri, okulda başarılı olmasına destek olma konusundaki kararlılıkları yüzünden Hall'ın durumunu çoğu zaman yanlış yollarla daha da kötüleştirmiş. Hall, “Birbirimize verdiğimiz zararın çoğunluğunun aslında kötülükten ziyade cehaletten kaynaklandığına inanıyorum” diyor. Ayrıca “her yaştan okurun Kırmızı'nın etiketinin ötesini

göremeyen iyi niyetli arkadaşları ve ailesinin maskaralıklarından keyif almasını” umuyor. “Kitabın insanları dış görünüşlerine göre yargılamak gibi konular hakkında sınıf içi tartışmaları teşvik edeceğini umuyorum. Kırmızı'nın, çocukların nasıl istenmeden yanlış etiketlendiği, çocukların başarısızlıklarından ziyade başarılarına göre değerlendirilmeleri ve kişinin dünyadaki yerini bulmasının mutlak sevinci hakkında düşünmeye teşvik edeceğini temenni ediyorum.” (2015).

Ahtapotu Kırmızıya Boyayacağız (We'll Paint the Octopus Red) -- Stephanie Stuve – Bodeen

Emma'nın ailesinin heyecan verici haberleri vardır. O bir abla olacaktır! Emma bu duruma nasıl tepki vereceğinden emin olamasa da babasıyla birlikte bebek doğduktan sonra onunla yapabileceği eğlenceli şeyler hakkında düşünüp durmaya başlar. Emma yeni kardeşiyle birlikte büyükbabasının ineklerini beslemek, bir ahtapotu boyamak, Wendy Teyze'yi görmek için uçağa binmek ve Afrika safarisine gitmek ister! Bu beyin fırtınası biter bitmez, bir kardeşi olacağı için çok sevinir. Bir sabah babası haberi vermek için onu uyandırır! Artık bir erkek kardeşi vardır. Ancak kardeşi Isaac, Down sendromlu olarak doğmuştur. Emma, Isaac'in, hayalini kurduğu tüm eğlenceli şeyleri yapamayacağından endişelenmektedir. Ailesiyle konuştuğunda Emma, Isaac'in Emma'nın hayalini kurduğu her şeyi yapabileceğini fark eder, sadece biraz daha yardım ve bolca sevgi ile. Sonunda Isaac ile tanıştığında, onunla yapmayı planladığı her şeyi ona anlatır. Ona sabırla ahtapotu boyamayı öğrenmesine yardım edeceğini ve ahtapotu kırmızıya boyayacaklarını söyler.

Ahtapotu Kırmızıya Boyayacağız (We'll Paint the Octopus Red), çocukların ağabey ya da abla olacaklarını öğrendiklerinde hissedebilecekleri birkaç farklı duyguyu ele alıyor. İlk olarak kitap, Emma'nın bir kardeşi olacağını öğrendiğinde hissettiği karışık duygulara odaklanıyor. Başta kıskançlık hissediyor çünkü anne ve babasını yeni bebekle paylaşmak

istemiyor. Sonra bebek büyüdükçe yapacağı tüm eğlenceli şeyler için heyecanlanıyor! Daha sonra kitap, babası bebeğin Down sendromlu olduğunu söylediğinde, Emma'nın hissettiği belirsizliğe odaklanıyor. Emma, Isaac'in, yapmayı planladığı onca şeyi yapamayacağından endişeleniyor. Ardından, Isaac'in tüm bunları yapabileceğini, ancak biraz daha zamana veya yardıma ihtiyacı olabileceğini öğrendiğinde rahatlıyor. Son olarak, Emma nihayet küçük kardeşiyle tanıştığında ona karşı büyük bir sevgi duyuyor. Bu kitabın mesajı büyük bir önem taşımaktadır çünkü Down sendromlu çocukların da diğer çocuklarla aynı olduğunu vurgulamaktadır. Kitap sayesinde onların sadece biraz daha fazla yardıma ihtiyaç duyabileceklerini, ancak tıpkı Down sendromu olmayan çocuklar gibi hayatı dolu dolu yaşayabileceklerini anlıyoruz.

Sonuç

Bu kitaplar, doğru bir şekilde tasvir edilmiş, belirli engelleri farklı bakış açılarından göstererek anlatmaktadır. En önemlisi, *Moses Konsere Gidiyor (Moses Goes to a Concert)* ve *Izzy Neden Kulaklarını Kapatıyor? (Why Does Izzy Cover Her Ears?)* kitaplarının her ikisi de engelli çocukların bakış açısından anlatılıyor. *Kırmızı, Görme Çubuğu (The Seeing Stick)* ve *Ahtapotu Kırmızıya Boyayacağız (We'll Paint the Octopus Red)* ise dışarıdan bakan bir gözle anlatılmaktadır, ancak burada acıma duygusu değil, yeni kazanılmış farklı bir anlayış söz konusudur. Bu kitaplar, engelli çocukları, normal yaşam tarzları olan ve içinde buldukları durumla ilgili çeşitli duygular hisseden gerçek hayattaki çocuklar olarak betimler; her iki husus da bu kitapları okuyan çocuklar için ilişkilendirilebilir niteliktedir. Engelli olmayan çocukların bu kitaplara erişerek empati ve anlayış kazanması önemli olduğu gibi, engelli çocuklar da okudukları kitaplarda kendilerini temsil edilmiş olarak görmelidir (Leary, 2016). Bu kitapların da gösterdiği gibi, engellilik üzerine edebiyat; destek, farkındalık ve engelli karakterlerin yaşadığı çeşitli yaşam tarzlarını takdir etme konusunda ilham verebilmelidir.

Kaynakça

Crow, L. (1990). *Disability in children's literature*. http://www.roaring_girl.com/work/disability-in-childrens-literature .

Golos, D. B., & Moses, A. M. (2013, November 27). *Rethinking the portrayal of deaf characters in children's picture books*. *Frontiers in psychology*.

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3841716/>.

Hall, M. (2015). *Kırmızı: Bir Pastel Boyanın Hikayesi*, Türkçeye çeviren: Gamze Kabadayı, Kelime Yayınları, 2024

http://www.michaelhallstudio.com/books/bk_red.html.

Leary, A. (2018, February 20). *Why The Publishing Industry Can't Get Disability Right*. *Medium*.

<https://medium.com/the-establishment/why-the-publishing-industry-cant-get-disability>

[right-938de48adac3](https://medium.com/the-establishment/why-the-publishing-industry-cant-get-disability-right-938de48adac3) .

Ratto, A. B., Kenworthy, L., Yerys, B. E., Bascom, J., Wieckowski, A. T., White, S. W., Wallace, G. L., Pugliese, C., Schultz, R. T., Ollendick, T. H., Scarpa, A., Seese, S., Register-Brown, K., Martin, A., & Anthony, L. G. (2018). What about the girls? Sex-based differences in autistic traits and adaptive skills. *Journal of Autism & Developmental Disorders*, 48(5), 1698–1711.

Veenendall, J. (2020). *Why does Izzy cover her ears?* AAPC Publishing.

<http://www.aapcautismbooks.com/products/why-does-izzy-cover-her-ears?variant=23029056143408>.

Yolen, J. (2019, July 10). *The seeing stick*. Jane Yolen. <http://www.janeyolen.com/the-seeing-stick/>.

İngilizceden Türkçeye Çeviren: Miray Gültekin

Çeviri Editörü: Ezginaz Emirkadı

Kaynak Metin: (Çevrimiçi) Schoonover, H. (2021). *Disability Represented in Children's Literature*. <https://journals.wichita.edu/index.php/ke/article/view/322>

‘Masallar Anlatmak’; Klasik Çocuk Masallarında Yer Alan Özel Gereksinimin Temsiline Dair Bir Araştırma

Alan Hodkinson ve Jemma Park

Özet

Bu çalışma, İngiliz Ulusal Müfredatını desteklemek amacıyla kullanılan, geleneksel çocuk masallarının içindeki özel gereksinimin kültürel inşasını incelemektedir. Çalışmada, popüler çocuk masallarında özel gereksinime ilişkin yer alan gizli temsilleri ve kalıp yargıları ortaya çıkarmak amacıyla metin analizi, eleştirel söylem analizi ve göstergebilimi birleştiren bir meta analiz süreci olan proto metin analizi kullanılmıştır. Beş hikâye kitabının detaylı olarak incelendiği bu çalışmada, normal karakter için ‘mükemmel’ fiziksel görünüme vurgu, dışlama, kaçınma ve özel gereksinimli karakterin ‘kötülüğün nesnesi’ olarak yansıtılmasının yanı sıra hikâyenin sonunda ‘sonsuz dek mutlu yaşadılar’ kalıbının kullanılmasından oluşan temaların kullanıldığı bulunmuştur. Çalışmada, İngiliz Ulusal Müfredatını desteklemek amacıyla yaygın olarak kullanılan bu kurmaca kitapların, özel gereksinimi temsil etme biçimleri açısından sorunlu olduğu sonucuna varılmıştır. Yazarlar, bu tür çocuk edebiyatının, küçük yaştaki çocuklara özel gereksinim karşıtı varsayımları ve bu konudaki baskıcı tutumları tanıttığını savunmaktadır. Biz, ilgili çocuk edebiyatı kitaplarının bahsedilen bu tutumların toplumda tekrarlanmasının altında yatan bir faktör olabileceğini öne sürüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Özel gereksinim, Masallar, Temsiller, Proto-Metin Analizi

Giriş

Analizimizdeki kavramsal başlangıç noktası, çocuk edebiyatının, çocukların hem içinde yaşadıkları dünyayı hem de kültürel miraslarını anlamlandırmalarını sağlayan güçlü bir araç olduğudur (Ullah, ve ark.,2014). Alanyazında, çocuk kitaplarındaki özel gereksinimin temsili, birçok

araştırmacı tarafından (bkz. Barnes, 1992; Hodkinson, 2016a; Beckett ve ark., 2010) küçük yaşlardaki çocukların eğitimi açısından önemli bir sorun olarak gözlemlenmektedir. Bu endişe, bu tür edebiyatın özel gereksinimi insanlar için daha kapsamlı sosyal adalet sorunları yaratma potansiyeline dayanmaktadır (Siebers, 2010). Örneğin, Macabe ve ark., (2011) ‘nin analizi bu tür metinlerin küçük çocuklara, neyin ‘normal’, neyin ‘güzel ve çirkin’, neyin ‘doğru ve yanlış’ ve daha da önemlisi ‘neyin ulaşılabilir’ olduğuna ilişkin mesajlar ilettiğini öne sürmektedir.

Pedagojik materyallerdeki özel gereksinimin kültürel yapılarının açıklanmasına yönelik akademik değerlendirmelerin yetersizliği göz önüne alındığında, bu makale, çocuk edebiyatında özel gereksinimin temsillerini inceleyen araştırmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Alanyazının bu bakış açısından hareket eden araştırma, öğretmenlerin İngilizce derslerini desteklemek amaçıyla kullandıkları çocuk masallarından oluşturulan bir bütüncede metin ve görsellerin seçimini herhangi bir normallik kavramının etkilemiş olup olmadığını araştırmaktadır. Seçilen beş çocuk kitabı şunlardır: Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Güzel ve irkin, Rumpelstiltskin, Peter Pan ve irkin Ördük Yavrusu. Araştırma, proto metin analizinin uygulanmasıyla, çocuk masallarında özel gereksinimin nasıl temsil edildiğini ve bu temsillerin tıbbi eksiklik ve olumsuz kalıpyargı yapısı içinde oluşturulup oluşturulmadığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Ancak bu analize başlamadan önce, çocuk kitaplarında özel gereksinimin mevcut ve güncel temsiline ilişkin kısa bir bağlamsal bilgi sunmak yerinde olacaktır.

Özel gereksinimin temsili: zor bir geçmiş ve sorunlu bir bugün?

Flood (2016) tarafından yapılan araştırma, Güzel ve irkin, Rumpelstiltskin ve Jack ve Fasulye Sırığı gibi ünlü masalların yaklaşık 4.000 ila 5.000 yıllık bir geçmişe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Tarihsel olarak, araştırma çocuk edebiyatı yazarlarının bu tür metinlerde özel gereksinimli karakterlerini okuryazarlık sembolizmi veya gerçekten hikayedeki daha önemli diğer karakterlerin ahlaki gelişimine yardımcı olmak için kullandıklarını ileri sürmüştür. (Dyches ve Prater, 2000). Greta’nın

(1986) açıkladığı gibi, 19. yüzyıldan kalma kitaplar, özel gereksinimi bir acı çekme biçimi ya da acınacak bir durum ve özel gereksinimi olmayan bireyler veya toplum için bir yük olarak temsil etmektedir. Daha yakın zamanda Carlisle (1988), 1940'lar ile 1980'ler arasındaki daha genel çocuk metinlerini incelediği bir çalışmada, özel gereksinimli karakterlerin tasvirinde bir artış olduğunu fark etse de çocuk metinlerinin hala özel gereksinimli bireylere yönelik olumsuz mesajlar verdiğini öne sürmüştür. (Bkz. Sanders, 2000). Harris ve ark. (1993), rastgele seçilen 45 metinde özel gereksinimin temsillerini karşılaştırdılar, 1978'den sona olumsuz kalıpyargıların ve ayrımcı olmayan dil kullanımının azaldığını tespit ettiler. Ayrıca, özel gereksinim bireylerin hikayelerde "uygun rol modelleri" olarak gerçekçi bir şekilde tasvir edilmesi de bu dönemden sonra artmıştır (Prater, 2003).

Ancak daha karamsar bir bakış açısıyla, Ayala (1999), 1974 ile 1996 yılları arasında yayımlanan ve özellikle özel gereksinimli karakterleri yansıtan 59 kurmaca ve kurmaca dışı çocuk kitabını inceledi. Bu çalışmanın bulgularına göre, özel gereksinim bireylerin sadece %20'si yazarın belirlediği şekilde "gerçekçi karakterler" olarak tasvir edilmiştir. Bu çalışma, özel gereksinim karakterlerin, toplumda yaygın olan -demografik eğilimleri- ve olumsuz kalıpyargıları yansıttığını ortaya koymuştur. Ayrıca Hughes (2006), Beckett ve ark. (2010) çalışmasına bu noktada dikkat çekmek oldukça önemlidir. Hughes çalışmasında, 12 yaş veya altındaki çocuklar için hazırlanan altı resimli kitapta görme bozukluğunun nasıl temsil edildiğini inceledi. Hughes-'in analizi, bu metinlerin bazılarının özel gereksinim hakkında kalıpyargı mesajlar içermeye devam ettiğini ama en azından sevgi ve şefkatle görme bozukluğunun iyileşebileceğini göstermiştir. Hughes-'un araştırması, öğretmenlerin ders kaynaklarına hangi kurmaca dışı kitapları dahil edecekleri konusunda çok daha seçici olmaları gerektiği sonucuna varmıştır. Beckett ve ark. (2010) araştırmaları, 21. yüzyılda özel gereksinim ve yetersizlik temsillerinin, önceki yüzyılda hâkim olan temsillere kıyasla belirgin bir şekilde değişmediğini ortaya koymuştur. Beckett'in bulguları, Reiser ve Mason (1992) ile tutarlı olarak, ayrımcı dil ve olumsuz

kalıpyargıların, çocuk edebiyatındaki özel gereksinim temsillerinde hâlâ yansıtıldığını göstermektedir.

Diğer çalışmalar (örneğin; Schmiesing, 2014 ve Zascavage, 2014), bu tür karamsar anlatıların Grimm Kardeşler'in klasik masallarında mevcut olduğunu ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu araştırmalar, söz konusu hikayelerin, "körlük korkunç bir kaderdir" gibi "evrensel doğrular" (Zascavage, 2011, s. 158) ile şekillendiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, görme bozukluğunun, diğerlerinin yanı sıra, "yoksulluk, hak mahrumiyeti ve saygısızlık" gibi sonuçlara yol açacağı ve özel gereksinimin "kötü bir davranışın bedeli veya sonucu" olarak sunulduğu belirtilmiştir (Zascavage, 2011, s. 158 ve 159). Schmiesing, bu tarz klasik masalların, bedensel yeterlilik kavramı üzerine kurulduğunu ve özel gereksinimin, aşılması gereken bir trajedi olarak görüldüğünü eklemektedir.

Son zamanlarda müfredat kaynakları üzerine yapılan araştırmalar, özel gereksinimin olumlu bir şekilde temsil edilmediğini ortaya koymuştur. (Hodkinson, 2016a; Hodkinson ve Beigi, 2014; 2016). Quayson (2007), bu alandaki araştırmalara katkıda bulunarak, çocuk edebiyatında özel gereksinimli karakterlere yer verildiğinde, bu karakterlerin sürekli olarak olumsuz bir şekilde algılandığını ve korkutucu senaryolar ve imgeler kullanıldığını, bunun da çocukların bu karakterlerden hoşlanmalarına neden olduğunu belirtmektedir. Wall ve Crevecoeur'a (2016) göre, bu tür kalıpyarı temsiller, çocuklar arasında özel gereksinimli bireylere yönelik sorunlu tutumların gelişmesine neden olmaktadır. Billed ve Bogdana'nın (1977) analizine göre, bu tür tutumlar, on yaygın stereotip içinde kavramsallaştırılmaktadır: özel gereksinimli bireyler "acıması ve zavallı", "şiddet nesnesi", "uğursuz ve şeytani", "tuhaf veya egzotik", "alay konusu", "süper engelli", "en büyük düşmanı kendileri", "yük", "aseksüel" ve "günlük hayata tam olarak katılamayan" kişilerdir. Solis (2004) bu kalıpyargıların kültürel mirasımıza derinlemesine işlediğini belirtiyor. Üstelik Agbaw (2011), 21. yüzyılda kullanılan geleneksel peri masallarının hala bu geçmiş ilkelere odaklandığını belirtmektedir.

Uygulamada, bu durum, çocukların özel gereksinimli ve özel gereksinimli olmayan bireyler arasında belirgin bir ayırım oluşturan kurmaca eserler okudukları anlamına gelmektedir. Bu klasik kitaplardaki ayrımcılık biçimi, bir zamanlar özel gereksinimli bireylere karşı çok yaygın olan kalıpyargı tutumları günümüzde (yeniden) sunmaktadır. Şimdi sırasıyla çocuk hikayelerinde kullanılan bazı klasik özel gereksinim temsillerini ele alıp inceleyeceğiz.

Özel gereksinim karakterin kötü olması

Burada, Batı kültürü tarihi boyunca görsel imgelerin ve metinsel açıklamaların (Solis, 2004) kötülük ve ahlaksızlık için bir metafor olarak kullanıldığını fark etmek önemlidir (Connor ve Bejorian, 2007). Dahl (1993) tarafından gerçekleştirilen araştırma, klasik metinlerdeki özel gereksinimli karakterlerin rolüne ilişkin eleştirel bir bakış sunmaktadır. Araştırmasının ortaya çıkardığı baskın bir temanın, özel gereksinimli karakterin genellikle kötü karakter olarak algılanması olduğunu savunuyor. Araştırmacılar bahsettiğimiz kalıpyargılar çözümlenerek, bu etiketlerin çocukların zihinlerinde özel gereksinimli karakteri sıklıkla kötülüğün vücut bulmuş hali, ‘kötü karakter’ veya izole edilen bir varlık ile ilişkilendirdiğini tespit etmişlerdir. Bu araştırmada kritik bir nokta, geleneksel çocuk masallarının sıklıkla özel gereksinimli karakterleri acınası ve zavallı insanlar olarak şekillendiren bir özel gereksinim trajedisi olarak modeli olarak kullandığı bulgusudur. Dahası, geleneksel peri masalları fiziksel deformasyon, hastalık, görünür kusurlar ve canavarca davranışlar arasında bir bağlantı kurar (Sontag, 1978). Örneğin, Sontag (1978) ‘normlardan’ uzak dış görünümlere sahip olan karakterlerin çoğunlukla kötü varlıkları temsil edecek şekilde kullanıldıklarını savunur. Bunun bir örneği, geleneksel Peter Pan masalında ‘Kaptan Kanca’da” görülür. Protezli bir ampute olan Kanca, tartışmalı ahlaki değerlere sahip kötü bir karakterdir. Dahl (1993), özel gereksinim kavramının metinde bu şekilde kullanılmasının, endişe verici bir şekilde, çocukların, bir uzvu eksik olan tüm bireylerin Kanca karakterininkine benzer bir kişiliğe sahip olabileceğine inanmalarına neden olduğunu öne sürmektedir.

Dahl'ın çalışması, Hodkinson (2007) ve Quayson (2007) tarafından yapılan araştırmalarla desteklenmektedir. Örneğin, Hodkinson, küçük yaştaki çocukların özel gereksinimli bir bireyle daha önce hiç tanışmamış olsalar bile özel gereksinimi kötü olarak gördüklerini gözlemlemiştir. Ayrıca Quayson (2007), bu şekilde tasvir edilen kültürün, bireyin özel gereksinime yönelik davranışını da etkileyebileceğini ileri sürmektedir. Bu olguyu "estetik kaygı" olarak adlandıran Quayson, özel gereksinimli bireyle sosyal bir ortamda karşılaşan çocuğun, bu durum karşısında otomatik olarak gerilim ve kaygı tepkisi vereceğini düşünmektedir.

Özel gereksinim karakterin mizah kaynağı olması

Alanyazın incelendiğinde, özel gereksinim karakterin sıklıkla mizah kaynağı olarak kullanıldığı görölmektedir (McGrail ve Rieger, 2014). Örneğin, çoğu peri masalında kötü karakter bir korku nesnesiyken, aynı zamanda alay konusu olmakta, aşağılanmakta ve özel gereksinimli olmayan karakterler tarafından sıklıkla utandırılmaktadır (bkz. Hodkinson, 2016a). Shakespeare bu argümana şu şekilde katkıda bulunur: özel gereksinimli karakterler sadece kötü karakter olarak tanıtılmakla kalmaz, aynı zamanda klasik hikayelerde sıkça günah keçişi olarak da temsil edilirler (Shakespeare, 1994). Bunun aksine, geleneksel masalarda "iyilik", uzun ve dalgalı (genellikle sarışın) saçları ve gülümseyen yüzleri olan melekvari figürlerle ifade edilir. Bu tür temsillerin, özel gereksinimli bireyleri iki şekilde sunan bedensel bir gerçeklik yarattığı ileri sürölmektedir (Solis,2004). Bunlar, "yardıma ihtiyaç duyan, yenilmiş ve öfkeli insanla" ya da "asla pes etmeye", özel gereksinimlerinin onları dışarı çıkıp dünyayı fethetmeleri için bir meydan okuma haline getirdiği insanlar olarak tanımlanmaktadır (Crow, 1990, s.1). Conner ve Bejorian (2007) bu tür tasvirlerin toplum ve toplumsal değerler hakkında çok şey anlattığına inanmaktadır.

Özel gereksinim karakterlerin *süper engeli* olması

Özel gereksinimle ilgili bir diğer yaygın kalıpyargı, süper engelli olma durumudur. Goodley (2010), özel gereksinimli bireylerin “bedensel sınırlamalarına” rağmen başarılı olduklarında bile böyle bir konumda olduklarını belirtmektedir. Harnett (2000), özel gereksinimli bir karakterin hikâye içinde olumsuz olarak gösterilmemesi durumunda “süper engelli” kalıpyargısının sıklıkla kullanıldığına inanmaktadır. Bu kalıpyargı kullanıldığında, özel gereksinimli bireylerin kabul görmek ve mutluluğa ulaşmak için kendilerini değiştirmeleri gerektiği bir dünyayı betimler (Harnett, 2000). Ayrıca Harnett (2000), masallarda sıkça yer alan sihirli iksirlerin kullanımının, çocuklara özel gereksinimli bireylerin sihirli bir şekilde iyileşebileceğini ve normal hale gelebileceği yönünde gerçekçi olmayan bir inanç sunduğunu tespit etmiştir (Harnett, 2000). Bu tür bir kalıpyargı tehlikesi, çocukların özel gereksinimin gerçek ya da ciddi olmadığına inanmasına yol açarak, okuyucunun özel gereksinimli bireylerin karşılaştığı sonuçları ve toplumsal önyargıları yanlış yorumlamasına neden olmaktadır. Beckett ve diğerleri (2010) Harnett'in argümanını genişleterek çocuk edebiyatındaki “sonsuz dek mutlu” sonların da sorunlu olduğunu öne sürmektedir. Bu sonlandırma şekli, çocukların özel gereksinimli bireyin bedeninin sihirli bir şekilde düzeltilebileceğine inanmalarını sağlar. Bu karmaşık ancak basit hikâye sonlandırma yolu, çocukların özel gereksinimi daha az önemli görmelerine yol açar ve aynı zamanda özel gereksinimli bireylerin karşılaştığı zorlukları görmezden gelir.

Araştırmanın incelenmesi sonucunda, “normalliğin” çocuk edebiyatında kilit bir faktör olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, özel gereksinimli karakterlerin “süper engelli” kalıpyargısıyla temsil edilmesinin, özel gereksinimli olmayan karakterlerin ise popüler ve mükemmellik imgesi olarak sunulmasının bir sonucudur (Davis, Dickey ve Stratford, 1992). Santiago'nun “Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler” peri masalı üzerine yaptığı araştırma, Cüceler ve Pamuk Prenses karakterleri arasındaki ayrımın bu tür yanlış temsillere iyi bir örnek olduğunu gösterir. Buradaki temsil farklılığı,

okur nezdinde normal olmanın gerekliliğinin altını çizer; bu da “normal” olmak ve dolayısıyla toplum tarafından kabul edilmek için kişinin Pamuk Prenses'e benzer özelliklere sahip olması gerektiği düşüncesini destekler (Santiago, 2007).

***: İngilizce de ‘super cripple’ ifadesi, genellikle olumsuz ve aşağılama amacı taşıyan özel gereksinimli bireyleri olumsuz bir şekilde tasvir ederken kullanılır. (Çevirmenin Notu [Ç.N.]).**

Masal anlatmak- Ulusal Müfredatı desteklemek için masalların kullanılması

Eğitim Bakanlığı (2014), birinci kademe öğrencilerinin Hansel ve Gretel, Rumpelstiltskin ve Notre Dame'ın Kamburu gibi geleneksel masalların kullanımını teşvik eden bir müfredata tabi olduklarını belirtmektedir. Bu masalların, çocukları, toplum tarafından kabul gören kültürel normları benimsemeye teşvik eden hikayelerin ve etkilerinin karmaşık katmanlarının temelini attığını öne sürüyoruz (Leslee ve Sturn, 2007). Cameron ve Rutland (2006), çocukların edebiyat eserlerini okuduklarında özel gereksinimli karakterlere yönelik tutumlarının kalıcı hale gelebileceğini ve hatta özel gereksinimli bireyle doğrudan temas kurmanın yarattığı tutumları geçersiz kılabileceğini savunmaktadır. Saunders (2000) ve Hodkinson (2007), çocuk edebiyatı ve ders kitaplarının özel gereksinimle ilgili bilinçaltı olumsuz mesajlar sunduğu konusunda hemfikirler. Rieser'e (2014) göre bu tür kültürel senaryoların sonucu açıktır; bir çocuğun özel gereksinimli bireylere yönelik zorbalık ve nefret suçuna yol açabilecek tutumlarını şekillendirme sürecini başlatır.

Çocuk edebiyatındaki özel gereksinim temsilinin özeti

Alanyazının tekrar incelenmesinin ardından, çocukların okumaya teşvik edildiği klasik kurmaca kitapların içinde, özel gereksinimli bireylere ilişkin birçok olumsuz kalıpyargının ve çocukların onları nasıl algılamaları gerektiğine dair etkilerin saklı olduğu açıktır.

Tichkosky'nin (2009) öne sürdüğü gibi, yazarın hikâye kitaplarına doğal olarak işlediği özel gereksinimin her imgesi aslında toplumun kültürel bilgi ve inançlarının temsilidir (Yokota, 1993). Prater ve Dyches'e (2008) göre, tüm çocuklar için tartışmasız bir şekilde faydalı olabilecek tek şey kapsayıcı edebiyattır. Bunun nedeni, okumanın çocuğun özel gereksinim konusundaki farkındalığını, bilgisini ve anlayışını geliştirdiğine ve çocuğun toplumdaki özel gereksinim konularına aşina olmasını sağladığına inanmalarıdır (Prater ve Dyches, 2008). Baglieri ve Shapiro'nun (2012) argümanı, kapsayıcılığı sağlamak için çocuk kitaplarının özel gereksinimi görmezden gelmemesi veya bundan kaçınmaması, bunun yerine farklılığı benimsemeye çalışması gerektiğidir. Ancak Shakespeare (2005), "estetik kaygının" kapsayıcı edebiyatın faydalarını çoğu zaman geçersiz kıldığına ve böylece özel gereksinimli bireylere yönelik önyargıların güçlenmeye devam ettiğini ileri sürmektedir. Ayrıca, edebiyat yeniden düzenlenmediği ve olumsuz kültürel tutumlar ortadan kaldırılmadığı sürece, bu önyargının çocukların özel gereksinime karşı bakış açısını şekillendirmeye devam edeceğini savunmaktadır (Shakespeare, 2005). Çocuk edebiyatının etkileri hakkında ne söylenirse söylenir, Ulusal Müfredatı desteklemek için bu tür kültür ürünlerinin eleştirilmeden kullanılmaya devam edilmesinin uyumlu bir toplum için tehdit oluşturduğunu düşünüyoruz; çünkü bu metinler, özel gereksinimle ilgili eski ideolojileri ve tarihsel ilkeleri yeni nesil çocuklara aktarmaya devam etmektedir.

Metodoloji

Bu araştırmada, Ulusal Müfredatta halihazırda yer alan beş masal kitabında özel gereksinimin temsili analiz edilmiştir. Araştırmada, bu kurmaca kitaplardaki metin ve illüstrasyonları eleştirel bir şekilde incelemek için proto-metin analizi kullanılmıştır (Bourdillion, 1992). Bu meta araştırma yöntemi, metin analizi, eleştirel söylem analizi ve toplumsal göstergebilim ile görsel analizin bir araya getirilmesiyle ilgili kitaplarda yer alan belirgin ve örtük temsil iletiler ortaya çıkarılacaktır. Metin analizi aracılığıyla, "metne yerleştirilmiş gizli mesajları ortaya çıkarmayı" amaçladık (Hoffman ve ark, 2011 s.28).

Metin analizi, edebi eserlerinin yakın okumasının yapılmasıyla gerçekleştirilen esnek bir araştırma yöntemidir. Metinlerde yer alan örtük mesajların içeriğini ve yapısını incelemek için tasarlanmıştır (Frey, Botan ve Kreps, 1999). Eleştirel Söylem Analizi (ESA), araştırmacının, toplumsal olayları ve tutumları etkileyen ana kaynak niteliğindeki metinlerde yer alan gizli eyleycilerin daha derinlikli anlaşılmasını sağlar (Fairclough, 2003). Bu unsur, araştırmacının masum görünen çocuk kitaplarındaki özel gereksinime yönelik baskının nasıl teşvik edildiğini ortaya çıkarmasını sağladığı için özel gereksinim araştırmalarında oldukça önemlidir (Houston, 2015). ESA, özel gereksinimle ilgili sorunların temel nedenlerini ve metin, toplum ve kültür arasındaki ilişkileri vurgulamak için metnin analiz edilmesini sağlar (Mogashoa, 2014). ESA süreci, araştırmacının edebi eserlerde mevcut belirli temaları ve ortak özellikleri yansıtan kodlar üretmesini sağlar (Houston, 2015). Bu süreç, araştırma için son derece yararlıdır; çünkü tematik bir yaklaşım, özel gereksinimli karakterlerin olumlu veya olumsuz temsil edildiğini belirleyecektir (Fereday, 2006). Ayrıca, ESA'yı bir yöntem olarak kullandığımızda, güç ilişkileri ve özel gereksinim ideojileri de açığa çıkarabilir (Mogashoa, 2014). Bu araştırmada, ESA kullanmak, dilin toplumsal yapısını anlamaya olanak sağlayacaktır. ESA'yı toplumsal göstergebilim uygulamasıyla desteklemeyi amaçlıyoruz. ESA'nın bir dalı olan toplumsal göstergebilim, ağırlıklı olarak dilin toplumda tutum yaratmak için nasıl kullanıldığına odaklanır (Mitchell ve Snyder, 2000). ESA, araştırmacının metinde temalar oluşturmasına olanak tanırsa da göstergebilim, kullanılan dilin daha geniş ölçekli anlamını ve okuru özel gereksinimle ilgili daha kapsamlı tutumlara inandırmak için nasıl iletişim kurma ve ikna etme gücüne sahip olduğunu ortaya çıkarabilir (Mapley, 2015). Bu araştırmada göstergebilim kullanılarak, yazarın terminoloji ve dil seçimine odaklanılabilir ve özel gereksinim konularına ilişkin olumsuz yorumlara sahip olabilecek tekil kelimelere dikkat çekilebilir. Bu araştırma yöntemi, araştırmacının edebi eserleri daha eleştirel analiz etmesine olanak tanıyacak ve metinde özel gereksinim bireylere yönelik baskın kalıpyargıların net bir şekilde gösterilmesini sağlayacaktır (Mitchell ve Snyder, 2000). Kitapların derin anlamlarını ortaya çıkarmaya çalışırken (Johnsen, 1993)

araştırmanın amacı, bilinçli veya bilinçsiz olarak özel gereksinim ya da özel gereksinim bireyler hakkındaki önyargıları ya da kalıpyargı biçimindeki fikirleri destekleyip desteklemediklerini incelemektir. Başlangıçta makro analiz, yazarlardan birinin geliştirdiği çerçeveye dayanıyordu ve Dyches ve diğerlerinin (2001) çalışmalarından yararlanıyordu. Bu da, her kitabın sayfa sayfa incelenmesi ve özel gereksinimli ya da özel gereksinim bireylerle ilişkili resimler, illüstrasyonlar ya da metinlerin araştırmacı tarafından özel olarak işaretlenmesi anlamına geliyordu (Commeyras ve Alvermann, 1996; Ninnes, 2002). İkinci aşama olan mikro analizde, işaretlenen bölümleri dilbilimsel analiz kullanılarak incelenmiştir (Crawford, 2004). Burada, metnin içindeki dilsel yapılar leksikon, eyleyici ve eylem, ses, fiiller ve sıfatlar- (Ninnes, 2002), özel gereksinim ve özel gereksinim bireyler hakkındaki ‘gizli varsayımları’ ortaya çıkarmak için analiz edilmiştir (Crawford, 2004:21). Üçüncü ve son aşamada ilgili kitaplardaki imgeler incelenmiştir (Johnsen, 1993).

Özetle, bu araştırma beş masal kitabında ortaya çıkarılan özel gereksinim imgesini araştırmış, açıklamış ve fenomenolojik terimlerle birinci elden bir tanım elde etmiştir. Başlangıçtan itibaren, bu keşifsel araştırma, bir şeyleri dayatmayı, doğruları bulmayı veya bir şeyi doğru ya da yanlış olarak kanıtlamayı amaçlamamıştır. Sadece gerçeği yorumlama ve bu insani deneyimi anlamaya yardımcı olma çabası gösterilmiştir.

Analiz ve tartışma

Verilerin analizi, ayrı temalar halinde gruplandırılmış bir dizi bulgu ortaya çıkarmıştır. İlk olarak, peri masallarının ‘mükemmel fiziksel görünümüne’ sahip karakterlere yaptığı vurguyu ele alacağız.

Normallik ve ‘mükemmel fiziksel görünüm’

Bu araştırma için incelenen edebi eserlerde, çocuk edebiyatının normal ve fiziksel olarak güzel olma ihtiyacının üstünde kaydadeğer derecede durduğuna dair dikkate değer bir vurgu vardır. Bizim analizimize göre, normallik konusundaki bu ısrarlı tutum, incelediğimiz çocuk kitaplarının çoğunda mevcuttu. Seçilen beş kitaptan dördü, özel gereksinimli olmayan

karakterin güzelliğine büyük ölçüde odaklanırken, özel gereksinimli karakterleri ‘‘çirkin’’ olarak tanımlamıştı. Örneğin, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler hikayesi, güzelliğin gerek olduğu düşüncesi üstüne temellenir; çünkü hikâye, üvey annenin güzel üvey kızına duyduğu kıskançlık etrafında döner. Kitabın ana karakteri Pamuk Prenses ‘‘kar kadar beyaz bir tene, parlak kırmızı yanaklara ve abanoz kadar siyah saçlara’’ sahip olarak tanımlanmaktadır (Southgate ve Scott, 2012: 4). Kitabın görsellerindeki prenses temsili, özel gereksinimli olmayan karakterlerin görünümünün her zaman güzellik ve mükemmellik ile ilişkilendirildiğini göstermektedir. Neikirk (2009) bu argümanı desteklemekte ve bu çarpıtılmış güzellik görüşünün çocukların zihnine bir tohum ektiğine ve bunun da daha sonra ‘‘mükemmel fiziksel beden’’ konusunda güvensizliğe yol açacağını savunmaktadır. Bu bulgu, diğer araştırmacıların bulgularını da doğrulamaktadır; çocuklar için hikâye kitaplarının, ‘‘normal’’ olmak ve toplum içinde kabul görmek için, metindeki özel gereksinimli olmayan karakterlere benzer özelliklere sahip olmanız gerektiği inancını teşvik ettiğini göstermektedir (Santiago, 2007). Buna ek olarak, normallik vurgusu ve özel gereksinimli karakterin anormal olarak temsili Güzel ve Çirkin hikayesinde de tekrarlanmaktadır. Kitaptaki karakterlerin isimleri, hikâyede temsil edilme biçimlerini yansıtmaktadır. Hikâye, güzelliğin iyiliği, özel gereksinimin ya da ‘‘çirkin’’ görünen karakterlerin ise kötülüğü temsil ettiğini öne sürmektedir. Davis, Dickey ve Stratford (1992) tarafından ileri sürülen, fiziksel görünüme odaklanmak, özel gereksinimli olmayan karakterlerin her zaman güzel, popüler ve mükemmellik imgesi olarak temsil edildiği savını desteklemektedir. Fiziksel mükemmeliyet veya özel gereksinimli olmayan karakterin güzel olduğu fikri, incelediğimiz beş metnin tümünde yaygın bir tema olarak karşımıza çıkmıştır. İlginç bir şekilde, beş kitabın tamamında yer alan bir diğer bulgu ise, özel gereksinimli karakterin özellikle ‘‘normal’’ ve çekici olan karaktere intikam alma biçiminde zarar vermesiyle ilişkili olarak kötü temsil edilmesiydi. (Shapiro, 2000).

Özel gereksinimli karakterin dışlanması ve ondan kaçınması

Bu araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, incelenen çocuk kitaplarının çoğunda özel gereksinimli karakterin dışlandığı ve hikâyenin anlatısı içinde öteki olarak konumlandırıldığıdır. Örneğin, bu dışlanma teması Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler’de ayrıntılı olarak işlenmiştir. Burada cüceler, “büyük ormanın derinliklerindeki küçük bir kulübede” yaşadıkları ve “bütün günlerini dağlarda altın arayarak geçirdikleri” şeklinde tanımlanmaktadır (Southgate ve Scott, 2012: 14). Her ne kadar cüceler hikâye içinde olumlu karakterler olarak temsil edilse de okur, cüceleri kendi başlarının çaresine bakamayan “çocuksu” karakterler olarak algılar. Bu durum, Pamuk Prenses’in onlara karşı bir anne figürü gibi davranmasıyla gösterilmektedir (Croxtton, 2015). Bu dışlayıcı davranışa Güzel ve Çirkin hikâyesinde de rastlanmaktadır. Burada kötü karakter uzakta, karanlık, ürkütücü ve terk edilmiş bir ormanda yaşamaktadır; bu da karakterin fiziksel görünümünün toplum içinde kabul görmesini engellediğini düşündürmektedir. Ayrıca, dışlanma teması Çirkin Ördek Yavrusu hikâyesinde de temsil edilmektedir. Bu hikâye özel gereksinimi doğrudan temsil etmese de özel gereksinimin meselelerini temsil ettiği düşünülebilir. Bunun nedeni, Çirkin Ördek Yavrusu’nun dış görünüşteki farklılığa ve bunun toplum tarafından kabul edilebilirliğini nasıl belirleyebileceğine odaklanmasıdır. Bu hikâyede görünüm farkı, fiziksel farklılıkları özel gereksinim sorunlarıyla görselleştirilerek analiz edilmiştir. Bu anlayışla, “norm” dışında bir bedene sahip olan kişinin karşılaştığı damgalanma, hikâyenin anlatısıyla ilişkilendirilebilir. Hikâye, diğerlerine kıyasla aynı özelliklere sahip olmayan “çirkin” bir ördek yavrusuna odaklanır. Bu durum, karakterin dışlanmasına ve eziyet görmesine neden olur. Ördek, diğer hayvan karakterlerle uyum sağlamayı dener ancak tam dört kez dışlanır. Bu kitap, özel gereksinimli bireylerin toplumda günlük karşılaştıkları “beden mükemmelliği” ile ilgili yaygın meseleleri açıkça ortaya koymaktadır. Hikâyenin sonunda çirkin ördek yavrusu bir kuğuya dönüşür ve ancak o zaman bu karakter kabul edilir. Bu son, daha önce bahsettiğimiz süper engelli kalıpyargısını içerdiği için sorunludur. Çünkü farklılığın kabul

edilebilmesi için kişinin bir şekilde “normal” olması gerekmektedir. Özel gereksinim konusuyla birlikte ele alındığında bu yaklaşımın okurun özel gereksinimli bir bireyin toplumdaki “normal” insanlar tarafından kabul edilemeyeceğini, ancak benzer bir bedensel farklılığa sahip olanlar tarafından kabul edilebileceğini düşünmesine neden olacağı ileri sürülebilir. Rieser (2014), bu özel gereksinim konusuna odaklanan çocuk edebiyatının, çocukların zihinlerini şekillendirerek farklılıklara karşı olumsuz tutumlar geliştirmelerine yol açtığını öne sürmektedir. Rieser, bu etkili iletilerin, özel gereksinimli bireylere yönelik zorbalık ve nefret suçlarının neden hala var olduğuna dair başlıca gerekçelerden biri olduğunu ileri sürmektedir (Rieser, 2014).

Özel gereksinimli karakterin kötülüğün nesnesi olması

Bu araştırmanın bir diğer bulgusu, özel gereksinimli karakterin genellikle kötü karakter olarak yansıtılmasıdır. Daha önce de belirtildiği gibi, Peter Pan bu rolü özel gereksinimli karakterle ilişkilendiren asıl kitaptır. Bu hikâyenin bizim versiyonumuzdaki Kanca karakteri, “haydutların en kötüsü” (Collins ve Wilkinson, 2012:26) olarak tanımlanmış ve bir elinde kılıç, diğer elinde ise dev bir kancayla duran vahşi ve acımasız bir kaptan olarak resmedilmiştir. Kanca'nın hikâyeye dahil edildiği her bölümde, sürekli olarak özel gereksinimli olmayan karakterlere karşı intikam almaya çalıştığı görülmektedir. Bu durum, Dahl'ın (1993) özel gereksinimli karakterlerin temsil edildiği yerlerde genellikle özel gereksinimli olmayan karakterlerden intikam alma eğiliminde oldukları yönündeki görüşünü desteklemektedir. Bu da okurun, özel gereksinimli bireyin yaşam koşullarının, suçu ve suçluluğu başkalarına yüklemesine neden olduğuna inanmasını sağlar. Özel gereksinimin bir başka olumsuz temsili de Rumpelstiltskin kitabında gözlemlenebilir. Bu hikâyede “deforme olmuş” bir cüce olarak tanımlanan ana karakter, sinsi ve acımasız bir karakter olarak temsil edilmiştir. Rumpelstiltskin kitap boyunca “cin”, “tuhaf”, “küçük”, “korkunç” ve “çirkin” olarak tanımlanmıştır (Ross, 2010: 31). Kötülüğün nesnesi olarak, kraliçenin yeni doğan bebeğini çalmasıyla hikâyeye dahil edilmiştir. Quayson

(2007), çocuklar bu tür hikayeleri okuduğunda, karakteri sevmediklerini ve bunun, özel gereksinime karşı bir damgalanmanın gelişmesine yol açtığını savunmaktadır. Solis (2014) ise, özel gereksinimle ilgili bu mevcut görüşlerin, çocukların belirli bir özel gereksinimin, bir kişinin karakter özelliklerini belirleyebileceğine inandırılmaları sonucu gerçekçi hale gelebileceğini öne sürmektedir. Özel gereksinimli bireylere yönelik estetik kaygının temel nedeni bu yanlış inançlardır (Quayson, 2007).

‘Sonsuza kadar mutlu’ ile biten masallar

Analizimizde önemli görülen son tamamız, bu peri masallarındaki hikâyenin farklı şekillerde sona ermesiydi. Bu tespit, araştırmanın oldukça önemli bir yönünü oluşturur; çünkü her kitabın sonu önceki bölümlerde ele aldığımız konularla ilişkilidir. Örneğin, Güzel ve Çirkin kitabı, normalliğin özel gereksinim sorununa katkıda bulunan bir son sunmaktadır. Bunun nedeni, finalde çirkinin sihirli bir şekilde her zaman olduğu gibi yakışıklı bir prens dönüşmesidir. Burada, bu sonun Çirkin Ördek Yavrusu'nunkine ne kadar benzediğini not etmek dikkate değerdir. Bu gerçekçi olmayan son, Harnett'in (2000) bu tür çocuk edebiyatının özel gereksinimli karakterleri kullanırken süper engelli kalıpyargısını kullandığı görüşünü desteklemektedir. Özel gereksinimli karakterleri süper engelli olarak temsil eden edebiyat, insanları, başkaları tarafından kabul edilmek için özel gereksinimlerini değiştirmeleri ve 'normal' olarak görülen standartları karşılamaları gerektiği düşüncesine sevk etmektedir. Özel gereksinimli karakterin bu şekilde dönüştürülmesinin, çocukları özel gereksinimin gerçekçi olmadığına ve özel gereksinimli bireylerin sihirli bir şekilde iyileştirilebileceğine ya da tedavi edilebileceğine inandırdığı ileri sürülmektedir. Bu, özel gereksinimin yanlış bir temsildir ve yaratabileceği sonuçları ve toplumsal önyargıyı göz ardı etmektedir (Harnett, 2000). Ayrıca Beckett ve ark. (2010), 'sonsuz dek mutlu' sonların sorunlu kullanımının, çocukların özel gereksinimli karakterin daha az önemli olduğuna inanmalarına yol açtığını ve özel gereksinimli bireylerin yaşamları boyunca karşılaştıkları engelleri ve damgalanmayı da göz ardı ettiğini savunmaktadır. Analiz edilen beş kitabın dördünde

'sonsuz dek mutlu' ifadesi kullanılmıştır. Araştırmada, bu tür bir sonun kullanıldığı kitapların çoğunda özel gereksinimli karakterin ya öldürüldüğü ya kaybolduğu ya da 'normal' bir kişiye dönüştürüldüğü görülmüştür. Örnek olarak, Rumpelstiltskin kitabı, karakterin pencereden kaybolmasıyla sona erer ve ardından 'sonsuz dek mutlu yaşadılar' ifadesiyle mutlu bir görsel gelir (Ross, 2010: 36). Özel gereksinimin bu kadar olumsuz bir şekilde temsil edilmesiyle çocuklar normalliğin gücüne ve hikayedeki özel gereksinimli olmayan ve özel gereksinimli karakterler arasındaki hiyerarşiye maruz kalmaktadır.

Bir başka sorunlu hikâye sonu da Peter Pan adlı kitapta gözlemlenmiştir. Kitabın sonu şu ifadeyi içermektedir: 'Kanca suya düştü, timsah çenesini açtı- ve sonunda akşam yemeği olarak Kanca'nın geri kalanını yedi.' (Collins ve Wilkinson, 2012, s. 66). O halde burada, özel gereksinimli karakter mizahi olarak temsil edilmektedir ve bu da çocuk edebiyatında sıkça rastlanan bir temsildir (McGrail ve Rieger 2014). McGrail ve Rieger (2014), bu tür temsillerin çocukları özel gereksinimli bireylere gülünmesi gerektiği yönünde etkilediğine inanmaktadır. Bu özel gereksinim algısı, çocukların özel gereksinimli kişileri toplumdaki önem ve hiyerarşi açısından kendilerinden daha aşağı bir konuma yerleştirmelerini de sağlamaktadır (McGrail ve Rieger, 2014).

Sonuç

Bu çalışma boyunca özel gereksinimin klasik çocuk edebiyatındaki temsili incelenmiştir. Araştırmamızın ana bulgusu, toplum tarafından onaylanan sözde 'normların' önemli ölçüde odak noktası ve temsili olmuştur. Santiago (2007), çocuk edebiyatında normalliğin temsilinin, toplumda kabul görmek için insanların belirli fiziksel özelliklere sahip olması gerektiği inancını yarattığını tespit ederek bu bulguları desteklemektedir. Metinlerin çoğundaki bir diğer önemli bulgu da özel gereksinimli karakterin dışlanması, öteki olarak konumlandırılması ve kötülük timsali olarak sembolize edilmesiydi. Buna ek olarak, özel gereksinimli karakter yalnızca kötülükle ilişkilendirilmekle kalmayıp, aynı zamanda okurun ona gülmesini teşvik

eden bir şekilde sunuluyordu. Daha önce yapılan çalışmalarını destekleyen bir başka bulgu da hikâye sonlarının 'sonsuz dek mutlu' şeklinde bitirilmesi idi. Bu çarpık bakış açısında, sonsuz dek mutlu sonun kullanılması sıklıkla özel gereksinimli karakterin önemsiz olduğunu ve herkesin mutlu bir hayat yaşaması için bu karakterlerin yok olmasının ya da dönüştürülmesinin şart olduğunu göstermiştir (Beckett vd., 2010). Bu bulgu araştırmamızın merkezinde yer alırken, özel gereksinime ilişkin başka sorunlu temsillerde tespit edilmiştir; bu da bizi bu kitapların küçük çocuklarla eleştirilmeden kullanılmaya devam edilmesini sorgulamaya yöneltmiştir.

Yukarıda detaylandırılan bulgular, klasik çocuk masallarının İngiliz Ulusal Müfredatında kullanılmasının sorunlu olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Çünkü bu araştırma, özel **gereksinimin** bu metinlerde olumsuz bir şekilde formüle edildiğini göstermektedir. Bu tür ayrıştırıcı hikayelerin bulunması, Greta'nın (1986) özel gereksinimin nasıl acınacak bir durum olarak temsil edildiğini ve özel gereksinimli olmayan insanlar ve toplum için bir yük olduğunu tespit eden araştırmasıyla paralellik gösterir. Biz de benzer şekilde, özel gereksinime karşı bu tür ayrımcı ideolojilerin ve özel gereksinimli karakterlerin anlatılara dahil edilmesinin yetersizliğinin, özel gereksinimli bireylerin toplum içinde ayrıştırılmasına yol açtığını öne sürüyoruz. Ayrıca, edebi eserlerde özel gereksinimle ilgili konuların bu şekilde işlenmesinin, küçük çocuklarda özel gereksinimli bireylere yönelik engeller ve olumsuz önyargılar yaratabileceğini ileri sürüyoruz. O halde bulgularımız, Prater ve Dyches'in (2008) araştırmasını destekliyor; bu araştırma, tüm çocuklar için tartışmasız bir şekilde faydalı olabilecek tek şeyin 'kapsayıcı edebiyat' olduğunu öne sürüyor. Bu nedenle, İngiliz Ulusal Müfredatını desteklemek amacıyla kullanılan mevcut müfredat metinlerinin öğretmenler tarafından öğretim ve öğrenme faaliyetlerinde eleştirilmeksizin kullanılmamasını sağlamak üzere bu metinlerin incelenmesi gerektiğine inanıyoruz.

Kaynakça

Agbaw, Y (2011) Reading Disability in Children's Literature: Hans Christian

Anderson's Tales. *Journal of Literary & Cultural Disability Studies*, Vol. 5(1), 91-107

Ayala, E. C. (1999). "Poor Little Things," and "Brave Little Souls": The Portrayal of Individuals with Disabilities in Children's Literature. *Reading Research and Instruction*, Vol. 39, pp. 103-117.

Baglieri, S and Shapiro, A (2012) *Disability Studies and Inclusive Classroom*. Oxon: Routledge. Barnes, C (1992) *Disabling Imagery and the Media: an Exploration for Media Representations of Disabled People*. Halifax: Ryburn Publishing Limited.

Beckett, A, Ellison, N, Barrett, S and Shah, S (2010) 'Away with the Fairies?' Disability within Primary school age Children's Literature. *Disability and Society*. [online], Vol. 25(3), pp. 373-386. Available at: https://www.researchgate.net/publication/233027215_'Away_with_the_fairies'_Disability_within_primary-age_children's_literature [Accessed 1 February 2016].

Biklen, D. and Bogdana, R. (1977) Media portrayal of disabled people: A study of stereotypes'. *Inter-racial Children's Book Bulletin*, Vol. 8(6-7), pp. 4-9

Bourdillion, H (1992) *History and Social Studies – Methodologies of Textbook Analysis*. Amsterdam: Swets and Zeitlinger.

Cameron, L and Rutland, A (2006) Extended contact through story reading in school: Reducing children's prejudice toward the disabled. *Journal of Social Issues* [online], Vol. 62(3), pp. 469-88. Available at: https://kar.kent.ac.uk/4158/1/Cameron_et_al2006-Journal_of_Social_Issues.pdf [Accessed 4 February 2016].

Collins, J and Wilkinson, A (2012) *Peter Pan*. London: Ladybird Tales.

Connor, D. and Bejoian, L. (2007). Crippling school curricula: 20 ways to teach disability, *The Review of Disability Studies: An International Journal*, Vol. 3(3), pp. 3- 13.

Commeyras, M. and Alvermann, D. E. (1996) Reading about women in world history textbooks from one feminist perspective, *Gender and Education*, Vol. 8(1), pp. 31– 48.

Crawford, K. (2004). *Inter Cultural Education: the role of school textbook analysis in shaping a critical discourse on nation and society*. Paper presented at the Pacific Circle Consortium 27th Annual Conference, Hong Kong, Institute of Education. 21st-23rd April 2004.

Crow, L. (1990) *Disability In Children’s Literature*. Transcript of a seminar given to the Arts Council Literature Department, [online]. Available at: <http://www.roaringgirl.com/work/disability-in-childrens-literature> [Accessed 8 Sep. 2014].

Croxtan, K (2015) *Disney Narrative Influences: Authors Snow White, the Grim Brothers and the Studio the Dwarfs Build*. In: Jackson, K, M and West, M, I (Eds). *Walt Disney from Reader to Storyteller: Essays on the Literary Inspirations*. McFarland: USA. pp. 21-30.

Dahl, M (1993) *The Role of the Media in Promoting Images of Disability – Disability as metaphor: The Evil Crip*. *Canadian Journal of Communication*, [online] Vol. 18(1). Available at: <http://www.cjc-online.ca/index.php/journal/article/view/718/624> [Accessed 16 February 2016].

Davis, K, Dickey, J and Stratford, T (1987) *Out of Focus*. London: Women’s press. Department of Education (2014) *The National Curriculum in England: Key Stages 1 to 4 Framework Document*. London: Crown.

Dyches, T. T; Prater, M. A. and Cramer, S. (2001). *Characterization of Mental Retardation and Autism in Children’s Books*. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, Vol. 36, pp. 230-243.

Fairclough, N. (2003) *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.

Fereday, J (2006) *Demonstrating Rigor Using Thematic Analysis: A Hybrid Approach of Inductive and Deductive Coding and Theme Development*. *International Journal of Qualitative Methods*, [online] Vol. 5(1), pp. 80-92. Available at: <http://ijq.sagepub.com/content/5/1/80.full.pdf+html> [Accessed 21 Apr. 2016].

Flood, A (2016) The Guardian: Fairytales Much Older Than Previously Thought, Say Researchers. The Guardian Newspaper [online], 20 January. Available at: <http://www.theguardian.com/books/2016/jan/20/fairytales-much-older-than-previously-thought-say-researchers> [Accessed 10 February 2016].

Frey, L, Botan, C and Kreps, G (1999) Investigating communication: An introduction to research methods, 2nd ed. Boston: Allyn and Bacon.

Fritzsche, K. P. (1992) 'Prejudice and underlying assumption,' in: H. Bourdillion (ed.), *History and Social Studies - Methodologies of Textbook Analysis*. (Amsterdam, Swets and Zeitlinger). pp. 29–52.

Goodley, D. (2010) *Disability Studies. An interdisciplinary Introduction*. London: Sage. Greta, L (1986) "Handicapped Characters in Children's Literature: Yesterday and today." *Children's Literature Association Quarterly* [online], Vol. 10(4), pp. 181–84. Available at: <https://muse.jhu.edu/article/248427> [Accessed 4 February 2016].

Hall, L (1994) *Fairy Tales in the Primary Curriculum. Education 3-13*. [online], Vol. 25(1), pp. 18-23. Available at: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03004279785200051> [Accessed 26 February 2016]

Harrill, J. L., Leung, J. J., McKeag, R. A., and Price, J. (1993). *Portrayal of Handicapped/disabled Individuals in Children's Literature: Before and After Public Law 94-142*. Oshkosh: University of Wisconsin-Oshkosh.

Harnett, A (2000) Escaping the 'Evil Avenger' and the 'Supercrip': Images of Disability in Popular Television. *The Irish Communications Review*[online], Vol. 8, pp. 21-28. Available at: <http://www.icr.dit.ie/volume8/articles/21-29Harnett.pdf> [Accessed 1st February, 2016].

Hodkinson, A. (2007a) Inclusive Education and the Cultural Representation of Disability and Disabled People: Recipe for Disaster or Catalyst of Change? *Research in Education*, Vol. 77, pp. 56–76

Hodkinson, A (2016a) Constructing Impairment and Disability in School Reading Schemes. *International Journal of Primary, Elementary and Early Years*.

Hodkinson, A. (In Press) The Unseeing Eye: Disability and the hauntology of Derrida's ghost. A story in three parts. *International Review of Qualitative*

Research.

Hodkinson, A. and Beigi, A. (2014) The curious case of the school textbook: pedagogical support or covert tool of manipulation? *Educational Futures The Journal of the British Education Studies Association*. Vol. 6(2), pp. 54-66.

Hodkinson, A. and Beigi, A., (2016) A comparative analysis of the cultural representation of disability in school textbooks in Iran and England. *Education* 3-13, 3(33), pp. 1-14.

Hoffman, J, V, Wilson, M, B, Martinez, R, A and Sailors, M (2011) *Content Analysis: The Past, Present and Future*. In: Duke, N, K and Mallette, M, H. eds. *Literacy Research Methodologies*. 2 nd ed. New York: The Guilford Press.

Houston, E (2015) *The Representation of Learning Difficulties in Mid-Twentieth Century Classic American Novels*. Master's Degree. Dissertation, Liverpool Hope University

Hughes, C (2012) *Seeing Blindness in Children's Picture books*. *Journal of Literary and Cultural Disability Studies*. [online], Vol. 6(1), pp. 35-51. Available at: <http://online.liverpooluniversitypress.co.uk/doi/abs/1.3828/jlcds.2012.3> [Accessed 1 February 2016].

Johnsen, E.B. (1993) *Textbooks in the kaleidoscope: A critical survey of literature and research on educational texts* (New York, Oxford University Press).

Le, E (2006) *The Spiral of anti-other Rhetoric: Discourses of Identity and the International Media Echo*. Amsterdam: John Benjamin's Publishing. p.15.

Leslee, K and Sturn, B (2007) *We Said Feminist Fairy Tales, Not Fractured Fairy Tales*. *Children & Libraries: The Journal of the Association for Library Service to Children* [Online], Vol. 5(3), pp. 38-41. Available at: https://www.csun.edu/~bashforth/305_PDF/305_FinalProj/305FP_Gender/WeSaidFemiistNotFracturedFairyTales_Winter07.pdf [Accessed 6 February 2016].

Mccabe, J., F. Fairchild, L. Grauerholz, B. Pescosolido and D. Tope, (2011) *Gender in twentieth century children's books patterns of disparity in titles and central characters*, *Gender and Society*, Vol. 25(2), pp. 197-226.

Mapley, H (2015) In Search of Disability: A Critical Discourse Analysis of a Key Stage 1 Guided Reading Scheme. *Disability & Society* Vol. 30(6), pp. 896-909.

McGrail, E and Rieger, A (2014) Humor in Literature About Children With Disability: What Are We Seeing in Literature? *The Educational Forum*, Vol. 78(3), pp. 291-304.

Mitchell, D, T and Snyder, S, L (2000) *Narrative Prosthesis: Disability and the dependencies of discourse*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Mogashoa, T (2014) Understanding Discourse Analysis in Qualitative Research. *International Journal of Humanities Social Sciences and Education* [Online], Vol. 7(1), pp. 104-113. Available at: <https://www.arcjournals.org/pdfs/ijhsse/v1-i7/12.pdf> [Accessed 26 Mar. 2016].

Neikirk, A (2009) 'Happily Ever After' (or What Fairytales Teach Girls about Being Women) *Hohonu: A Journal of Academic Writing* [Online], Vol.7, pp. 38-42. Available at: <https://hilo.hawaii.edu/academics/hohonu/documents/Vol07x07HappilyEverAfter.pdf> [Accessed 14 Apr. 2016]

Ninnes, P. (2002) Discursive space(s) in science curriculum materials in Canada, Australia and Aotearou/New Zealand. *Journal of Curriculum Studies*, Vol. 34(5), pp. 557–80.

Prater, M (2003) Learning Disabilities in Children's and Adolescent Literature: How are Characters Portrayed? *Learning Disability Quarterly* Vol. 26(1), pp. 47-62.

Prater, M and Dyches, T (2008) *Teaching about Disability through Children's Literature*. Westport: CT Libraries Unlimited.

Preston, D (2010) Finding Difference: Nemo and Friends Opening the Door to Disability Theory. *English Journal*, Vol. 100(2), pp. 56-60.

Quayson, A (2007) *Aesthetic Nervousness: Disability and the Crisis of Representation*. Chichester: Columbia University Press.

Rieser, R (2014) *Anti-Bullying Alliance: Challenging Bullying and Harassment of Disabled People in Class: A Resource For Teachers*. [online].

London: Disability History Month. Available at: [http://www.antibullyingalliance.org.uk/media/10881/Challenging -Bullying-and-harassment-of-disabled-people-FINAL.pdf](http://www.antibullyingalliance.org.uk/media/10881/Challenging-Bullying-and-harassment-of-disabled-people-FINAL.pdf) [Accessed 11 Feb. 2015].

Reiser, R. and Mason, m. (1992) Disability equality in the Classroom: A human rights issue. Available online at: http://www.worldofinclusion.com/res/deinclass/text_only.pdf (accessed 6 Jul. 2014).

Ross, T (2010) *My Favourite Fairy Tales*. Great Britain: Andersen Press.

Santiago, S (2007) Snow White and the Seven ‘Dwarfs’ – Queercrippled. *Hypatia*, Vol. 22(1), pp. 114-131.

Saunders, Kathy (2000) *Happy Ever Afters: A story-book code to teaching children about disability*. Stoke-on-Trent: Trentham Books Limited.

Shakespeare, T (2005) Disability Studies Today and Tomorrow. *Sociology of Health & Illness*, Vol. 27(1), pp. 138-148.

Shakespeare, T (1994) Cultural representation of disabled people: Dustbins for disavowal? *Disability & Society*, Vol. 9(3), pp. 283–99.

Shapiro, A (2000) *Everybody Belongs: Changing Negative Attitudes Towards Classmates with Disabilities*. New York: Routledge.

Siebers, T (2010) *Disability aesthetics*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Schmiesing, A. (2014) *Disability, Deformity, and Disease in the Grimm’s Fairy Tales*. Detroit: Wayne State University Press.

Snyder, S, L and Mitchell, D, T (2006) *Cultural Locations of Disability*. Chicago: University of Chicago Press.

Solis, S (2004) The disability making Factory: Manufacturing ‘Differences’ through Children’s books. *Disability Studies Quarterly* [Online], Vol. 24(1). Available at: <http://www.dsqsds.org/article/view/851/1026> [Accessed 6 February 2016].

Sontag, S (1978) *Illness as metaphor*. New York: Farrar, Strauss and Giroux.

Southgate, V and Scott, G (2012) Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler. London: Ladybird Tales.

Titchkosky, T (2009) Disability Images and the Art of Theorizing Normality. International Journal of Qualitative Studies in Education, Vol. 22(1), pp. 75-84.

Wall, B and Crevecoeur, Y (1991) Narrator's Voice: The Dilemma of Children's Fiction. New York: Palgrave Macmillan.

Ullah, H. Ali, Z. and Naz, A. (2014) Gender Representation in Children's Books: A Critical Review of Empirical Studies, World Applied Sciences Journal Vol. 29(1), pp. 134-141.

Walter, A and Horne, S (2000) The Ugly Duckling. London: Hopscotch Fairy Tales.

Yokota, J (1993) Issues In selecting Multicultural Children's Literature. Language Arts, Vol. 70(3), pp. 156-167.

Zascavage, V. (2014) Disability, Difference, and Determination in Grimm's Fairy Tales, International Journal of Humanities and Social Science, Vol. 4(11), pp. 157- 164

İngilizceden Türkçeye Çeviren: İlayda Altuner

Çeviri Editörü: Büşra Yaman

Kaynak Metin: Hodkinson, Alan, Jemma Park (2017) "Telling Tales". An Investigation into The Representation of Disability in Classic Children's Fairy Tales", *Educational futures*, Cilt: 8, Sayı: 2, s.48-68.

Resimli Çocuk Kitaplarındaki Sağır Karakterlerin Tasvirini Yeniden Düşünmek

Debbie B. Golos ve Annie M. Moses

Çocuk edebiyatı, çocuklara hem kendilerinin hem de başkalarının temsil edilmesini yazılı ve resimli olarak görme fırsatı sağlar. Resimli kitaplarla etkileşime geçmek temel okuryazarlık ve dil becerileri ile okuma sevgisini geliştirirken, nitelikli kitaplar okumak (ve/ya dinlemek) kişinin kendisine ve başkalarına değer vermesini ve saygı duymasını teşvik edebilir. Ancak bazen gerçek dünyadaki çeşitlilik, küçük çocuklar için hazırlanan kitaplarda iyi (veya hiç) temsil edilmez (Mendoza ve Reese, 2001; Kama, 2004). Bu makalede Sağır¹ karakterleri kültürel bir bakış açısıyla betimleyen çocuk kitaplarının sayıca eksikliğini ve bunlara duyulan büyük ihtiyacı tartışacağız. Ayrıca resimli çocuk kitaplarında yer alan metin ve çizimlerdeki sağır ve sağır karakterlerle ilgili mesajlardan örnekler vereceğiz (örn. Golos ve Moses, 2011; Golos vd., 2012). Son olarak hem duyan hem de S/sağır çocukların yanı sıra ebeveynler ve eğitimciler için bazı çıkarımların altını çizeceğiz.

Sağırlık söz konusu olduğunda insanların aklına çoğu zaman engelli, yani bir şeyi yapamayan (örn. duyamayan) bir birey gelir. Bu da sağırlığı bir engel olarak ya da tıbbi müdahale ile düzeltilmesi gereken bir durum olarak görmeyi gerektiren patolojik bir bakış açısını temsil eder (koklear implantlar veya işitme cihazları gibi; örn. Lane, 1992; Lane vd., 1996; Padden ve Humphries, 2006). Sağır çalışmaları yürüten akademisyenler ise sağır kişilerin kendi dilleri (Amerikan İşaret Dili) ve kültürleri (Sağır kültürü) ile zengin bir azınlığın, yani Sağır topluluğunun bir üyesi olarak görüldüğü, kültürel bir alternatif bakış açısı önerir (örn. Lane vd., 1996).

¹ Bu makalenin amacı doğrultusunda, küçük “s” ile başlayan sağır tıbbi bağlamda işitme kaybı olan ve büyük “S” ile başlayan Sağır da kendini Sağır topluluğa ait olarak gören bireyler için kullanıyoruz.

Edebiyatta Sağırılık ve Sağırlara Dair Bakış Açısı

1990'dan önce araştırmacılar medyada engelli karakterlerin betimlenişini incelediklerinde diğer engeller gibi sağırlığın da “iyileştirilmesi gereken”, “yalnız”, “öfkeli”, “tehlike altında” ve/ya “günlük hayatta faaliyet gösteremeyen” bir kişi bağlamında kalıplaştırıldığını saptadılar (örn. Carlisle, 1998). Son zamanlarda ise bazıları sağırılık tasvirlerini patolojik ve kültürel perspektifler açısından karşılaştırmaya başlamıştır. Sağır kültürüne ilişkin farkındalık artmış olsa da ampirik çalışmalardan elde edilen bulgular patolojik bakış açısının hâkim olduğunu gösteriyor (Golos, 2010; Golos ve Moses, 2011; Golos vd., 2012). Örneğin 1990'dan sonra yayımlanan ve ana karakteri sağır olan 20 resimli çocuk kitabının metin ve resimlerini içerik analizine tabi tuttuk (Golos ve Moses, 2011; Golos vd., 2012). Sonuçlar mesajların çoğunun sağırlığa patolojik bir bakış açısıyla yaklaştığını gösterdi (metindeki mesajların %71'i ve resimlerdeki mesajların %93'ü).

Patolojik sağırılık modelini yansıtan mesajların yaygınlığı, genç okuyucuların devlet okullarına giden ve işiten çocuklarla kaynaştırılan sağır karakterler ile bu tür ortamlarda karşılaşabilecekleri mücadeleleri anlatan kitapları deneyimleme olasılığını arttırabilir. Örneğin çoğunlukla Oliver gibi duyamayan ve bunun sonucunda işitme cihazını alana kadar yalnız kalan karakterleri öğrenebilirler (Riski ve Klakow, 2001).

Çocuk edebiyatında kültürel betimlemeler görölse de Oliver gibi karakterler hâkim konumdadır. En yaygın patolojik yönelimli mesajların; karakterin sağırlığını düzeltmeye, işitme desteği (örn. işitme cihazı veya koklear implant) aldıktan sonra faaliyet gösterme yeteneğinin veya yaşam kalitesinin arttığına yönelik referanslar içerdiğini tespit ettik (Golos ve Moses, 2011; Golos vd., 2012).

Tekrar tekrar gördüğümüz bazı mesajlar da tehlikeli durumlardaki sağır çocuklar ile ilgiliydi. Örneğin resimli bir kitapta, duyamadığı için sağır bir karaktere araba çarpabileceğinden endişelenilir (Roth, 2000). Bir başka hikâyede, ilkokul yaşlarındaki sağır bir çocuk üzülererek asansöre

kaçar ancak asansörü nasıl kullanacağını bilmediği için asansörde mahsur kalır. Diğer karakterler, sağır çocuk sözlü talimatlarını duyamadığı için endişelenirler (Watkins, 1993). Bu ve örnekleme bulunan diğer benzer mesajlar da engellilik edebiyatı gibi, sağır bir çocuğun iyileştirilmesi gerektiği veya günlük durumlarda faaliyet göstermek için yardıma ihtiyaç duyduğu klişesini sürdürür (Carlisle, 1998; Golos ve Moses, 2011; Golos vd., 2012).

Örnekleme küçük olsa da analiz edilen 20 resimli kitabın metin ve resimlerinde çok az kültürel mesaja rastladık. Bu sayılı örneklerden biri *Moses* serisinde görülür. Sağır karakter Moses, sağırlar okuluna gider ve herkes (ailesi de dahil olmak üzere) işaret dili kullanır. Annesi Moses'a okuldaki ilk gününün nasıl geçtiğini sorduğunda, "10 sınıf arkadaşım var ... ve onu da arkadaşım" diye cevaplar (Millman, 2000, s. 27). Diğer örnekler arasında Sağır topluluğa dair bazı özellikleri (örn. bir Sağır tiyatro yapımına katılmak) veya yanıp sönen ışıklar ve günlük hayatta kullanılan diğer kültürel teknolojiler (örn. tıbbi müdahale olmadan) kullanan Sağır karakterleri betimleyenler de var (örneğin, Millman, 2000; Tildes, 2006).

Ancak daha patolojik bir bakış açısı sergileyen kitapların da bazı olumlu mesajlar içerdiğini belirtmek gerekir. Örneğin bazı kitaplar sağır çocukların ebeveynleri ile olumlu ilişkilerine dair mesajlar içerir. *Moonbird* [Ay Kuşu] (Dunbar, 2007) kitabında ebeveynler iletişimin ve sağır çocuklarına değer vermenin önemini öğrenirken, *Dad and Me in the Morning* [Sabahleyin Babam ve Ben] (Larkin, 1994) kitabında işiten bir baba ve sağır çocuğu güneşin doğuşunu izlerken bağ kurarlar. Bu gibi anlar aile üyeleri ile sağır çocukları arasındaki önemli bağı temsil eder.

Resimli Kitaplarda Sağırlık ve Sağır Bireylere Dair Bakış Açılarına İlişkin Çıkarımlar

Patolojik bakış açısının hâkim olmasının nedenlerinden biri, koklear implantlar gibi tıbbi teknolojilerdeki artış olabilir. Bunun sonucunda sağır çocuklar giderek daha fazla genel eğitim ortamlarına kaynaştırılır veya

özel sınıflara yerleştirilir. Ancak bu ortamlarda sağır çocukların diğer sağır çocuklar ve/ya yetişkinlerle etkileşimi genellikle sınırlıdır, Amerikan İşaret Dili öğretilmeyebilir veya teşvik edilmeyebilir, sınıflarda çoğunlukla Sağır kültürünü öğretecek uzman ve/ya imkân bulunmaz.

Son bulgular, işitme desteği kullanmayan sağır çocukların Amerikan İşaret Dili gibi görsel dile (örn. Mayberry, 2007, 2010) ve kültürel olarak Sağır rol modellere (örn. Holcomb, 1997) maruz kalmaktan fayda gördüğünü gösterir. Sağır topluluğun üyeleri ve Sağır bireylere yönelik ulusal kuruluşlar², birçok sağır çocuk için tercih edilen ortam olarak Amerikan İşaret Diline ve Sağır kültürüne erişim sunan sağır okullarını destekler. Ancak bu okullarda eğitim görmeyen ve sayıları giderek artan çocuklar için olumlu Sağır rol modellere ve Amerikan İşaret Dili hakkında olumlu mesajlara daha fazla ihtiyaç duyulabilir. Resimli çocuk kitaplarından yararlanmak, bunun yollarından biri. Ayrıca kitaplar duyan bireylere, S/ sağır bireylere karşı anlayış ve saygıyı teşvik eden mesajlar sunabilirler. Ancak bunun için Sağır topluluğu ve Sağır kültürü hakkında doğru bilgiler içermeleri gerekir.

Nihayetinde resimli kitaplar, çocukların kendilerine ve başkalarına ilişkin algıları üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Duyan çocuklar, patolojik bir bakış açısı sunan resimli kitaplar okurlarsa (veya dinlerlerse) sağırlığın bir engel olduğunu, sağır bireylerin günlük yaşamda zorluklar çektiğini ve sağır bireylerin mutlu olmak, faaliyetlerini yerine getirebilmek ve kabul görmek için tıbbi “tedavilere” ihtiyacı olduğunu öğrenebilirler. Sağır çocuk için ise bu tür betimlemeler, kim oldukları ve neler yapabilecekleri konusunda yetersizlik ve/ya düşük bir benlik algısı uyandırabilir. Çocuklar “iyileştirilme” ihtiyacı da hissedebilir.

Öte yandan resimli kitaplar Sağırların kültürel bakış açısını yansıtırsa sağır ve duyan çocuklar, Sağır kültürünün var olduğunu ve gelişmekte olduğunu öğrenebilir, duyan bireylerden ayrı olan dil, tarih ve değerleri hakkında daha fazla bilgi edinebilirler. Resimli kitapların mesajlarına maruz

2 Bkz.: (Çevrimiçi) <http://www.nad.org/issues/education/k-12/position-statement-schools-deaf>, 20.01.2025

kalma ve bunlar hakkında tartışma yoluyla, duyan bireyler Sağır çocuğun dilini ve kültürünü korumaya yardımcı bile olabilirler. Sağır okurlar, *Moses* serisindeki ana karakter gibi, Sağır öğretmenlerin işaret dili kullandığı bir okula gidebileceklerini, görsel bir dilde (örn. Amerikan İşaret Dili) ve görsel bir ortamda güçlü yönlerini kullanarak sanattan, atletizmden ve akademiden keyif almayı öğrenebileceklerini görebilirler. Bu da gurur duygusunu teşvik edebilir ve güçlü bir benlik algısı geliştirmeye yardımcı olabilir.

Gelecekteki Uygulamalar

Çoğunluktan farklı olmak çoğu zaman olumsuz bir şekilde tasvir edilir. Sağırlar üzerine çalışmalar gerçekleştiren akademisyenler, Sağır topluluğu kayıptan ziyade kazanç olarak görmenin bir yolu olarak “Sağır Olmanın Kazancı” (*Deaf Gain*³) terimini ortaya attılar (Bauman ve Murray, 2009). Bu terim, Sağır bireylerin kendi topluluklarına ve daha geniş anlamda tüm topluma benzersiz bir katkı sağladığı görüşünü temsil eder. Bunlardan en dikkate değer olanlar, görsel bir dil aracılığıyla iletişim kurmak (örn. Amerikan İşaret Dili) ve görsel ortamlar tasarlamak (bol ışıklı, herkesin birbirini görebileceği şekilde düzenlenmiş koltuklar vb.) dahil olmak üzere görsel “yaşam biçimleridir” (Bahan, 2009).

Resimli çocuk kitaplarında “Sağır Olmanın Kazancı” kavramının teşvik edilmesine yardımcı olmak için ebeveynleri ve öğretmenleri kültürel mesajlar içeren kitapları derslerine dahil etmeye ve bu kültürel mesajlar üzerine tartışmaya davet ediyoruz. *Moses* serisine ek olarak son örnekler arasında *Zoey Goes* [Zoey Gidiyor] serisi gibi Sağır yazar/çizerlerin yeni e-kitapları da yer alıyor. Web sitelerine göre e-kitapların amacı, sağır çocukların “kendilerini görmeleri” ve duyan çocukların “dilsel bir azınlık hakkında bilgi edinmeleri”dir. Ebeveynler ve öğretmenler, (hem duyan

3 Ç.n.: *Deaf Gain* yani Türkçe karşılığıyla Sağır Olmanın Kazancı Sağır olmayı bir eksiklik değil, değerli bir kazanım olarak gören bir terimdir. Bu kavram, sağırlığı genellikle düzeltilmesi gereken bir sorun olarak gören tıbbi yaklaşımdan farklıdır ve Sağır olmanın getirdiği kültürel, bilişsel ve dilsel faydaları vurgular. Bu açıdan topluma dahil olma ve kapsayıcılık için oldukça önem teşkil etmektedir. Kişi ve kurumları Sağır bireylerle etkileşimde bulunmanın zenginliğini anlamaya ve onların dünyayı algılama biçimini tanımaya teşvik eder.

hem sağır) çocuklarla sağır bireylerin görsel yaşam biçimlerinden nasıl faydalandıklarını ve bunlara nasıl eriştiklerini tartışarak bu mesajlardan faydalanabilirler; örneğin köpeklerinin dikkatini çekmek için ona seslenmek yerine ışık kullanmak gibi. Yine de bu tür mesajları daha fazla içeren yüksek kaliteli edebiyata ihtiyaç var.

Patolojik mesajlar mevcut olduğunda, eğitimciler bunları tartışmaya zaman ayırmalıdır. Örneğin asansörde mahsur kalan sağır çocukla ilgili kitabı okuduktan sonra yetişkinler çocuklara bu durumun gerçekçi olup olmadığını sorabilir veya karşıdan karşıya geçmek gibi eylemler için sağır bireylerin kullandığı görsel stratejileri nasıl kullanabileceklerine dair örnekler sunabilirler. Son olarak duyan konuşan çocuklar, tıbbi teknoloji kullanımları veya tıbbi geçmişleri ne olursa olsun sağır çocukların da arkadaşları olabileceğini, başkalarıyla paylaşabilecekleri beceri ve yetenekleri olabileceğini ve anlamlı hayatlar sürebileceklerini öğrenebilirler.

Gelecekteki Araştırmalar

Gelecekteki araştırmalar için bir alan olarak resimli çocuk kitaplarının niteliklerinin incelenmesini öneriyoruz. Sağır karakterlerin yer aldığı resimli çocuk kitaplarındaki bazı hikâye ve temaları inceledikten sonra, karakterler sağır olmasaydı bu hikâyelerin yayımlanıp yayımlanmayacağı sorgulanabilir. Örneğin asansör kullanmayı bilmeyen ilkökul yaşlarındaki duyan bir çocuk hakkında bir hikâye yayımlanır mıydı? Mevcut edebiyatın niteliğini incelemek için ampirik bir incelemeye gerek olsa da öğretmenler sınıflarına dahil edecekleri kitapları seçmeden önce bu kitapların içerdiği hikâye ve mesajları gözden geçirmeli. Nihai hedef, çocukların zamanına ve ilgisine değer, erken okuryazarlık becerilerini geliştirmeye yardımcı olan ve farklı bireyler hakkında önemli ve doğru bilgiler sağlayan kitaplar seçmek.

Sonuç

Resimli çocuk kitapları, farkındalığı ve değer vermeyi öğretme vaadinde bulunur. Ancak bunu yapabilmek için farklı grupların olumlu ve doğru bir şekilde tasvir edilmesi gerekir. Resimli kitaplar, işitme kaybından

ziyade görsel yaşam biçimlerinin benzersiz niteliklerini ve avantajlarını gösteren resimler, kurgusal hikâyeler, biyografiler ve diğer türler aracılığıyla “Sağır Olmanın Kazancı” fikrini tasvir edebilir. Bununla birlikte alternatif mesajlar mevcut olsa bile bu konular çocuklarla tartışılmalıdır, böylece duyan okurlarda bir farkındalık ve değer geliştirirken, S/sağır okuyucularda da Sağır kültürü ve Sağır topluluğu ile gurur duyma ve bağ kurma hissi geliştirirler.

Tıpkı çocukluğumuzda en sevdiğimiz resimli kitabın yıllar boyunca bizimle kalması gibi, farklı bireyleri ve farklı yaşam biçimlerini gösteren resimli kitaplarda tasvir edilen diğer karakterler ve mesajlar da bizimle kalabilir. Resimli kitaplar düşüncelerimizi, algılarımızı ve kimliğimizi etkileme potansiyeline sahiptir. Küçük çocuklar için resimli kitapların seçilmesi ve tartışılması, ilham vermek ve aydınlatmak için her gün olanaklar sunar. Çocuklar için seçilen kitapların, kendileri ve başkaları hakkında hem anlık hem de kalıcı olumlu bir izlenim oluşturarak bu olumlu sonuçları teşvik etmesi ideal olandır.

Kaynakça

- Bahan, B. (2009). Sensory orientation. *Deaf Studies Digital Journal*, 1.
- Bauman, H.-D. ve Murray, J. (2009). Reframing from hearing loss to Deaf Gain. *Deaf Studies Digital Journal*. Carlisle, M. (1998). Portrayal of people with disabilities in children’s literature 1940s-1980s.
- Dunbar, J. (2007). *Moonbird* (J. Ray, Illus). London: Transworld Publishers.
- Golos, D. (2010). The representation of Deaf characters in educational television: a content analysis. *Journal of Children and Media*, 4, ss.248-264. doi: 10.1080/17482798.2010.486130
- Golos, D. ve Moses, A. (2011). Portrayal of deaf characters in children’s picture books. *American Annals of the Deaf*, 156, ss.270-282. doi: 10.1353/aad.2011.0025
- Golos, D., Moses, A., and Wolbers, K. (2012). Culture or disability? Examining deaf characters in children’s picture book illustrations. *Early Childhood Education Journal*, 40, ss. 239-249. doi: 10.1007/s10643-012- 0506-0
- Holcomb, T. (1997). Development of deaf bicultural identity. *American*

Annals of the Deaf, 142, ss. 89-93. doi: 10.1353/aad.2012.0728

Kama, A. (2004). Supercrips versus the pitiful handicapped: reception of disabling Images by disabled audience members. *Communications*, 29, ss. 447-466. doi: 10.1515/comm.2004.29.4.447

Lane, H. (1992). *The Mask of Benevolence: Disabling the Deaf community*. New York, NY: Alfred Knopf.

Lane, H., Hoffmeister, R. ve Bahan, B. (1996). *A Journey into the Deaf-World*. San Diego, CA: Dawn Sign Press.

Larkin, P. (1994). *Dad and me in the Morning* (R. Steele, Illus). Morton Grove, IL: Albert Whitman and Company.

Mayberry, R. (2007). When timing is everything: age of first-language acquisition effects on second-language learning. *Applied Psycholinguistics*, 28, ss. 537-549. doi: 10.1017/SO142716407070294

Mayberry, R. (2010). Early language acquisition and adult language ability: what sign language reveals about the critical period for language. İçinde: Marschark, M. ve Spencer, P., *Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education*, cilt 2, New York, NY: Oxford University Press, ss. 281-291. doi: 10.1093/oxfordhb/9780195390032.013.0019

Mendoza, J., and Reese, D. (2001). Examining multicultural picture books for the early childhood classroom: possibilities and pitfalls. *Early Childhood Research and Practice*, 3, ss.155-169.

Millman, I. (2000). *Moses Goes to School*. New York, NY: Farrar, Straus, and Giroux.

Padden, C., and Humphries, T. L. (2006). *Inside Deaf Culture*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Riski, M. C.ve Klakow, N. P. (2001). *Oliver Gets Hearing Aids* (N. B. Polygone, Illus). Stâfa: Phonak.

Roth, G. R. (2000). *Elana's Ears* (K. S. Brooks, Illus.). Washington, DC: Magination Press.

Tildes, P. L. (2006). *The Garden Wall*. Watertown\vn, MA: Charlesbridge.

Watkins, D. (1993). *The Spelling Window* (Roberts, Illus.). Greenville, SC: JourneyForth.

İngilizceden Türkçeye Çeviren: Bilal Şahinoğlu

Çeviri Editörü: Tuğçe Ören

Kaynak Metin: (Çevrimiçi) <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2013.00889/full>, 19.01.2025.

ALPACA: Cep Bilgisayarlarındaki (PDA/Kişisel Dijital Asistan) Alternatif İletişim Yöntemleri ve Otizm

Adrea Piras ve Andrea Mameli

Özet

Yaygın gelişimsel bozukluklara (otizm) sahip çocukların tedavisinde kullanılan, dünya genelinde benimsenmiş görsel iletişim, bu iletişim yöntemine eklenen, *Alternative Literacy with PDA and Augmentative Communication for Autism* (ALPACA) adı verilen yeni sunum şekliyle zenginleştirilmiştir. Bu sistem, cep bilgisayarı için oluşturulmuş özel bir yazılımdır; dokunma, görme ve işitme yöntemlerini harmanlayan bir çözüm üzerine kuruludur; böylece dokunmatik ekran sayesinde her çocuğun kendi ihtiyacına uyarlanmış bir dizi ses parçasını ve görseli yönetmesi sağlanır. Bu makale, sistemin hedeflerini, özelliklerini ve geliştirilebilecek yönlerini ele almaktadır.

1. Giriş

Görsel iletişimin klinik gereklilikleri ve deneklerin günlük yaşamları (evde, yolculukta, okulda, lokantada vb.) incelendiğinde kâğıt üzerindeki görsellerin idaresinin taşıma, saklama, görüntüleme ve seçim yapma gibi aşamalarda zorluklar çıkardığı gözlenir. Bu nedenle, cep bilgisayarlarının fiyatlarındaki düşüşün de etkisiyle, Alternatif ve Destekleyici İletişim Sistemlerinin (ADİS) köklü kavramsal mirasının, geniş bir görsel repertuar ve etkileşimli yöntemler kullanılarak bu elektronik cihazlara aktarılması amaçlanmıştır. ADİS, karmaşık iletişim gereksinimi olan bireylerin geçici ya da kalıcı engellerini en aza indirebilmek telafi edebilmek ve seslendirme sonucu ortaya çıkan sözel dil, jestler ve işaretler gibi bireylerin sahip olması gereken iletişim becerilerini harekete geçirme fikrinden doğmuştur.

Dünyada en yaygın kullanılan sistem, evrensel adıyla PECS (*Picture Exchange Communication Symbols*) olarak bilinen Resim Değiş Tokuşuna Dayalı İletişim Sistemi'dir. PECS sistemi, bilişsel-davranışçı teknikler üzerinden, otistik bozukluktan muzdarip ya da daha genel olarak sosyal iletişimde güçlük çeken bireyler için tasarlanmış, Alternatif ve Destekleyici İletişim Sistemleri'ni kullanan bir öğrenme metodudur (Lori A. Frost ve Andrew S. Bondy, Delaware Otistik Programı'nın (*Delaware Autistic Program*) bir parçası olarak bu sistemi geliştirilmişlerdir). PECS programı, çocukların nöropsikolojik özelliklerine uygun olarak tasarlanmış ADİS'ten yararlanarak, çocuğun kendiliğinden iletişimsel etkileşime başlamasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. [Visconti P., Peroni M., Ciceri F., s. 61]

Görsel destekler, Yaygın Gelişimsel Bozuklara sahip çok küçük çocukların dil ve iletişim becerilerinin ortaya çıkmasını destekleyerek sözel dil ortaya koyamayan bu çocukların alternatif bir iletişim sistemine sahip olmalarına olanak sağlar. Genel olarak görsel destekler kâğıt üzerinde sunulmaktadır ancak kâğıt üzerinde çok sayıda imge bulunması, günlük yaşamın her anında (evde, okulda, lokantada, ulaşım araçlarında vb.) her zaman kullanışlı ve rahat değildir. [Doneddu, Fadda; s.364]

Basılı ve PVC kaplı görseller defterde, kalem kutularında ya da dosyalarda taşındığından kayda değer bir alan kaplar ve bu da söz konusu görsellerin kullanımını zorlaştırır. Bu zorlukların üstesinden gelmek için günümüzde, çok sayıda görsel desteğin (fotoğraf, sözcük, sembol, cümle) seçilebildiği menülere sahip cep bilgisayarları mevcuttur; bu görsellere her çocuğun gelişim düzeyine uygun sözcük ve dilbilgisi kullanımına uygun, pek çok farklı bağlamda kullanılacak sesli ifadeler eşlik eder. Böylece, çocuğun sadece ailesiyle değil, aynı zamanda örneğin okul gibi yerlerde öğretmenleriyle ve sınıf arkadaşlarıyla da iletişim kurabilmesi için önemli bir çözüm sunulur. İmgeleri, metinleri ve sesli mesajları içeren bu yardımcı öğeler, sadece ekrana dokunarak, iletişimde kullanılacak mesajların bağımsız olarak oluşturulmasını kolaylaştırır. Bu düşünceler ışığında ve her

çocuğa özel çözümler üretme fikrinden hareketle SardiniaWeb (Cagliari) [SardiniaWeb], ALPACA *Alternative Literacy with PDA and Augmentative Communication for Autism* [ALPACA] projesini geliştirmiştir:

2. ALPACA Projesi

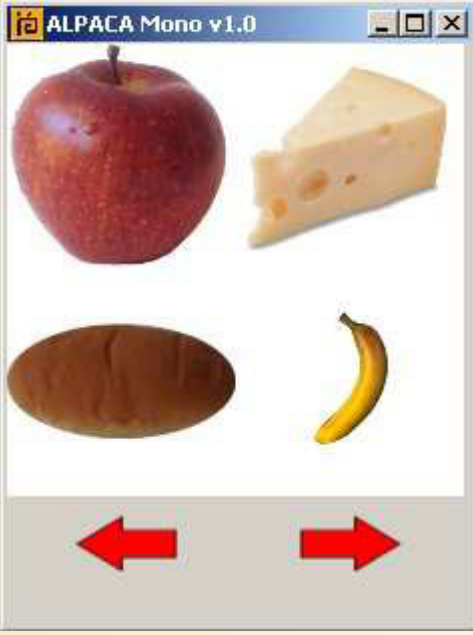
ALPACA projesi küçük, taşınabilir dijital bir cihazın ekranında görüntülenecek yazılımın ve kişiselleştirilmiş görseller kümesinin oluşturulmasını kapsar. Görseller, PECS sisteminde kullanılan görseller değil, kişinin kendi çizimleri ve fotoğraflarından, uygun şekilde seçilmiş ya da yaratılmış nesnelere, gıdalardan, hayvanlardan, mekânlardan vb. oluşur. Güncel olarak, ALPACA projesi için iki yazılım oluşturulmuştur, bunlar ALPACA Mono (Şekil 1) ve ALPACA Multi (Şekil 2)'dir; her iki yazılımda da nihai ürün, kullanıcının cep bilgisayarına (PDA'sına ya da başka bir deyişle Kişisel Dijital Asistanı'na) yüklenen görselleri, metinleri ve sesleri birleştiren ve etkileşimin doğrudan parmaklarla, dokunmatik ekran aracılığıyla gerçekleştirildiği bir multimedya iletişim aletidir.

ALPACA Mono'da görseller, alt kategorilere ayrılmadan kullanılabilir. Kategorilere göre görüntüleme yöntemi, ALPACA Multi'nin özelliğidir. Her iki yazılımda da, aynı anda 4 ya da 9 görselin görüntülenmesi, ses dosyalarının oynatılması, metinlerin büyük ya da küçük harfle gösterilmesi, metin dilinin seçilmesi, cihazı kullanan kişinin görsellerinin bulunduğu bölümün ve yapmak istediği eylemin görüntülenmesi gibi kişiselleştirmeler yapılabilir. Bunlara ek olarak ALPCA Multi'de aynı anda kategorideki 4 ya da 9 adın ya da sembolün görüntülenme seçeneklerinden biri tercih edilebilir.

Her ne kadar, teorik olarak iki uygulama da sınırsız görsel üzerinde çalışabilse de kategori başına 90 görsel ve en fazla 90 kategori sınırını aşmamanız tavsiye edilir; bunun sonucu olarak ALPACA mono için önerilen sınır 90 görsel, ALPACA Multi içinse 8100 görseldir. Başka bir deyişle, Mono kullanılırken ekrana en fazla on kez dokunarak bir görüntü elde

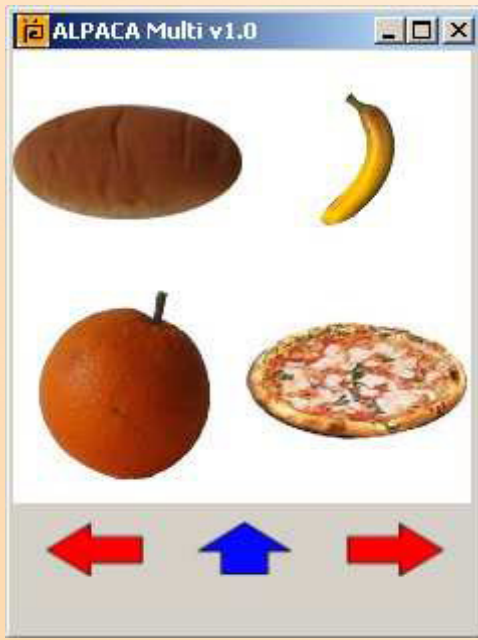
edilebilirken, bu durum Multi için en fazla 20 dokunuştur (son kategoriye gelmek için 10 dokunuş ve son görsele gelmek için de yine on dokunuş olmak üzere).

Şekil 1 – ALPACA Mono:
Genel ekran (sol) ve seçilen öge
(sağ).

(Görselinçevirisi: Üstsatır: BEN/İSTİYORUM
Alt satır: ELMA)

ALPACA Multi v1.0'ın düzgün çalışması için gerekli işletim sistemi: Windows Mobile 5, Java Virtual Machine IBM J9, ses oynatıcı olarak Windows Media Player ve kitaplık olarak Standard Widget Toolkit (SWT).

Şekil 2 – ALPACA Multi programı için genel ekran örneği.

Projede kullanılan yazılım ve görseller altı ay boyunca Cagliari'deki Brotzu Hastanesi Yaygın Gelişimsel Bozukluklar Merkezi'nde [Brotzu] test edilmiştir; bu süre boyunca etkileşim şeklini ve kullanıcı arayüzünü iyileştirmek mümkün olmuştur. Bu sistem Sardunya'daki bazı yerel sağlık merkezlerince teknolojik bir asistan olarak benimsenmiş ve tamamlanan 12 cihaz, ilk yedi ayda kişiselleştirilip dağıtımı yapılmıştır.

3. Olası Güncellemeler

ALPACA Projesi, görev analizi, zamanlama seçenekleri ve sosyal senaryolar gibi çözümlerin sunulması konularında geliştirilebilir.

Görev analizinden kasıt, otistik olmayan kişiler ve çocuklar için rutin işlemleri gerçekleştirmekte atılacak adımlarla özdeşleşmiş görüntü dizileridir. Örneğin yüz yıkamayla ilgili bir görev analizi şu aşamalardan oluşacaktır: Banyoya gitmek, suyu açmak, ellerini ıslatmak, eline sabun almak, elleri ovuşturmak, elleri suyun altında durulamak ve musluğu kapatmak. Her adım bir görsele karşılık gelecek ve görseller sırasıyla gösterilecektir.

Zamanlama seçenekleri eylemlerin sırasını belirlemek için tasarlanmış fotoğraflar, gerçekçi çizimler, semboller, sözcükler ya da cümleler içeren görsel ajandalardır; bu ajandalarda her görsel ya da metin, günün belirli etkinliklerine karşılık gelir.

Cep bilgisayarlarında bulunan ALPACA projesine uygulanabilecek başka bir olası güncelleme, gerçek sahneleri filmler ya da çizgi romanlar veya çizgi filmler üzerinden tasvir edecek olası sosyal senaryolar üzerine olacaktır. Sosyal senaryolar, olası sosyal özelliklerin ve buna uygun davranışların vurgulandığı gerçek yaşamdaki durumları betimler. Sosyal bağlamdaki belirli eylemlerle ilgili olarak “kim”, “ne”, “nerede”, “ne zaman”, “nasıl”, “neden” sorunlarına yanıt veren bilgileri içerirler. [Doneddu, Fadda; s. 384.]

Kullanıcıların sistemi kullanımına ilişkin ilk nicelik verileri, testin başlangıcınının (2007 Eylül) üzerinden bir yıl geçtikten sonra toplanacak ve işlenecektir. Bugüne kadar 12 adet cihaz teslim edilmiş ve şimdilik kullanıcıların tamamı başka patolojilerin de (örneğin Down Sendromu) eşlik ettiği Yaygın Gelişimsel Bozuklar’a sahip çocuklardır.

Yerel sağlık merkezleri, üzerinde “Simgeler üzerinden iletişim kuran bireylere yönelik yardım” ibaresi bulunan bir uzman reçetesi karşılığında dokunma, yazılım ve kişiselleştirilmiş görsellerin (ve bunlara bağlı seslendirmelerin) de dâhil olduğu ALPACA kitini satın almışlardır. Fiyat, yürürlükte olan Tarife Cetvelinde belirtilen (27/9/1999 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 27/8/1999 tarih ve 332 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen) fiyattır: 1.231,47 Euro (KDV hariç).

Yine Tarife Cetveli’nin yayımlandığı zaman dikkate alındığında, engelli kişileri desteklemeye yönelik bilişim teknolojilerine ve telematiğe dayalı cihazların çoğunun ulusal sağlık hizmetince karşılanan cihazlar listesinde yer almadığı görülür. Özellikle de ALPACA söz konusu olduğunda cep bilgisayarının yazılımının ve içeriğinin (görseller ve sesli metinler)

güncellenmesini sağlayacak bir reçete olasılığı bulunmamaktadır.

4. İlgili Çalışmalar

Piyasada Tango [Blink Twice] ve Dynamo [Dynavox] (Şekil 3, 4 ve 5) gibi özel donanımlara ve yazılımlara dayalı, geniş bir görsel yelpazesine sahip birtakım iletişim cihazları bulunmaktadır.

Bu ürünlerin içinde çok sayıda görsel olduğu için(birkaç bin) epey pahalıdırlar. Bahsi geçen programları kullanan kişilere sorulduğunda, programlardaki görseller (epey fazla sayıda) genellikle tanıdık gelmez (örneğin ABD'deki elektrik düğmeleri ya da itfaiyecilerin taktıkları kasklar İtalya'da kullanılanlardan epey farklıdır yahut sadece yüzeysel görünen başka özellikler de farklılık gösterir).

Şekil 3 – Dynamo İletişim Cihazı

Şekil 4 – Tango İletişim Cihazı

Şekil 5 – Sc@ut Cep Bilgisayarı üzerindeki İletişim Programı

ALPACA Projesine benzer bir sistem, İspanya'daki Granada Üniversitesince de geliştirilmiştir ve bu sistem cep bilgisayarları ve diğer bilgisayarlarda kullanılabilir. Sc@ut [Sc@ut] adlı bu projede görselin simgesinin altında küçük boyutlardaki bir metin gösterilir ancak seçilen görsel tam ekran olmaz.

ALPACA'da ise simgelerin altında metin bulunmamasına karar verilmiştir; aksi takdirde okumayı zorlaştıracak küçük bir yazı tipi kullanılması gerekecekti. Öte yandan çocuğun iyice görebilmesi ve gerektiğinde başka bir kişiye gösterebilmesi için görüntülerin tam ekran açılabilmesine olanak sağlanmıştır.

5. Sonuç

Kişiselleştirme, kolay kullanım, birden çok duyunun uyarılması ve PDA cihazlarının geniş kitlelerce kullanılma olasılığı, ALPACA projesi için seçilen çözümlerin temelinde yatar. Görsellerin ve görsellerle ilgili yazıların dijitalle aktarılması beraberinde, kolaylık açısından (görsellerin taşınması ve görüntülenmesi gibi) birtakım avantajlar sağlar ve çocuk ile elektronik cihaz arasındaki büyük çekim, ortak yazılım-cihaz sisteminin nasıl çalıştığını öğrenme süresini epey kısaltır.

ALPACA, dikkate değer derecede yer kaplayabildiklerinden her zaman pratik ve kolay olmayan basılı materyallerin kullanımından kaynaklanan zorlukların aşılmasını sağlar. Aynı zamanda otizmliler için okul gibi günlük yaşam alanlarına girişini kolaylaştırır; çünkü okul gibi yerlerde kullanılan cep bilgisayarı, bireyin öğretmenleriyle ve sınıf arkadaşlarıyla iletişim kurmasını sağlayan bir cihaz olmanın yanı sıra diğer çocuklar için de bir ilgi odağı oluşturacağından, otizmliler için sınıfa entegrasyonları için ilk adımın atılmasında da yardımcı olur.

6. Kaynakça

- Visconti P., Peroni M., Ciceri F., 2007, Immagini per parlare [Konuşmak için görseller] (Vannini Yayınevi).
- Doneddu G., Fadda R., 2007 I disturbi pervasivi dello sviluppo [Yaygın Gelişimsel Bozukluklar] (Armando Yayınevi).
- Sardiniaweb www.sardiniaweb.it
- ALPACA Comunicazione Alternativa www.comunicazionealternativa.it
- Tango www.blink-twice.com
- Dynavox www.dynavoxtech.com
- Sc@ut <http://scaut.ugr.es>

Brotzu, Azienda Ospedaliera (Cagliari) www.aobrotzu.it

İtalyancadan Türkçeye Çeviren: S. İpek Ortaer Montanari

Düzeltilen: Fatih İkiz

Kaynak Metin: (Çevrimiçi) <https://www.academia.edu/60549897/>

[ALPACA Comunicazione alternativa su PDA e autismo](#), 13.11.2024.

InBook'lar Hakkında

Inbook, herkesin erişimine açık ve ücretsiz bir okuma sunan, soyut yönler ve ayrıntılı anlatım ile dile büyük dikkat gösterilen, sembollerle oluşturulmuş bir anlatıma sahip kitaplara verilen addır. Bu yazıda InBook'un doğuşundan, günümüzdeki gelişimine kadar nasıl bir değişime uğradığını göreceğiz.

Dâhil Olma ve Katılım için Sembollerle Oluşturulan Kitaplar

Okuma eyleminin, en azından son iki yüz bin yıldır anatomik değişikliklerden ziyade kültür düzeyinde bir evrim gerçekleştiren homo sapiens'lerin yani bizim, insan toplumu olmamızı sağlayan bilginin, anlatıların katmanlaşmasına katkı sağlayan, kültüre ve mitlere ulaşım için ayrıcalıklı bir erişim kanalı olduğunu biliyoruz.

Tarih boyunca, küçük yaşlardan itibaren okuma öğretilmeyen zihinsel engelli kişiler, yayınlanan öneriler arasında kendilerine uygun materyalleri de de bulamadıkları için, farklı biçimlerde sosyal ortama katılımın temelini oluşturan okuma erişimden dışlanmışlardır. Bu durum, hâlihazırda kırılabilir durumlarına eklenen bir mahrumiyet olmuştur.

Alternatif Dil İletişimi (ADİ) alanı, başlangıçta ifade biçimine ve motor engellilik durumuna iyice odaklanılarak geliştirilmiştir; en basitten en karmaşığa doğru ilerleyen sosyal bağlama katılabilmek için mekânsal ve zamansal anlayış ile farkındalığı desteklemenin önemi giderek daha fazla anlaşılmaktadır.

ADİ'nin işin içine girmesi, çocuğun ortamına görev çizelgesi, günlük ajanda, sıfatlara ya da düzenlemelere bağlı etiketler, tema tabloları ve kişinin ihtiyacına göre yapılandırılmış, ana tablo adı verilen genel kelime dağırcığı gibi bir dizi aracın dâhil edilmesi anlamına gelmektedir.

İlk unsur olarak ele alınmasalar da bu araçların yanı sıra çocuğun deneyimine dayanan veya mevcut yayınlanmış metinlere uyarlanan kitaplar da önerilmekteydi (ilerideki “özelleştirilmiş kitaplar” kısmına bakabilirsiniz).

Bu sembol kitapların, “karmaşıklığa kademeli olarak girilmeyi sağlamak açısından” genellikle, metni yalnızca kısmi sembollerle ifade edebileceği düşünülüyordu.

Aileler, sektörde çalışanlar ve öğretmenler ile yapılan iş birliği, sadece tam olarak yapılan, bütüncel bir çevirinin, duygusal ve sözcüksel açıdan zengin anlatıları destekleyebileceğini açıkça ortaya koymuştur.

Zaman içerisinde çocukların ve gençlerin yaşam ortamlarında kitapların doğal paylaşımaya yönelik ekolojik bir araç olduğu da kabul edilmiş ve bu açıdan, “herkes, kendini bir kitap seçip okuyacak kadar yeterli hissetmeli,” fikri sembollere maruz kalmanın ilk ilkesi olarak kabul edilmiştir. Bu, "Nati per leggere"¹ fikrinin doğuşundan itibaren stratejilerle ve amaçlarla paylaşılan bir sezgidir.

Sembollerden Oluşan Bir Dil

ADİ konusunda dünyada ve özellikle İtalya’da farklı özelliklere ve uygulamalara odaklanan çeşitli yaklaşımlar bir arada bulunmaktadır.

Özellikle, sembollerin temel olarak görsel bir destek olarak mı kullanılacağı yoksa başlı başına geliştirilecek bir dil olarak mı ele alınacağı konusunda önemli bir fikir ayrılığı vardır.

İkinci yöntemin, engelli kişilerin kitaplarda bulunan önemli kültür seviyesine erişme ihtiyaçlarına, isteklerine ve haklarına yanıt vermeye çalışmak için daha uygun olduğu açıktır.

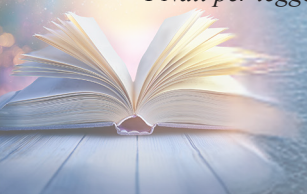
Bilimsel literatür, ADİ gibi belirli bir bağlamla karşılaştırıldığında kritik sorunlara rağmen, özellikle morfoloji olmak üzere ayrıntılar açısından da zengin bir betimlemeyi deneyimlemenin önemini belirtir (Binger, Light, 2008).

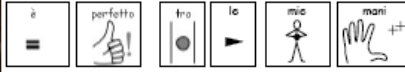
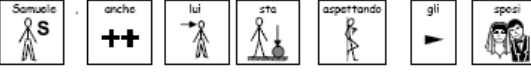
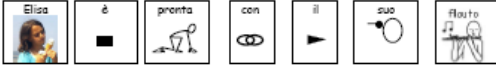
Özelleştirilmiş Kitaplar

Sembollerle yazılan bu kitaplar şu ana kadar diğer ülkelerde neredeyse hiç rastlanmayan, İtalya’ya özgür bir durumdur.

UONPIA’da (Çocuk ve Ergen Nöropsikiyatrisi Operasyon Birimi), içeriği kişiye özel dikilmiş bir elbise gibi çocuğun ilgi alanlarına, yeteneklerine ve içinde bulunduğu duruma, başka bir deyişle yakınındaki gelişim alanına uygun kitapları özelleştirmeye başladık.

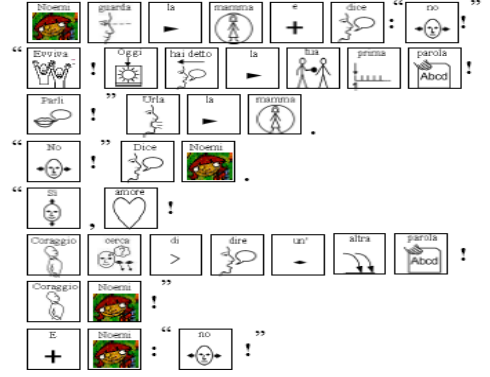
¹ *Nati per leggere (it.) / born to read (ing.):*

Özelleştirilmiş kitaplar **kişiselleştirilebilir**; özel ilgi alanlarına (itfaiyeciler, buldozerler) ya da büyük bir tutkuya (Örümcek Adam) göre, pozitif ya da negatif (deniz kıyısına tatile gitmek, hastaneye yatmak) ama duygusal açıdan önem teşkil eden bir deneyim etrafında inşa edilebilir.

Konunun, çocuk için yüksek bir motivasyon düzeyine sahip olması gerekir; çünkü karmaşık engelleri olan, dilsel anlamada ciddi zorluklar yaşayan, dikkat güçlüğü çeken ya da ilgi alanı minimum düzeyde olan çok küçük çocuklar için genellikle olası ilk temas noktası “konu” olacaktır.

İçeriği dilsel olarak ve anlatım yapısı açısından düzenlenmiş, hâlihazırda yayımlanmış eserlerden başlayarak özelleştirilen kitaplarda, çocuğun deneyimine daha yakın hale getirilmesi açısından resimler ve fiziksel erişim imkânları da dâhil olmak üzere birtakım noktalar **üzerinde oynanabilir**.

Tüm çocuk kitaplarında olduğu gibi bu kitaplar da tekrarlar ve duygularla oynanarak çocuğa daha zengin ve daha iyi yapılandırılmış bir dil gösterebilme ve diğer çocukların okudukları hikâyelerin aynısını okumalarını sağlama avantajına sahiptir. Böylece özel gereksinimli çocuklar, sınıftaki diğer çocuklarla da bir paylaşım içinde olabilirler.

Bu kitaplardaki odak noktası güdülemek ve çocuğun ilgisini çekmektir. Bu yaklaşımda “kitap, kişiye özel değilse işe yaramaz, ilgi çekmez,” mantığı hâkimdir.

Yuvalardaki ve Kütüphanelerdeki Sembol Kitaplar

Bu kitaplar, kendilerini yaratan çocuklarla birlikte çocuk yuvalarına girmiş ve kısa sürede, bunlar için rekabet etmeye başlayan diğer çocukların, hatta en küçüklerin bile ilgisini çekmiştir.

Aynı dönemde, Verdello kasabasında, UONPIA'nın sezgisi doğrultusunda belediye ile yapılan anlaşmanın meyveleri toplanmış ve bu kitaplar halk kütüphanesine de girmiştir. Bahsettiğimiz dönem 2006 yılıdır.

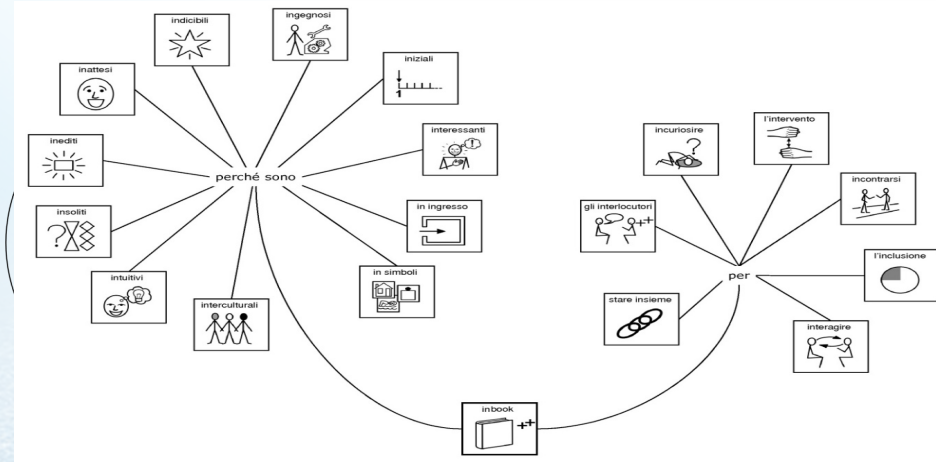
Kişinin kendi yolculuğunu, ortamla ilgili kendi ürünlerini ve fikirlerini paylaşması, ayrıca bu ürünlerin kişinin içinde bulunduğu kamusal alanlarda yer alması, herkese sunulması anlamına gelen bu iki olgu, başlangıçta yavaş olsa da artarak kültüre erişim ve topluluğa katılma haklarına somutluk kazandırmıştır.

Böylece, sembollerle oluşturulan kitaplara erişilebileceğine dair yaygın bir beklenti oluşmuştur. Bu da, aralarından seçim yapılabilecek, sembollü pek çok kitap bulunması demektir.

Ancak başlangıç motivasyonu ve klinik durumlar için temel teşkil etse bile, gerek ihtiyaç duyulacak muazzam kaynaklar, gerek paylaşımlarla ilgili olası zorluklar bakımından bu işçiliğin gerçekleşmesi yetersiz görünmektedir.

Kişiyi Özel Kitaplardan InBook'a

Bu süreç boyunca, kapsayıcı değerleri ve modellerin tutarlılığını anlamak için, kişiye özel kitaptan, Milano ve Verdello'daki *Centro Sovrazonale di Comunicazione Aumentativa*'da (Alternatif Dil iletişimi için Bölgelerüstü Merkez'inde) (CSCA) oluşturulan InBook'a bir geçiş yaşanmıştır.

Bu ismin ilk kez, CSCA'daki deneyimlerin sistematik olarak derlendiği, Antonella Costantino tarafından yazılan ve 2011 yılında Erickson tarafından basılan *Costruire libri e storie con la CAA. Gli IN-book per l'intervento precoce e l'inclusione* (ADİ ile kitaplar ve hikayeler oluşturmak. Zamanından önce müdahale ve katılım için IN-Book) adlı kitapta geçtiği görülür.

Bu model Milano Bicocca ve Venedik Ca' Foscari üniversitelerinde karşılaştırılarak dil açısından daha da geliştirilmiş ve ileride üzerinde duracağımız, kütüphanelerin de dâhil olduğu bölgesel projeler kapsamında oluşturulan çeşitli ekiplerce kitap çevirilerinde test edilmiştir.

Bu modelin en önemli özelliği, dilsel bir paradigma ve sürekli uygulama yapan bir topluluğun karşılaştırma yapması sayesinde özgün anlatıya sadık olması ve tam olarak sembollere çevrilmiş olmasıdır.

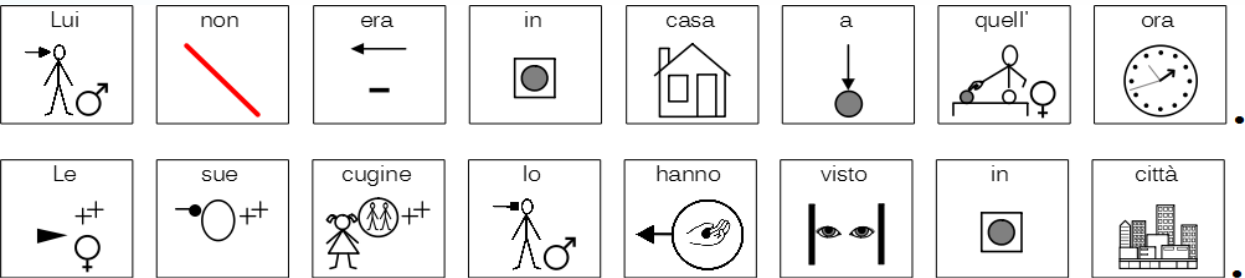
Bu InBook modeli, tutarlılığını ve geliştirilmesini garanti eden *Centro Studi Inbook* (csinbook.eu) (Inbook İnceleme Merkezi) tarafından takip edilmektedir.

**Bu kitap bir Inbook'tur.*

Özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Özgün kitaptaki metin ve resimler ile anlatı ve diyalog temposuna sadakat;
- Cümlelerin tamamının (artikeller, zamirler, bağlaçlar dâhil) ve dilimize özgü morfolojik özelliklerin (örneğin artikellerin türü ve sayısı) sembollerle yazılmasını içeren kompozisyon kurallarına uygun sembolik sistem;
- Çoklu modaliteye² uygun gösterim (her sembol, çizilmiş bir öge ve üst kısmında küçük harflerle alfabeyle uygun yazılmış bir yazıdan oluşur. Bu çizim ve yazı, ikisini birleştiren bir kutucuğa yerleştirilir);
- Okuma metinlerinde olduğu gibi semboller de siyah beyazdır;
- Okuma sırasında modelleme kullanımı: Okuma sırasında semboller, parmakla görsellerin ya da kelimelerin üzerini kapatmamaya özen gösterilerek tek tek, anlatının hızı ve temposu korunarak işaret edilir. Bu sayede, okunan kelime ile ilişkilendirilen sembolün varlığı, dinleme eylemine bağlanır ve dinleyici, metni daha kolay takip edebilir (Modelleme kullanılarak yapılan okuma örneklerinin videolarına *Centro Studi Inbook* web sitesinden ulaşabilirsiniz).

Bu modelleme, tıpkı dil gibi, dinamiktir ve literatürdeki bilimsel kanıtlara, dilsel-iletişimsel, görsel algısal, grafik, teknolojik ve alandaki saha araştırmalarına ve bilgi dönüşleri ile Inbook'ların kullanıldığı

ortamlardaki paylaşımlara atıfta bulunularak Centro Studi'de gerçekleştirilen karşılaştırmalarla sürekli evrim geçirir.

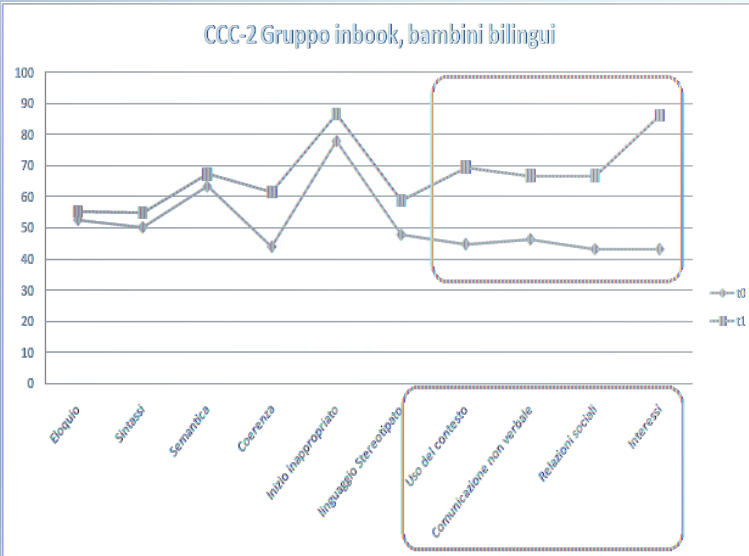
Konuya İlişkin Yuvalarda Gerçekleştirilen Araştırmalarda Elde Edilen Bazı Bulgular

CSCA son dört yılda, IRCCS Mario Negri Farmakolojik Araştırma Enstitüsü ile iş birliği içinde, Milano ve Mantova'daki yuvaları kapsayan iki araştırma gerçekleştirmiştir.

Bu araştırmalarda konuyla ilgili olarak iki bilgi ortaya çıkmıştır:

1) Inbook kitapların yüksek sesle okunmasına maruz kalmanın getirdiği dilsel destek, özellikle morfolojik yönden büyük zorluklarla karşı karşıya olan öğrenciler için önemlidir.

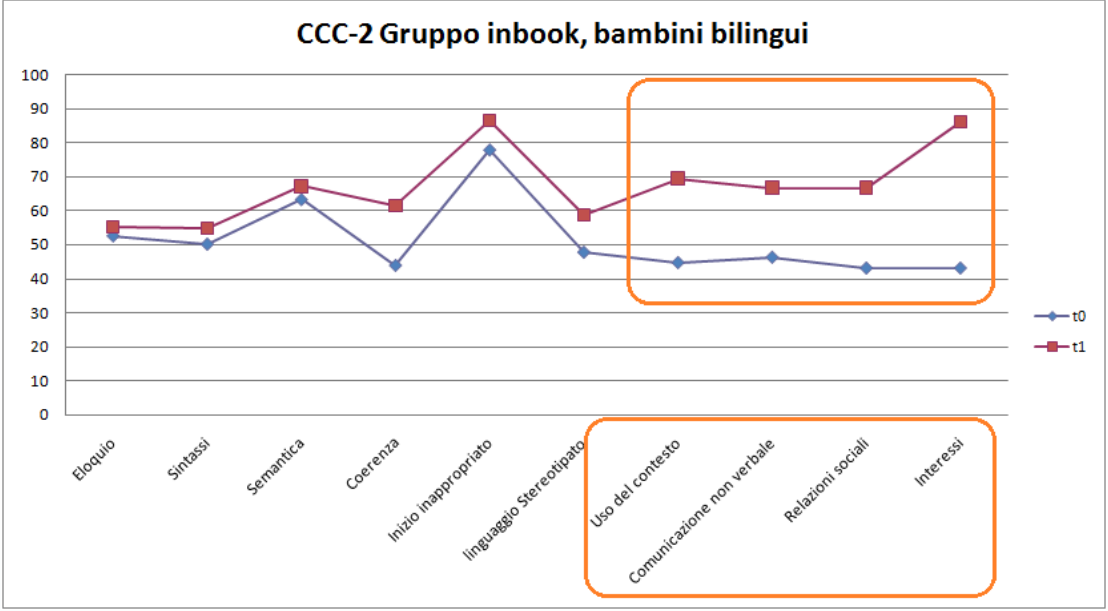
Aşağıdaki şekilde, sınıf kümesi içinde (grup A, Inbook) birbirinden epey uzakta bulunan iki öğrencinin, birkaç ay sonrasını temsil eden t2 zaman diliminden sonra çok daha yakınlaştıkları görülmektedir; bu birkaç aylık sürede öğrenciler Inbook'ların sadece yüksek sesle okunmasına maruz bırakılmışlardır.

Şekil 1: ÇDAT (çocuklarda dilbilgisel anlama testi). (Başlık: t0 ve t2 zamanlarında, gruplardaki hata sayısı / Grup A – Inbook kitap okuması / Grup B: Klasik kitap okuması / Grup C (kontrol grubu) – kitap okunmamıştır)

2) CCC-2 testi ise, uygulamalı desteğin (bağlam kullanımı ve sözsüz iletişim) sosyal ilişkiler üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur.

T1 zamanında, özellikle de Inbook kitapların okunduğu sınıfta bulunan iki dilli çocuklar grubunda, bağlamı kavrama, sözsüz iletişim, sosyal ilişkiler ve ilgi alanları gibi konularda önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Şekil 2: CCC-2 (*Children's Communication Checklist* (Çocukların iletişimi kontrol listesi) – 2'nci yorum) - İletişimin pragmatik unsurları (Şekildeki metinlerin çevirisi: CCC-2 iki dilli çocuklar Inbook Grubu Aşağıdaki listede soldan sağa sırasıyla: Hitabet, sözdizim, anlambilim, tutarlılık, uygunsuz başlangıç, kalıplaşmış dil, bağlamın kullanımı, sözsüz iletişim, sosyal ilişkiler, ilgi alanları)

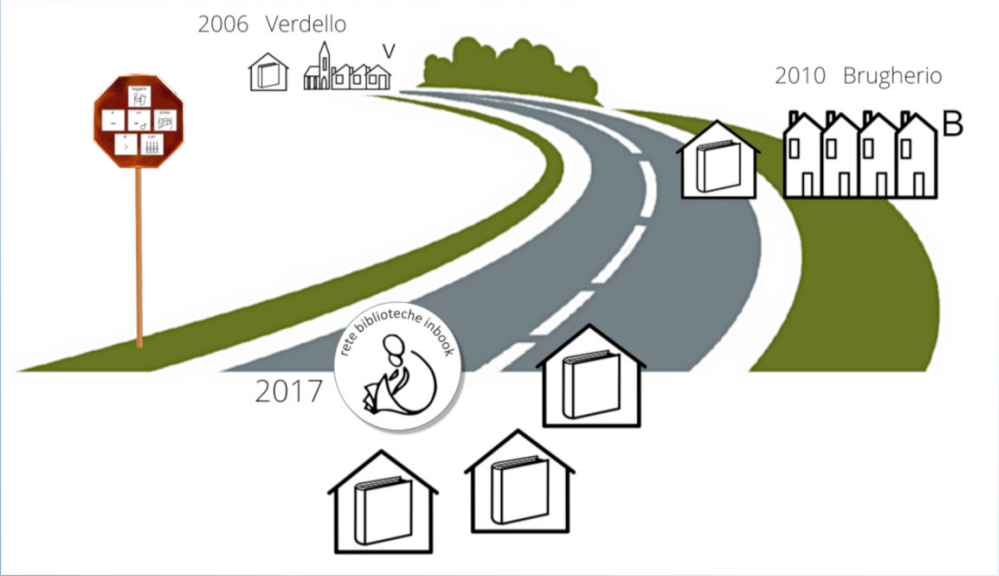
Kütüphane Ağı

Her iletişim aracı kendisine kullanım alanı verildiğinde ve günlük yaşamda, duygusal ilişkilerde, vatandaşlıkta, kültür ve eğlence alanında, anlatılarda insanlar arasındaki iletişimin temeli haline geldiğinde hayat

bulur. Destekleyici iletişim sistemleri, CSCA'nın kişilerin yaşadığı yerlere kurulması için teşvik etmesiyle bölgelere entegre edilmiştir.

Kullanım alanlarının yaygınlaşmasında ve tanınmasında en değerli müttefiklerden biri kütüphaneler, dolayısıyla da orada çalışan ve kütüphanelerin ruhunu oluşturan insanlardır.

Verdello'daki belediye kütüphanesiyle geliştirilen önemli bir iş birliğinin ilk adımlarını Brugherio halk kütüphanesindeki yoğun planlama izlemiş ve böylece bu halk kütüphanesi, sürekli büyüyen sembol kitapların yayılmasını teşvik eden kütüphane ağının başvuru kaynağı haline gelmiştir.

Şekil 3: Verdello'daki ilk halk kütüphanesinden, Inbook kütüphane ağına uzanan yol.

Kütüphane ağı; okuyucuların organizasyonu, okuma fırsatlarının teşvik edilmesi, sosyal bağlama yönelik bilinçlendirici etkinlikler ve sergiler için bir platform sunar. Ayrıca, Inbook bölümünün kurulması ve yönetimiyle ilgili doğru uygulamaların paylaşılmasında önemli bir ortamdır.

Ayrıca bu ağ sayesinde, en güzel kitaplarını olası Inbook çevirileri için bu özgünlüğü sağlayan yayınevlerindeki telif haklarına saygı gösterilerek dayanışma ve kontrol protokolü temelinde Inbook paylaşımı da gelişir. Kütüphanelerle iş birliği yapan çeşitli ekiplerin yaptığı yatırım, daha geniş bir topluluğun sosyal sermayesi haline gelerek herkesin kullanımına sunulmaktadır.

Güncel olarak, Inbook kütüphane ağına bağlı 40 kütüphaneden ve Bolzano'dan Foligno'ya kadar kütüphanecilerden oluşan sistem 340 kitaptan oluşan ortak bir kataloğa sahiptir. Daha ayrıntılı bilgi için internet sitesine bakılabilir (rbinbook.eu).

Üretken Vatandaşlığın Unsurları Olarak Inbooklar ve Kütüphaneler

Inbook kitaplar, karmaşık iletişim ihtiyaçlarına sahip bireylerin yaşam ortamlarına yayılmaktadır. Bu kitapları vatandaşların kullanımına sunan kütüphanelerin kültürel ve sosyal faaliyetleri, okuma atölyeleri ve uyum sağlama programlarıyla kişilere rehberlik edilmektedir. Ayrıca, sınıftaki bazı çocuklar için metin üzerinde yapılan çalışmalar ve kilit kavramların sunulmasıyla, içeriklerin sembollere dönüştürülmesine odaklanan okul dönüşüm projeleri geliştirilmektedir. Bunun yanı sıra, kamusal alanlardaki bilgi ve yönlendirme araçlarının sembollere dönüştürülmesini amaçlayan iletişimsel erişilebilirlik projeleri, yerel yönetimlerle iş birliği içinde yürütülmektedir. Tüm bu çalışmalar, üretken vatandaşlığın önemli unsurlarını oluşturmaktadır.

“Üretken vatandaşlık,” toplum olmanın yeni yollarına doğru bir paradigma değişimidir. Herkesin yoksulluk ve eşitsizlikle mücadeleye katkı sunması, kişinin becerilerini “sosyal karşılık” olarak kullanması beklenir. Bu şekilde, sosyal yardımlardan yararlananlar işe aktif olarak katılıp birbirlerine yardım ederek sosyal bir getiri oluşturabilirler (Emanuela Zancan Vakfı, 2015).

Yardım modeli aşılarak engelli bireylere katılım hakkı tanınır; böylece bu bireyler yardımın nesnesi olmaktan çıkıp aktif birer özne haline gelirler.

Rezzato ve Ghedi’de engelli bireylere yönelik hizmet veren iki gündüz bakım merkezindeki engelli bireyler, yaptıkları çalışmaların sonuçlarını kütüphanenin mirası arasında yer alan Inbook’larda ve değişim protokolü üzerinden, RBI ağındaki daha birçok yerde de yayınlamışlardır.

Lecco’daki Manzoni Lisesi öğrencileri kendilerinin tasarladığı ve oluşturduğu, sembollerden oluşan 36 broşürü kütüphane, okul, sosyal sağlık merkezleri, kültürel alanlar gibi şehirdeki kamusal alanlarda dağıtmışlardır.

Engelli bireyler, uzun zamandır kendilerine kapalı olan kültür öğelerini artık ulaşabilecekleri biçimlerde bulabiliyorlar.

Bir kişi güven verildiğinde bunun bir sonucu olarak sosyal dışlanmaya maruz kalan ve aşırı yoksulluk içindeki bireylere yardımcı olma konusunda insanların güçlendirilmesi ve gerekli sosyal harcamaların geri dönüşü başlar. (Bezze, M. Innocenti, E., 2016). Bilinçli olarak kamusal alanda söz sahibi olan vatandaşlar, yaşadıkları toplumun tarihini yazarlar.

Inbook ve Yayıncılık

Inbook ve daha genel anlamda sembollerle yazılan kitaplarla ilgilenen yayıncılık sektörü uzun süredir sıkıntı yaşamaktadır; ancak 2017 yılında hazırlanan kitapların hızla arttığı görülmektedir.

Ericson Yayınları: *Il Piccolo Principe* (Küçük Prens), *Pinocchio* (Pinokyo), ADİS’le yazılmış üç hikâye seti: *Paolo e i capelli ribelli* (Paolo ve Asi Saçlar), *Anna e l’altalena* (Anna ve Salıncak), *Luigi e il minestrone* (Luigi ve Sebze Çorbası), *Marco va in bicicletta* (Marco Bisiklete Biniyor), *Lisa e Matteo e il treno del sonno* (Lisa ile Matteo ve Uyku Treni), *Giulia e l’arcobaleno* (Giulia ve Gökkuşluğu), *La talpa Clotilde e il suo formidabile naso* (Köstebek Clotilde ve Müthiş Burnu), *Clarabella*, *La gocciolina di*

rugiada (Çiy Damlası Clarabella), *Appuntamento nello spazio* (Uzayda Buluşma).

Storie Cucite Yayınları: *Yxxy, una storia speciale* (Yxxy, Özel Bir Hikâye), *il segreto non segreto* (Sır Olmayan Sır).

Corsieo Yayınları: *Il pinguino senza frac* (Fraksız Penguen)

Ve yayın zamanda yayımlananlardan,

Meridiana Yayınevi: *Il Diario di Anna Frank Anna* (Frank'ın Hatıra Defteri)

Teka Yayınevi: *I promessi sposi* (Nişanlılar)

Homless Book Yayınevi: *Una scorpacciata di carote* (Havuç Ziyafeti), *Che paura Sam* (Sam Ne Kadar Da Korkuyor), *No, le unghie no* (Hayır Tırnaklar Olmaz)

Il Papero Yayınevi: *La scimmia abbracciona* (Sarılan Maymun), *Animali in cerca di amici* (Arkadaş Arayan Hayvanlar)

Bertoni Yayınevi: *Buon appetito* (Afiyet Olsun)

La Vita Felice: *La nave* (Gemi), *Il pullman* (Otobüs), *Fragomino dorme senza ciuccio* (Fragomino Emziksiz Uyuyor), *Fragomino fa il bagnetto* (Fragomino Banyo Yapıyor), *Martina gioca* (Martina Oyun Oynuyor), *Martina si veste* (Martina Giyiniyor)

Düzenlenen Inbook'ların listesi için:

<http://csinbook.altervista.org/documents/Bibliografia%20Inbook.pdf>

Bunlara ek olarak, farklı bir simgeleştirme yöntemi kullanılan Camilla Yayınevinin kitap serisi (*Che rabbia* [Ne Öfke], *Le parole di Bianca sono farfalle* [Bianca'nın Sözleri Kelebek], *Lindo Porcello* [Domuzcuk Lindo], *Il piccolo coniglio bianco* [Küçük Beyaz Tavşan], *Piccolo uovo* [Küçük Yumurta], *La scatola gialla* [Sarı Kutu]) ve Uovonero Yayınevini *Pesci Parlanti* (Konuşan Balık) serisi de bulunmaktadır.

Böylece, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin hükümleri konusunda bilinçlenmeye başlayan okurlar için bir seçim imkanı sunulmuştur.

İnsanların insanlığı iletmeye çalıştığı kırılğan yapılar; kırılğan ama gerekli iletişim araçları.

Milano, 2018 Mayıs

Kaynakça

Binger C, Light J., 2008, The Morphology and Syntax of Individuals who use AAC: Research Review and Implications for Effective Practice, Augmentative and Alternative Communication Cilt. 24 , Iss. 2, 2008

Causa P. e Manetti S *Evidenze degli effetti della promozione della lettura nelle cure primarie*, “Quaderni ACP”, cilt.10(6), 2003 sayfa.42-46.

Costantino, M.A. (2011). Costruire libri e storie con la CAA. Trento: Erikson.

Costantino M.A., Marini M., Bergamaschi E. e Lanzini L. (2006), *Dal “libro su misura” alla “biblioteca di tutti”*, “Quaderni ACP”, cilt. 13(5), sayfa.199-203.

Jalla C., Veruggio G., Schiaffino A., Castellano L. e Cassinelli L. (a cura di) (2003), *Collana “Libri per bambini molto speciali”*, Roma, Editori Riuniti.

Nati per leggere (2008), [Nati per leggere: una guida per genitori e futuri lettori](#), Roma, AIB, 3’üncü baskı

Ronfani L, Sila A, Malgaroli G., Causa P. e Manetti S. (2006), *La promozione della lettura ad alta voce in Italia. Valutazione dell’efficacia del progetto nati per leggere*, Quaderni ACP, cilt.13, sayfa.187-94.

Zuckerman B. e Augustyn M. (2011), *Books and Reading: Evidence-Based Standard of Care Whose Time Has Come*, “Academic Pediatrics”, cilt.11, sayfa.11–17.

Shepherd T.A., Stacy McDougall S. (2008), Communication Access in the Library for Individuals who use Augmentative and Alternative Communication, AAC, Cilt. 24 , Iss. 4, sayfa 313-322

Deti E. (2012), *Piccoli lettori crescono: come avvicinare bambini e ragazzi alla lettura*, Trento, Erickson

Picherle S.B. (2013), *Formare lettori, promuovere la lettura: riflessioni e itinerari narrativi tra territorio e scuola*, Milano, Angeli

Ramonda C. (2013), *La biblioteca per ragazzi*, Milano, Editrice Bibliografica

Levorato M.C. (2000), *Le emozioni della lettura*, Bologna, Il Mulino

Sola S., Terrusi M. (a cura) (2009), *La differenza non è una sottrazione : libri per ragazzi e disabili' / ideazione Iby Italia, in collaborazione con Lapis edizioni, Roma, Lapis*

Magni E., Ungari M., Denti C., Conti C.A., Costanzi L. e Introzzi R., (2014) *Storie con la CAA 3 : tre IN-book per bambini di 3-6 anni*, Trento, Erickson, inserito nella selezione Outstanding books for young people with disabilities IBBY 2015

IFLA, Libraries for children and young adults section (2004), *Linee guida per i servizi bibliotecari per ragazzi: i servizi bibliotecari per ragazzi oggi più importanti che mai per i bambini, i ragazzi e le loro famiglie in tutto il mondo*, Roma, Associazione Italiana Biblioteche

Bezze M., Innocenti E. (2016) Non posso aiutarti senza di te: risultati di pratiche generative, in "Studi Zancan", 4, sayfa. 12-18.

İtalyancadan Türkçeye Çeviren: S. İpek Ortaer Montanari

Düzeltilen: Fatih İkiş

Kaynak Metin: (Çevrimiçi) Centro Studi InBoo, <http://csinbook.altervista.org/gli-inbook/> , 03.12.2024.

FİLM İNCELEMELERİ

Özel Gereksinimli Çocukları Konu Alan Filmler

Nüseybe Hilal Zorlu

Özel gereksinimli çocukları konu alan filmler incelendiğinde genel olarak "öğretmen", "ebeveyn", "toplum baskısı" ve "yatılı okul" kavramlarına ayrıca bir tırnak açmak yerinde olacaktır. Özellikle en başta ailelerin özel gereksinimli çocuklarının bilincinde olmaması ya da farkında olsa bile kabullenme aşamasında toplum baskısına maruz kalmaktan ötürü gelecek gibi aydınlık çocuklarımızı aslında toplumdan soyutlanarak ötekileştirildiği görülmektedir. Tam da bu aşamada derlenen filmler ile özel gereksinimli çocukların yolunu aydınlatan ana karakterler çok önemlidir. Söz edilen ana karakterler yazgıyı değiştirmeye yönelik bir tutum içerisindedirler. Filmlerde karşımıza çıkan kahramanlar genellikle öğretmenlerdir. Bu kahramanlar okuyup anlamamanın vermiş olduğu bir bilinç ile güzel çiçeklere ait oldukları toprakları bulmalarında yol gösterici olmaktadır.

Keyifli seyirler dileriz!

Forrest Gump (1994)

Düşük I.Q.'ya sahip olan Forrest Gump, güzel Jenny ile tanışır ve ona âşık olur. Gump, 50'li ve 70'li yıllara damgasını vuran ve aralarında Elvis Presley gibi isimlerinde yer aldığı ünlülerle tesadüfen tanışır. Forrest, bu sürede birçok olaya şahitlik etmekle birlikte olayların içerisinde rol de almaktadır.

Ray (2004)

Küçük yaşta yaşadığı trajik olay sonucu hayatına kör olarak devam etmek zorunda kalan Ray, tutunacak bir dal aramaktadır. Hayallerinden vazgeçmemek ve hayatına devam etmek için şifayı müzikte bulur.

İçimdeki Deniz (2004)

30 yıldır yaşamını yatağa bağlı bir şekilde geçiren Ramon Sampedro'nun yaşamı, dramatik bir şekilde beyaz perdeye aktarılmıştır. Ramon, tanıştığı Avukat Julia ve köylü kızı Rosa ile yeniden hayat bulur.

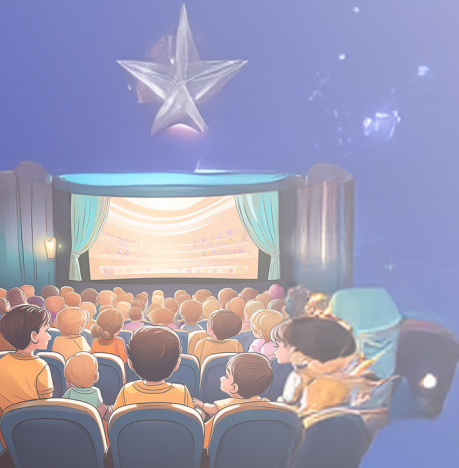
Temple Grandin (2010)

Çocukluğu terapiyle geçen Temple Grandin'nin hayatı, öğretmeni Dr.Carlock'u ilham almasıyla aydınlanır. Temple, otistik bir doktor olarak bilimle uğraşmaya karar verir ve psikoloji diplomasını alır.

Müzik Asla Durmaz (2011)

Gabriel Sawyer'in müziğe düşkünlüğü çocukluğundan gelmektedir. Babası Henry Sawyer bu durumdan hoşnut değildir. Bir anda ortadan kaybolan Gabriel, beyindeki tümörden dolayı nükseden unutkanlık ile ortaya çıkar. Genç Gabriel'in ilacı ise çocukluk tutkusu olan müziktir.

Macropolis (2012)

Macropolis, iki engelli oyuncağın umutsuzluğa kapılmayıp mücadele etmesini konu alan bir kısa filmidir.

Benim Dünyam (2013)

Henüz iki yaşında geçirdiği hastalık sonucu görme ve işitme duyularını kaybeden Ela'nın hikâyesi, Mahir Hoca ile yollarının kesişmesiyle değişir. Film'de Mahir Hoca'nın kendini genç Ela'nın iyileşmesine adanmış anlatılmaktadır.

Tamam Mıyız? (2013)

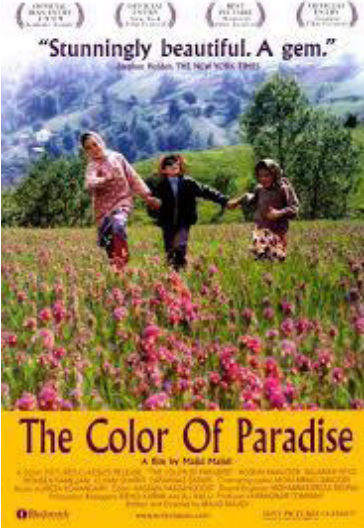
Yaşadığı bedensel engel nedeniyle annesine bağımlı yaşamak zorunda kalan İhsan, genç yaşta hayata küsmüştür. Geçimini çocuk romanları çizerek ilerleten İhsan'ın hayatı Temmuz ile değişir.

Mucize (2014)

Bir Mahsun Kırmızıgül yapımı olan "Mucize" 1960'lı yıllarda İzmir'den doğu illerine tayini çıkan Mahir Öğretmen'in engelli çocukların hayatına dokunmasını konu edinir. Bu çocuklardan biri de Aziz'dir. Filmin adı gibi Aziz, unutulmuş ve ihmal edilmiş çocukların bir sembolüdür.

Cennetin Rengi (2015)

Küçük Muhammed, Tahran'da bir körler okulunda yatılı olarak kalmaktadır. Babası yaz tatili geldiğinde köyüne dönmeye hazırlanan Muhammed'den utanmaktadır. Kör bir marangozun yanına çırak olarak verilen Muhammed'in hayatı farklı seyredecektir.

7. Koğuştaki Mucize (2019)

7 yaşındaki kızı ile aynı zekâ yaşına sahip olan Memo'nun adalet arayışını konu alan 7.Koğuştaki Mucize, aynı zamanda zihinsel engelli bir babanın kızı ve hayatı için verdiği mücadeleyi anlatmaktadır.

Kaynakça:

Engelli Bireylerin Hayatlarına Dokunan 21 Etkileyici Film,
(Çevrimiçi) <https://search.app/mcFcLvnuAHRP56EX7> , 10.01.2025.
(Çevrimiçi) www.imdb.com ,10.01.2025

ÖYKÜ ÇEVİRİLERİ

Gözlerin Işığında

Zeynep Erbay

“Ömer, hadi uyan! Okula geç kalıyorsun oğlum, kahvaltını yapmadan gidemezsin!”

Annesinin bağırmaclarını duymasına duydu ama hiç kalkacak hâli yok Ömer'in. Saate bakıyor, az bir zamanı var. Alnına tutuyor elini, ateşi yok. Dün gece beli açık uyuması onu hasta etmemiş. Oysa ne de çok çabalamıştı hasta olmak için. Mecburen formasını giyiyor, dudakları aşağıya kıvrılmış. Okula gitmek istemiyor, icabında evi de sevdiği söylenemez. Hepsi yeni doğan o mikrop yüzünden! Bir yıla yakın olmasına rağmen hâlâ alışamadı ona. İnsanların bebeğe tatlı demesi hiç mi hiç etkilemiyor Ömer'i. Annesine benziyormuş, hadi oradan! Annesine benzeyen Ömer bir kere. Öteki, sürekli ağlıyor. Durmadan bir şeyler istiyor. Anne babası bu mikroba nasıl dayanıyor hayret ediyor Ömer, ona kalırsa hayat üç kişilik ailesinde daha güzeldi.

Çantasını hazırlıyor yavaş yavaş. Masasında velilerin imzalaması gereken kâğıtlardan var. Annesi bu gece de imzalamadan uyuyakalmış. Mikrobu suçlamak için bir neden daha. Ders programına bakarak ezik büzük kaplanmış defter ve kitaplarını koyuyor çantasına. Ödevleri de kitapları gibi yarım yamalak hâlde. Kendi kendine yapınca pek odaklandığı söylenemez. Yalnızca şıkların etrafına çemberler çiziyor. Anlamış gibi yapmakta ustalaştı artık.

“İki saattir bağıryorum, neredesin acaba?” Annesinin hafiften sinirlenmiş hâline bakıyor. Babası işe gitmiş. Annesi yorgun görünüyor. Mikrobu kanguruya koymuş. Eğer onu bırakırsa hemen ağlamaya başlıyor da ondan. Minik mutfaklarında bir tezgâha bir masaya dönerek kahvaltılıkları koyuyor hızlıca. Oturduktan sonra minik bir of çekiyor. Kendi çayını koymayı unuttu. Annesi çok sever çay içmeyi. Daha sabahın erken saatleri olmasına rağmen yorgunluğunun esiri olmuş. Mikrobu yavaşça kangurudan ayırıyor ağlamasın diye. Çayının demini koyuyor önce.

Mikrop kıpırdanmaya başlıyor. Çay tabağını alıyor raftan. Mikrobun elleri masaya doğru uzanıyor. Çayı masaya koyarken annesi onun elini çekmek istiyor ki yanmasın. Her şey Ömer'in gözlerinin önünde yaşanıyor ancak o ne annesine ne de kardeşine yardım ediyor. Annesi kardeşinin elini çekerken elindeki çay düşüyor. Bardak paramparça. Her parçası bir yana dağılmış şekilde şimdi.

Annesi hemen mikrobu kucağına alıyor. Ömer'e bir bakış atıyor. "Ömer, iyi misin yavrum? Ben şimdi temizlerim buraları. Ah ya. Nasıl elimden kaydı, olacak iş değil. Kardeşini al diğer odaya git ben buraları temizlerken en iyisi. Halı battı. Aa! Okul saati gelmiş. Ben sana sofraya erken gel demedim mi oğlum! Bak başımıza ne işler açıldı. Tamam, tamam. Sen okula git ben hallederim. Hadi iyi dersler. Ah ya."

Ömer hızlı bir şekilde çıkıyor evden. Annesine cevap vermedi. Verse miydi? "Anne, sorun benim geç kalkmam değil ki. Çayı döken sensin, kağıtlarımı imzalamayan da!" Yok yok. Bunları unutmalı. Söylese bile işler değişmiyor. Kendisi üzölmeye devam ediyor yalnızca. Keşke, keşke ailesi birazcık onunla ilgilenseydi eski günlerdeki gibi. O günler şimdi uzakta gibi geliyor ona, hiç yaşanmamış gibi.

Sınıfa giriyor sessizce. Defter ve kitaplarını masaya koyuyor. Dirseğini koyarak sıraya yaslanıyor. Düşünceler girdabına girdi bile. İlk dersin bitmesini bekliyor, iki, üç... Derken, değişik bir şey oluyor. Gözüne bir şey batmış gibi hissediyor. Açıp kapatırken değişik bir ağrı saplanıyor. Herhalde çok uyuduğumdan, diye düşünüyor. Dayanılacak gibi değil ama dayanıyor. Öğle arasına girdiğinde uykuya teslim ediyor kendini. Gözümü madem açıp kapattığımda açıyor, o zaman hiç açmam düşüncesiyle yapıyor bunu. Uyku tatlı geliyor, acısını biraz dindireceğinden emin.

"Ömer, hoca kalk diyor. Uyansana!" Arkadaşı Bengü'nün sesi bu. Kafasını kaldırmamasıyla beraber tüm sınıf ona bakar biçimde buluyor kendini. Meğer ders çoktan başlamış. Bu bakışlarda bir korku tınısı da hissediyor. Herkes bir şaşkın bakıyor ona, öğretmeni hemen koşuyor yanına.

“Ömer! İyi misin, gözün şişmiş!” Sınıfta bir curcuna kopuyor. Ömer’in sol gözü öylesine şişmiş ki, düzgün görebilmesi çok zor. Öğretmeni onu kaptığı gibi müdüre gidiyor, sağlık ekibine haber veriyorlar. Müdürün arabasında bir yolculuk yapıyorlar. Hıphızlı bir yolculuk bu. Her şey o kadar hızlı ki Ömer ne olduğunu kavrayamıyor. Öğretmeni kollarını sarıyor ona, “Ne olduysa düzelecek, ağlama olur mu yavrum.” diyor. Ömer ağladığının bile farkında değil, gözyaşları formasını ıslatınca anlıyor. Korkudan başı dönüyor, etraf bulanıklaşıyor onlar hastaneye girerken. Annesine haber veriyorlar.

Doktorun odasında buluşuyor Ömer ve annesi. Annesi telaştan nasıl geldiğini bile bilmiyor. Kalbi küt küt. Ömer’in ise başı dönüyor, hiç iyi değil. Bir elini öğretmeni tutuyor yanında otururken. Diğer eli ise annesinde. Yanlış bir şeylerin döndüğünden emin ama elinin tutulduğunu bilmek ona güç veriyor.

Doktor, ciddi bir mesele olduğunu çatık kaşlarıyla belli ediyor. Yanındaki asistanıyla fısıldaşıyorlar, tıbbî terimlerden kimse ne dendiğini kestiremiyor, onlar hariç. Mercek ile Ömer’in gözüne dikkatle bakıyor. “Gözüne bir cisim saplanmış. Öğleden sonra kendisini ameliyata almalıyız. Parça fazla küçük. Anında tedaviyi uygulamazsak kalıcı körlüğe yol açabilir.” Ömer'in dudakları aşağıya doğru kıvrılmış. Annesi gözyaşlarını durduramıyor. Öğretmeni ise ne yapması gerektiğini bilemez hâlde annesini sakinleştirmeye çalışıyor.

“Benim oğlum daha çok küçük, hiç yaramaz da değildir. Okulda bir şeyler mi yaptılar anneciğim, ne oldu, söyle bakalım.” Annesi Ömer'e bu soruları sorarken Ömer'den terler akıyor. Ne olduğunu bilmiyor. Her zamanki gibi kalktı, kahvaltısını yaptı, okula gitti... Tabii ya! Kahvaltı! Her yere saçılan cam parçalarını düşündü, gizem çözülmüştü...

Annesi meseleyi hatırlar hatırlamaz kendini suçlamaya başlıyor. Öylesine üzgün ki ayakta durmakta bile zorlanıyor şimdi. Onu hemen koltuğa oturtuyor öğretmen. Alnına vurarak kendi kendisiyle konuşuyor.

“Bağırđım. Hep bağırđım ona! Masaya geç geliyor diye, okula geç kalıyor diye, ödevlerini geç yapıyor diye... Meğerse ona geç kalan benmişim! Dikkatli olup incelememiş bile bir yerine bir şey oldu mu diye. Suçlu kimse değil, iyi bir anne olamayan bende kabahat!”

Ömer, kendisine bir cevap hakkı doğduğunu düşünerek cevap veriyor, “Anneciğim, suç benim. Ben sana yardım etmeliydim, ama yapmadım.” Birbirlerinin elini tutarak ağlıyorlar. Öğretmenin de gözü doluyor. Ortamın havasını dağıtmak istercesine Ömer’in annesine bir mendil uzatıyor ki biraz olsun toparlansın.

Ameliyat önlüğünü annesi narince ona giydiriyor. Babası hastane odasının berjerine oturmuş, sesinin tonundan anlıyor mutsuzluğunu. Herkeste bir kırgınlık mevcut. Mikrobu babaannelerine bırakmış olmalılar. Odada üç kişiler. Ömer sabah düşündüklerini hatırlıyor. Keşke ailemize üç kişi devam etseydik. Keşke hasta olsam. Keşke onlar benimle ilgilense. Ağlamaya başlıyor sessizce. Hepsi onun suçu. Gözünün ağrısından olduğunu söylüyor ailesine, oysa mesele bambaşka. Ağrısı dinsin diye gözlerini kapatıyor, sol gözü o kadar şişmiş ki kapatmaktan başka bir çaresi kalmıyor. Her yer karanlık şimdi. Annesinin yüzünü düşünüyor, babasını, hatta sevmediği o kardeşini... Kıskançlığının farkına varıyor nihayet. Bunca zaman, kendini boşa yiyip bitirdiğini anlıyor. Pişmanlık hissi tüm vücuduna yayılıyor. Ya ameliyat başarısız geçerse? O parçayı alamazlarsa? Dünyayı göremezse? Ağaçları, çiçekleri, hayvanları... Sevdiği çiçekleri düşünüyor. Nergisler, laleler, papatyalar. Binbir türlü çiçek... Yapraklarını, renk değişimlerini nasıl incelediğini düşünüyor. Annesiyle Emirgân Parkı’na gidip mevsiminde nasıl laleleri izlediklerini hatırlıyor. Ne çok mutlulardı o gün. Tüm bu düşünce sisinin içinde ameliyathane görevlileri Ömer’i almaya geliyor. Ömer nefesini tutuyor.

Nefesini verdiğiğinde kendisini odada buluyor. Sol gözü bantlı. Annesi ve babası başında toplanmış, gülen gözlerle ona bakıyorlar. Babası ona sarılıyor. Ameliyat başarılı geçmiş, bant ise mikrop kapmasını diye geçici bir süreliğine takılmış. Ömer ağlıyor. Bu sefer üzüntüden

değil, sevinçten. Yeniden görebileceği için o kadar mutlu ki! Gördüğü, deneyimlediği, hissettiği her şeye minnettar olması gerektiğinin bilincinde artık. Her gelen rengi kucaklıyor sevgiyle. Dünya daha aydınlık, daha berrak. Görme engellileri düşünüyor. Onlara gökkuşağının tüm renklerini anlatacak, aklındaki ilk iş bu. Karanlığı ışıyla aydınlatacak. Bu zamana kadar aklına nasıl gelmemiş, hayret ediyor. İnsan başına gelmeyince empati yapamıyormuş. Onlara hissettiklerini, renkleri aktaracak... Kalbinin ışığı tüm odayı aydınlatıyor şimdi.

Biri kapıyı tıklatıyor, gelen babaannesi ve kardeşi. Ellerinde laleler var. Kardeşi elini sallıyor Ömer'e, geçmiş olsun demek için. Bir şeyler mırıldanıyor dili döndüğünce. Minik elini abisinin parmağına sarıyor. Ömer'in kalbi sevgiyle doluyor. Onun sevgisini hep itti bu zamana kadar ama o hiçbir karşılık beklemeden sevdi abisini. Artık o da böyle yapacak. Babaannesi de gelip alnından öpüyor torununun, kucağına lalelerini bırakıyor. Ömer lalelere bakıyor. Gülümsüyor. Görüp deneyimleyebildiği tüm bu ilkbahar renkli lalelerini kucaklıyor şimdi sevgiyle. Ailesi yanında. Hayat güzel.

Küçük Orman Faresi ve Gri Sis

Çocuklar Ve Orman Fareleri İçin Sis Hikayesi- Küçük Orman Faresi Sisi Tanıyor

Bugün, öğleden sonra hava erkenden karardı. Bulutlar, ormandaki çayırı kapladı. Şaşkın bir şekilde “Aa!” diye bağırdı küçük orman faresi. “Gece, gündüzü mü geçti?” dedi. Küçük orman faresi, çayırı meyve bahçelerinden ayıran duvara tırmandı ve etrafına bakındı. Etrafında grilik görüyordu. Bu koyu bir griydi, ıslak ve nemli hissettiriyordu.

“Böyle bir griyi daha önce hiç görmemiştim.” dedi.

Bu esnada elma ağacının üzerinde oturan bir karga “Gak gak!” diye bağırarak karga arkadaşlarını çağırıyordu. Karga, “İnsanlar buna sis diyor.” dedi küçük fareye. Karganın çıkardığı ses, bu yabanî grilikte kulağa korkutucu geliyordu.

“Sis?” diye sordu küçük orman faresi, “Erken bir gece gibi görünen bu soğuk karanlığı mı kastediyorsun yoksa gerçekten şimdiden gece mi oldu?”

“Sonbahar bulutları çayırı kaplayarak ağaçları, çalılıarı ve otları kucakladığında gerçekten de erken bir gece gibi oluyor.” dedi karga. “Ancak bu sadece bir yanılgı.”

“Peki siste ne yapılır? Sise neden ihtiyaç duyarız? Serin hissettiriyor ama hoşuma gitti.” dedi küçük fare.

Küçük fare, daha önce hiç sis görmemişti ve bulutların orman çayırını kucakladığı düşüncesi hoşuna gitti.

Ancak karga sisten hiç de hoşlanmışa benzemiyordu.

“Ha ha!” diye güldü karga. “Sisli günlere hiç ihtiyacım yok. Her şeyin üstünü örterek etrafımı görmemi engelliyorlar.”

“Etrafını görmeni?” Küçük orman faresi tekrar etrafına bakındı. Artık neredeyse hiçbir şey göremiyordu. Sadece etrafındaki her şeyi giderek daha fazla saran gri bir hiçlik vardı.

“Bu... Biraz biraz... Korkutucu...” dedi sonunda. “Karga, söylesene. Sisten korkmamıza gerek var mı?” “Evet.” dedi karga. “Mesela yolunu bulamadığında kaybolabilirsin”.

“Kaybolmak mı? Ah! Bu tehlikeli.” Küçük orman faresi büyükbabasını düşündü ve kendisine asla kaybolmamasına dair öğütleri aklına geldi. “Her zaman yoluna dikkat et, küçük fare,” demişti. “Yolunu kaybeden kolayca tehlikeye kapılır.”

“Tehlike mi?” Küçük ağaç faresi korkmuştu. “Artık sisi tanıyorum ve onu sıkıcı buluyorum. Şimdi çabucak eve gitmeliyim. Diğerleri beni bekliyorlar. Güle güle!” dedi kargaya seslenerek. “Güle güle küçük fare, kaybolmadığından emin ol!” dedi karga.

Ancak bunu küçük orman faresi duymamıştı çünkü mağarasına dönmek için acele ediyordu.

Yazar: Elke Bräunling

Almancadan Türkçeye Çeviren: Hatice Nur Bağ

Düzeltilen: İrem Tunay

Kaynak Metin: (Çevrimiçi) <https://www.elkeskindergeschichten.de/2024/10/13/die-kleine-waldmaus-und-das-graue-graudie-kleine-waldmaus-und-das-nebelgrau/> 19.01.2025.

Kirpi Baharı

Bir Kirpi Şiiri- Kirpiler Sonbaharda Ne Yapar?

"Yaz çoktan bitmeye yüz tutmuş,
Yapacak çok iş kalmıştı.
Kirpi Baba ciddileşti.
"Bir iki aya kışın karanlık yüzü gelecek."
"Artık zamanı geldi, öğreneceğin çok şey var evlat."

"Uyumak için sıcacık,
Güvenli bir yuvaya ihtiyacın var.
"Hazırlıklı olmak için,
Hemen başımızı sokacak bir delik bulmalıyız."
Diye seslendi Kirpi Anne,
Ona parlayan gözlerle bakan yavrusuna.

Kirpi Abi durur mu,
"Açlığı da unutma sakın,
Kışın ne ışık olur ne yem.
Şimdi çokça mantar ye ki
Kış güçlü, tok ve sağlıklı geçirebilesin."

Küçük Kirpi dikkat kesildi,
Fakat bir şeyi bir türlü anlayamadı:
"Kış nedir? Kış uykusu nedir?
Ama ben bunların hiçbirini bilmiyorum ki!
Hemen bulup öğrenmeliyim ki
Söylediklerinizi anlayabileyim."

Siz bir kirpi yavrusuna, kış uykusunu nasıl anlatırdınız?

Ayazı, buz tutmayı,

Ormanda, kırlarda ve tarlalarda,

Buz gibi esen rüzgârı.

Bir düşünün bakalım.

Sonra hep birlikte bu şarkıyı yeniden söyleyelim.

Yazar: Elke Bräunling

Çevirmen: Nüseybe Hilal Zorlu

Düzelten: İrem Tunay

Kaynak Metin: (Çevrimiçi) <https://www.elkeskindergeschichten.de/2024/09/27/igelherbst/> ,06/01/2025.

ÖZGEÇMİŞLER

Asalet Erten (Prof. Dr.)

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü öğretim üyesidir. Araştırma alanları arasında; çocuk yazını çevirisi, yetişkin edebiyatı çevirisi, tıp metinleri çevirisi, çeviri eleştirisi, çeviride kültürel öğeler ve çeviri kuramı sayılabilir. Çocuk edebiyatı çevirisi üzerine ulusal / uluslararası konferanslarda sunulmuş çok sayıda bildirisi ve ulusal / uluslararası dergilerde yayımlanmış pek çok makalesi bulunmaktadır. Şiir, öykü ve tiyatro çevirileri mevcuttur. Ayrıca “Tıp Terminolojisi ve Tıp Metinleri Çevirisi” ve “Çocuk Yazını Çevirisine Yaklaşımlar” başlıklı iki kitabı bulunmaktadır.

Fatih Talha Nişancı

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İngilizce Mütercim Tercümanlık dördüncü sınıf öğrencisidir. İngilizce’den Türkçe’ye yaptığı çocuklar için ansiklopedi kitapları yayımlandı. TED platformunda gönüllü çevirmenlik yapıyor. Yerelleştirme ve görsel-işitsel çeviri alanlarında çalışmalar yürütmektedir.

Gizem Bulut

İstanbul Üniversitesi’nde Türkçe Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. Mersin Üniversitesi’nde “Çocuk Edebiyatında Fantastik Kurgu İncelemeleri: Harry Potter Örneği” başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimini tamamladı. Akademik çalışma alanları çocuk edebiyatı ve fantastik edebiyattır. “Edebiyattan Pencereleler” ve “Çocuk Yazınında Futbol: Mekân, Metin ve Medyatik İlişkiler” adlı akademik çalışmalarda kitap bölümüyle yer almıştır. “Belki de Tersten Bakmalısın” (Mecaz Çocuk, 2023) adlı resimli çocuk

kitabı, “Fantastik Mottolar” (Ornis Kitap, 2023) adlı deneme kitabı, “Zeytinin Gölgesinde” (Ornis, 2024) adlı öykü kitabı yayımlandı. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Toplum Araştırmaları Merkezi bünyesinde gerçekleşen Çocuk Yazını Eleştiri Okulu’nda “Harry Potter Okumaları” dersleri vermiştir. Kardelen Çocuk dergisinde “Ejderhaların Peşinde” (2024) başlıklı köşede Türk mitolojisinde yer alan çeşitli yaratıkları tanıtmaktadır.

Necdet Neydim (Prof. Dr.)

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çeviribilim Bölümü öğretim üyesidir. Almandan yaptığı çocuk edebiyatı çevirileri, alana dönük araştırma çalışmaları, özgün öykü ve romanları bulunmaktadır. ÇİKEDAD (Çocuk İlkgençlik Kültürü ve Edebiyatı Araştırmacıları Derneği) ve ÇAM (Çocuk Araştırmaları Merkezi) kurucu başkanıdır. Çocuk hakları, çocuk ihmal ve istismarını önleme gönüllüsüdür.

Pınar Baysal

Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun olmuştur. MEF Ulusal ve Uluslararası Okulları ile Açık Okulları’nda ortaokul, lise öğretmeni ve bölüm koordinatörü olarak görev yapan Baysal 2016’da Sonbahar Öğretmen Sempozyumu kapsamında “Dilbilgisine Farklı Bir Bakış” başlıklı sunumu gerçekleştirmiş, 2018 Günışığı Edebiyat Seminerleri’nde «Katuna’da Dokuz Ay» romanı analizi için yapılan sınıf içi uygulamalarını paylaşmıştır. Halen MYP Akademi’de çalışmalarını sürdürmektedir.

Suzan Deniz (Öğr. Gör.)

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu'nda öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Doktorasını İstanbul Üniversitesi'nde Karşılaştırmalı Edebiyat alanında tamamladıktan sonra çalışmalarına çocuk edebiyatı ve biyopolitika alanlarında devam etmektedir.

Yasemin Yılmaz Yüksek (Öğr. Gör.)

Boğaziçi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatla bölümünden mezun oldu. Aynı alanda yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. İstanbul Teknik Üniversitesinde İngilizce okutmanı olarak çalışmaktadır. Çocuk edebiyatı kitapları yazarı, çocuk ve gençlik edebiyatı alanında bağımsız araştırmacıdır.

